

21. YÜZYILDA KIBRIS VAKIFLAR VE MÜLKİYET MESELESİ

Yıldız ÇELİKKOL

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. AYŞE TEKDAL FİLDİŞ

2019

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

21. YÜZYILDA KIBRIS VAKIFLAR VE MÜLKİYET MESELESİ

Yıldız ÇELİKKOL

DANIŞMAN: Doç. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ

TEKİRDAĞ-2019

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim. ... /... / 2019

Yıldız ÇELİKKOL

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yıldız ÇELİKKOL tarafından hazırlanan “21. Yüzyılda Kıbrıs Vakıflar ve Mülkiyet Meselesi” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca günü saat’da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Prof. Dr. Rasim YILMAZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum, Enstitü	: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD	: Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: 21. Yüzyılda Kıbrıs Vakıflar ve Mülkiyet Meselesi
Tez Yazarı	: Yıldız ÇELİKKOL
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. AYŞE TEKDAL FİLDİŞ
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Sayısı	: 120

Kıbrıs stratejik coğrafyasıyla tarihi boyunca ilgi odağı olmuştur. Bu çerçevede, 1950'ler sonrası adada Türkler ve Rumlar arasında yaşanan sorun ise o dönemden bu yana dünya siyasetinin gündeminde çözülememiş bir sorun olarak kalmıştır.

Bu çalışmada, Kıbrıs sorunu tarafları, tüm yönleri ve tarihi arka planı ile incelenerek, tarafların adaya yönelik talepleri ve meydana gelen uyuşmazlık noktaları tespit edilmiştir. Hiç şüphesiz ki Kıbrıs sorununun geçmişi bu yeşil adanın geleceğini de şekillendirmiştir. Konuyu Kıbrıslı Rumlar ve Türklerin salt uyuşmazlığı olarak olayı nitelenmek, soruna ait tüm perspektifi ortaya koymamak ve ihtilafı anlamamak manasına gelecektir. Bu sebepler ile adanın ilk egemenlerinden günümüze uzanan egemenlerin adaya katkıları, bunların ada halkı üzerinde tesirleri, adanın mülkiyet hususu ve nihayetinde gözlemlenen sonuçlar detaylı olarak ele alınmıştır.

Sonuç olarak, yarım yüzyıldan fazla zamandan bu yana devam eden bu uyuşmazlığın giderilebilmesi için başlatılan müzakere süreçleri, bu süreçlerde gelinen noktalar ile süreç değerlendirilerek çıkarımlar yapılmaya ve ihtilafın giderilmesine yönelik olarak sürece ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Mülkiyet, Vakıf, GKRY (KC), KKTC,

ABSTRACT

Institution, Institute	: Namık Kemal University, Tekirdag
Department	: Globalisation and International Relations
Title	: Cyprus, Foundations and Property Problems in the 21st Century
Author	: Yıldız ÇELİKKOL
Adviser	: Assoc. Prof. Dr. Ayşe Tekdal FİLDİŞ
Type of Thesis, Year	: MA Thesis, 2019
Total Number of Pages	: 120

Cyprus has been the center of attention throughout its history due to its strategic geography. Meanwhile, the conflict between Turkish and Greek Cypriots since 1950s in the island remained as an unsolved problem for the agenda of the world politics.

In this study, Cyprus conflict is examined with its parties, all aspects and historical background so that the demands of the parties on the island as well as the points of disputes were determined. There is no doubt that the history of Cyprus conflict has also designed the future of this green island. To explain the issue only as a disagreement between Greek and Turkish Cypriots would mean not to reveal the whole perspective related to this conflict and not to understand the dispute. For these reasons, the contributions of the sovereigns in the island from the first to the last, their effects on the people of the island, the property issue of the island and then the observed results are discussed in detail.

Finally, the negotiation process initiated and continuing for more than half a century to resolve this dispute, the points reached, and the process are evaluated in order to try to make inferences as well as to enlighten the process towards resolving this conflict.

Keywords: Cyprus, Property, Foundation, GCASC, TRNC

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmada, Kıbrıs sorunu tarafları, tüm yönleri ve tarihi arka planı ile incelenerek, tarafların adaya yönelik talepleri ve meydana gelen uyuşmazlık noktaları tespit edilmiştir.

Kıbrıs sorununun geçmişi bu yeşil adanın geleceğini de şekillendirmiştir. Konuyu Kıbrıslı Rumlar ve Türklerin salt uyuşmazlığı olarak olayı nitelemek, soruna ait tüm perspektifi ortaya koymamak ve ihtilafı anlamamak manasına gelecektir. Bu sebepler ile adanın ilk egemenlerinden günümüze uzanan egemenlerin adaya katkıları, bunların ada halkı üzerinde tesirleri, adanın mülkiyet hususu, vakıfların yapısı ve hakları çerçevesinde ele alınmıştır. Nihayetinde uyuşmazlığın çözümüne yönelik başlatılan müzakere süreci, bu süreçte gelinen noktalar ile gözlemlenen sonuçlar detaylı olarak ele alınmıştır.

Çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, sayın danışman hocam Doç. Dr. Ayşe TEKDAL FİLDİŞ'E sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Değerli bilgilerini benden esirgemeyerek her fırsatta yol gösteren kıymetli hocalarım Doç Dr. H. Burç AKA ve Dr. Müzeher YAMAÇ'a, teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
KIBRIS ADASINA TARİHSEL VE SİYASİ YAKLAŞIM.....	4
1. ADA TARİHİ	4
1.1 ...-1571.....	4
1.2 Osmanlı Devleti Dönemi (1571-1878).....	5
1.3 Birleşik Krallık Dönemi	6
1.3.1 Osmanlı Devlet Egemenliğinin Kıbrıs Adasında Sona Ermesi	6
1.3.2 Birleşik Krallık Dönemi (1878-1960).....	8
2. İNGİLİZ KOLONİSİ OLAN KIBRIS ADASINDAN, KIBRIS CUMHURİYETİNE UZANAN SÜREÇ.....	12
2.1 Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası Politikası	12
2.2 Birleşik Krallık'ın Kıbrıs Adası Politikası.....	13
2.3 Yunanistan'ın Kıbrıs Adası Politikası.....	14
2.4 Birleşik Krallık Yönetimine Karşı Ayaklanmalar	14
2.5 Kıbrıs Adası için Self-Determinasyon Talebi	16
2.6 Self Determinasyon Talebinin Reddi ve Uluslararası Etkisi.....	19
2.7 Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Taraf Olması	21
2.8 Yunanistan'ın Self Determinasyon Talebinin Değerlendirilmesi.....	22
2.9 İlhak Edilmeyen Kıbrıs Adasında Siyasi Durum	24
2.10 Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulma Zemini	26
2.11 Macmillan Planı	27

2.12 Zurih Anlaşması	28
2.13 Londra Konferansı.....	28
2.14 Anlaşmaların Değerlendirilmesi.....	29
2.15 Kıbrıs'taki Yeni DüzeneYönelik Hazırlıklar	29
2.16 Lefkoşa Antlaşmaları	30
3. KIBRIS CUMHURİYETİ.....	32
3.1 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı	32
3.2 Kıbrıs Cumhuriyetinin Nitelendirilmesi.....	33
3.3Kıbrıs Cumhuriyeti Yasama ve Yürütme Sorunları	34
3.4 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa Değişikliği	35
3.5 Anayasa Değişikliğinin Sonuçları	37
4. KIBRIS CUMHURİYETİ SORUNU	39
4.1 1963-1967 Dönemi.....	39
4.1.1 Acheson Planı	42
4.2 1967-1974 Dönemi.....	48
4.2.1 Kıbrıs Rum Yönetimine Darbe Girişimi.....	49
4.3 Kıbrıs Barış Harekatı.....	49
4.3.1 Kıbrıs Barış Harekatı.....	50
4.3.2 1 . Cenevre Konferansı	51
4.3.3 2. Cenevre Konferansı	53
4.3.4 2. Barış Harekâtı	54
4.3.5 Kıbrıs Barış Harekatlarının Değerlendirilmesi.....	55
4.3.6 Barış Harekatları Sonrası Adadaki Siyasi Durum	58
4.4 1975-1984 Dönemi.....	59
4.4.1 Viyana Görüşmeleri.....	59
4.4.2 Dört Nokta Anlaşması	60

4.4.3 On Nokta Anlaşması.....	60
4.4.4 1980-1983 yılları arasında gerçekleştirilen toplumlararası görüşmeler	61
4.4.5 KKTC'nin kurulması.....	62
4.5 Kıbrıs Sorununa Çözüm Getirme Çabaları ve Müzakere Süreci.....	63
4.5.1 Doruk Anlaşmaları.....	63
4.5.2 Cuellar Planı	64
4.5.3 Gali Planı	65
4.5.4 Annan Planı.....	65
4.5.5 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye Tam Üye Olarak Kabul Edilmesi	66
4.5.6 Möller Temasları.....	66
4.5.7 Ban Ki-moon Planı	67
4.5.8 2017 yılı Cenevre Görüşmeleri.....	68
4.6. Uluslararası Nitelik Kazanan Kıbrıs Sorunununun Tarafları Açısından Değerlendirilmesi	69
4.6.1 Kıbrıslı Türkler	69
4.6.2 Kıbrıslı Rumlar	69
4.6.3 Türkiye.....	70
4.6.4 Yunanistan	70
4.6.5 İngiltere.....	70
4.6.6 Türkiye - Yunanistan İlişkileri.....	71
4.7. Kıbrıs Sorununu Nitelemek.....	72
2. BÖLÜM	74
SİYASİ VE TARİHSEL SÜRECİN KIBRIS ADASINDA MÜLKİYET HAKLARINA ETKİLERİ.....	74
1. MÜLKİYET, EGEMENLİK VE DEVLET.....	74
1.1 Mülkiyet Kavramı	75

1.2 Mülkiyet Hakkı.....	75
1.3 Egemenlik ve Mülkiyet İlişkisi	76
1.4 Egemenlik ve Mülkiyet Kuramları.....	77
1.4.1 Niccolo Machiavelli.....	77
1.4.2 Jean Bodin.....	78
1.4.3 Thomas Hobbes	78
1.4.4 Jean Jacques Rousseau.....	79
1.4.5 John Locke	80
1.5 Modern Devlet.....	81
2. KIBRIS ADASINDA MÜLKİYET, VAKIFLAR VE EGEMENLERİN MÜLKİYETE İLİŞKİN SORUNLARI	82
2.1 Osmanlı Devletinde Mülkiyet Ve Vakıflar	82
2.1.1 Osmanlı Devleti'nde Mülkiyet.....	82
2.1.2 Vakıf Kavramı	83
2.1.3 Vakıfların Kurulması.....	84
2.1.4 Osmanlı Egemenliğindeki Kıbrıs Adasında Kurulan Vakıflar.....	85
2.1.5 Vakıfların Önemi ve Vakıfların Hukukî Statüsü.....	86
2.1.6 Kıbrıs Adasındaki Osmanlı Egemenliği Sona Ererken Osmanlı Vakıflarına İlişkin Düzenlemeler	86
2.1.7 İngiliz Egemenliğinde Kıbrıs Adasında Osmanlı (Türk) Vakıflarına İlişkin Yaşanan Sorunlar	87
3. Kıbrıs Cumhuriyetinde Mülkiyet ve Vakıflar	89
3.1 Kıbrıs Cumhuriyetinde Vakıflar.....	89
3.2 Kıbrıs Cumhuriyeti Sonrasında Türk Vakıflarının Önemi.....	89
4- KIBRIS CUMHURİYETİNDE MÜLKİYET SORUNU.....	91
4.1 Nüfus Mübadelesi Anlaşması.....	91

4.2 Nüfus Mübadelesi Anlaşması'nın Taraflar Açısından Değerlendirilmesi.....	92
4.2.1 Kıbrıs Rumları Yönünden.....	92
4.2.2 Kıbrıs Türkleri Yönünden.....	92
4.3 Kuzey Kıbrıs Türk Yönetimi Mülkiyet Düzenlemeleri	93
4.4 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Mülkiyet Düzenlemeleri	93
4.5 Taşınmaz Mal Komisyonu ve Diğer Düzenlemeler	94
5. KIBRIS ADASINDAKİ MÜLKİYET SORUNUNUN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NE TAŞINMASI.....	96
5.1 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı	96
5.2 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.....	97
5.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Nezdinde Mülkiyet Hakkı.....	97
5.4 AİHM Kararları.....	98
5.4.1 Loizidou Kararı.....	98
5.4.2 Ksenides Kararı.....	99
5.4.3 Kıbrıs-Türkiye Kararı	99
5.4.4 Orams Kararı.....	100
SONUÇ	102
KAYNAKÇA.....	106

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E.	: Ad Geçen Eser
A.G.M.	: Adı Geçen Makale
AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BK	: Birleşik Krallık
BKZ	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
EOKA	: Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü
GK	: Güvenlik Konseyi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıslı Türk Federe Devleti
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
MD	: Madde
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
VB	: Ve bunun gibi
VD	: Ve devamında

GİRİŞ

Çağımızda gelişim ve değişim toplumların vazgeçilmez iki ana unsurdur. Değişim ve gelişimin etkili olmadığı nadir hususlar incelendiğinde ise vakıf ve mülkiyet konularını listenin üst sıralarında bulmaktayız. Günümüzde bu alanlarda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. "Kıbrıs, tarihi ve siyasi gelişimi açısından vakıf ve mülkiyet" konusu ise bu çalışmalar içerisinde ele alınabilecek en çarpıcı vakalardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yarım yüzyıldan daha uzun bir süredir uluslararası arenanın en nitelikli ve çözülemeyen ihtilafı olan Kıbrıs sorununun, temelini mülkiyete dayandığı görülmektedir.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Melek Fırat; Kıbrıs'a ilişkin değerlendirmelerinde

"Kıbrıs Sorununun, hangi dönemini ele alırsanız alın, ister 50'leri, ister 60'ları, ister 74'leri, isterseniz de bugünleri, bu sorun üç katmanlı bir sorundur. Dolayısıyla sorunu ya da herhangi bir vechesini incelerken bu üç katmanın hiçbirini gözden kaçırmamak gerekir. Bunlardan bir tanesi Kıbrıs katmanıdır. Yani Kıbrıs'ta, Türklerle Rumlardır olayın kahramanı cemaat arasındaki ilişkileri belirler. İkinci katmanı bunun Türkiye ve Yunanistan ayağıdır. Kıbrıs'ta olan her olay bir şekilde Türkiye ve Yunanistan'ı etkiler. Üçüncü ayağı ise uluslararası sistemdir."¹

görüşü ile vakıanın çerçevesini çizerek, sorunun paydaşlarını belirlemiştir.

¹Melek Fırat, "Johnson Mektubunun Türk Yunan İlişkilerine ve Kıbrıs Sorununa Etkisi" s:21 Atatürk Araştırma Merkezi, "Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 -Gazimagusa" Ankara, 2016

Bu bağlamda Kıbrıs uyuşmazlığını niteleyerek, anlayabilmek ve bu konuda çözüm üretebilmek için vakıanın temelini inmek, tarafların ihtilaf hususlarını değerlendirmek ve tarihi süreci bir bütün olarak ele almakla ancak sürece ve çözüme ışık tutulabileceği sonucuna varılmaktadır.

Çalışma konumuz olan 21. yüzyılda Kıbrıs Vakıflar ve Mülkiyet Sorunu; Uluslararası İlişkiler, Hukuk ve Uluslararası Hukuk çerçevesinde 2 ana bölümde incelenmiştir. Birinci ana bölümde Kıbrıs adasının siyasi ve tarihsel süreci, ikinci ana bölümde ise siyasi ve tarihsel sürecin Kıbrıs Adası'ndaki mülkiyete etkileri irdelenecektir.

Kıbrıs Adası'na tarihsel ve siyasi yaklaşım şemsiyesi olarak belirlenen birinci ana bölümde;

Birinci Alt Bölümde Osmanlı Devleti öncesi, Osmanlı Devleti ve Birleşik Krallık egemenlik dönemleri ekseninde Kıbrıs Tarihi incelenektir. İkinci Alt Bölümde İngiliz Kolonisi olan Kıbrıs'tan, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne uzanan süreç ele alınacaktır. Üçüncü Alt Bölümde Kıbrıs Cumhuriyeti detaylı olarak ifade edilecektir. Dördüncü Alt Bölümde Kıbrıs uyuşmazlığı, uyuşmazlığın taraflarının iddia ve dayanakları ile uyuşmazlığın giderilmesine yönelik olarak atılan adımlar ve müzakere süreci ile günümüzde gelinen noktalar belirtilecektir.

Siyasi ve tarihsel sürecin Kıbrıs Adası'ndaki mülkiyete etkilerinin ele alındığı ikinci ana bölümde;

Birinci Alt Bölümde mülkiyet, egemenlik ve devlet kavramlarına yer verilecektir. İkinci Alt Bölümde ise Kıbrıs Adası'nda mülkiyet, vakıflar ve egemenlerin mülkiyete ilişkin sorunları ele alınacaktır. Üçüncü Alt Bölümde Kıbrıs Cumhuriyeti'nde mülkiyet sorunu tüm yönleri ile ortaya koyularak, güncel durumuna yönelik olarak bilgi verilecektir.

Sonuç bölümünde ise Kıbrıs Uyuşmazlığının yukarıda açıklanan tüm yönleri ile değerlendirilmesi ve uyuşmazlığın çözülebilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

Huzurda sunulan çalışmada; literatür taraması yapılarak, yerli ve yabancı makaleler, kitaplar, dökümanlara ulaşılmıştır. Ele alınan konuyla ilgili yerli ve yabancı basın organlarının geçmişten günümüze arşivleri incelenerek, uyuşmazlığın sürecine tanıklık etmişlerin bilgi ve görüşleri ile kaynakça oluşturulmuştur.

1. BÖLÜM

KIBRIS ADASINA TARİHSEL VE SİYASİ YAKLAŞIM

1. ADA TARİHİ

1.1 ...-1571

Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz'deki üçüncü büyük ada olarak bulunurken, konumu sebebi ile önemini muhafaza etmektedir. Ada; Akdeniz'e ve Akdeniz ticaretine egemen olmak isteyen devlet ve uygarlıkların sürekli olarak merceği altında olmuş, aynı zamanda Ortadoğu ve Mısır'ın ikmal yolları üzerinde bulunması sebebi ile de geçiş güzergahında bir üs olarak nitelendirilmiştir.

Jeopolitik niteliği gereği ada; Mısır, Hitit, Grek Kolonileri, Fenike, Asur, Pers, Roma, Lusignian, Venedik, Osmanlı ve Britanya'nın hakimiyetine girmiş, farklı birçok isim ile de anılmıştır.

Adanın egemenlik geçmişi doğrultusunda, günümüz Kıbrıs Uyuşmazlığının zeminini hazırlayan ve uyuşmazlığın dayanağı olarak sunulan iddialara ışık tutabilmek adına, tabii olunan egemenler ve bu egemenlerin adaya kattığı nitelikler önem arz etmektedir.

Ada; M.Ö. 58 tarihinde Roma İmparatorluğu'nun tabiyetine geçmiş, M.S. 394 tarihinde kadar devam etmiştir. Tarihi önemi incelendiğinde adada Ortodoks Kilisesi ilk kez bu dönemde kurulmuştur.

12. yüzyıla gelindiğinde ise Ada'yı Lusignanlar ele geçirmiştir. Kıbrıs'ta Roma İmparatorluğu sayesinde kurulan Ortadoks Kilisesi'nin gücü, Lusignanlar'ın Kıbrıs Latin Başpiskoposluğunu kurması sonucunda sarsılmış, vergi toplama hakkı ve toprakların kendilerine verilmesi ile adeta adada hakim güç olma mücadelesine dönüşmüştür.

1.2 Osmanlı Devleti Dönemi (1571-1878)

Osmanlı Devleti'nin genişleme politikaları sonucunda Kıbrıs Adası dışında bölgedeki alanların fethedilmesi, bu alanın sadece egemenlik alanı dışında kalması Osmanlı'nın Akdeniz'deki hakimiyetinin sağlanmasını engellemiştir. Diğer yandan Osmanlı Devleti'nin "Süveyş Projesi" Kıbrıs'ın fethedilmesini gerektiren bir diğer neden olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin politikaları ve stratejileri incelendiğinde, egemen bir güç olabilmenin temel şartlarından birinin "denizlere hakim olmak" olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin en büyük deniz donanma komutanı ve Kaptan'ı olan, bazı tarihçilere göre Akdeniz'i bir Türk gölü haline çeviren Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa; *Denizleri kontrol edebilen, dünya ticaretini; dünya ticaretini kontrol edebilen; zenginlikleri, dünyanın zenginliklerini kontrol edebilen de dünyayı kontrol eder*² tespitinde bulunmuştur.

Venedik Devleti egemenliğindeki Kıbrıs Adası, 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiştir. Fetih sonunda İstanbul'a bağlı beylik niteliğini kazanan ada, iskan politikaları ile ada Osmanlılaştırılmıştır. 307 yıl Osmanlı Devleti egemenliğinde kalan adada, Osmanlı Devlet mekanizması hakim olmuştur. Osmanlı vakıfları'nın adada kurulması ile adadaki Müslüman halkın din, eğitim, sağlık ihtiyaçları giderilmiştir. Adada yaşayan müslümanların Osmanlı Devleti politikaları doğrultusunda temsil ve yönetimi sağlanırken; adada yaşayan gayrimüslim halkın, dini liderleride o toplulukların siyasi liderleri kabul ederek, temsil ve yönetim hakkı tanınmıştır. Adanın yerli halklarından olan Kıbrıs Rumları'nın temsilcisi bu politika doğrultusunda Kıbrıs Kilisesi kabul edilmiştir.

² Mustafa Sıtkı Bilgin, *Johnson Mektubu ve Türk-İngiliz İlişkileri* s:13 Atatürk Araştırma Merkezi, "Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 -Gazimagusa" Ankara, 2016

1.3 Birleşik Krallık Dönemi

1.3.1 Osmanlı Devlet Egemenliğinin Kıbrıs Adasında Sona Ermesi

Değişen dünya düzeni ile birlikte Osmanlı Devletinin ekonomik ve yapısal sorunları, devletin gücünü kaybetmesine ve egemenlik alanını daraltmasına sebep olmuştur.

1699 yılında Macaristan'ın Osmanlı egemenliğinden kaybedilmesinden sonra daha büyük kayıplar yaşanmaya başlanmıştır. Avrupa'nın denge politikasını izlemesi sayesinde Osmanlı Devleti varlığını sürdürse de görkemini kaybetmiştir. 19. yüzyılda Fransa ve İngiltere arasındaki çatışmalar ve bunlar sonucunda izledikleri politikalar neticesinde Napolyon Savaşlarından zarar görmeden çıkmıştır Osmanlı. Ancak aynı yüzyılın ortaları itibari ile öncelikler kıyıların etkilendiği; Rusya'nın Kırım'ı alması, Sırbistan'ın ve Romanya'nın özerkliğini, Yunanistan'ın bağımsızlığı kazandığı görülmektedir.³

9 Ocak 1853'te Rus Çarı Nikolay, St. Petersburg Sarayı'nda düzenlenen bir gecede İngiliz Büyükelçisi George H.Seymour'a Osmanlı'nın hasta adam olduğunu, bu durumdan İngiltere ile birlikte yararlanarak Osmanlı'yı ele geçirmeleri gerektiğini anlatarak birlikte hareket etmelerinin gerekliliğine ikna etmeye çalışmaktaydı. Oysa bu sırada İngiltere, Osmanlı Devleti'nin dağılmasını ve boğazların Rusya'nın eline geçmesini istememekteydi.⁴

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinde devam etmesi, güç dengesinin sabit kalması İngiltere gibi bir çok devletin tercihiydi. Ancak bu denge politikasının

³ Oral Sanders, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 2016 , İmge Kitapevi, 31. baskı , Ankara, s.312

⁴ Mahfi Eğilmez, *Değişim Sürecinde Türkiye Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme*, Remzi Kitapevi, 2. baskı, İstanbul, s.31

sürdürülmesi uzun sürememiştir. Osmanlı Devleti ile Rusya'nın mücadelelerinin artması ve hatta sürekli hale gelmesi, bazı devletlerin Rusya ile birlikte hareket etmesi neticesinde Osmanlı Devleti gücünü zayıflatmıştır. Rusya'nın Panslavist politika izlemeye başlaması, bir yandan da Hereke Halkı'nın 1875 yılında ayaklanması sonucunda 19. yüzyılın dördüncü Osmanlı- Rus çatışması olan savaş sonunda Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiye uğramış, Balkan toprakları tam anlamıyla parçalanmıştır. Rusya, Almanya ve Avusturya'nın "Birinci Üç İmparatorlar Birliği"ni kurarak tek elden hareket etmeleri, 1872 yılı itibari ile savaşta önceki Osmanlı-Rus çatışmalarının seyrinden farklı bir sonuç alınmasına sebep olmuştur.⁵

Osmanlı Devleti ile Rusya'nın çatışmaları devam ederken, İngiltere Osmanlı topraklarının politikaları gereği önem arz eden alanlarını belirleyerek stratejilerini güncellemektedir.

1878 İngiltere'nin Osmanlı politikalarında bir eşiktir. Toprak bütünlüğünü korumak üzerine kurulu politikasını terk eden ülke, Osmanlı'yı yıkarak kendi egemen olma yoluna yahut kolonisi kurma yönünde bir sistem benimsemiştir. Bu politikanın ilk somut ifadesi ise Kıbrıs Adası'nın işgali ve kendisine topraklarına katması olmuştur.⁶

93 Harbi sonrasında İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ne ittifak önerisinde bulunması, karşılığında Kıbrıs Adası'nı talep etmiştir. Mutabakat sonucunda Osmanlı Sadrazamı Sadık Paşa ile İngiltere Büyükelçisi Henry Layard 1878 yılının 4 Haziran tarihinde "Büyük Britanya ve Osmanlı Devleti arasında Savunma İttifakı Konvansiyonu" olarak bilinen anlaşmayı akdetmiştir .

Birleşik Krallık ve Osmanlı arasında mutabık kalınan bu işbirliği anlaşmasına anlaşmasına ek olarak 1 Temmuz 1878 tarihinde gelişen ihtiyaçlar sebebi ile ek

⁵ Oral Sanders, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 2016 , İmge Kitapevi, 31. baskı, Ankara, s.313

⁶ Oral Sanders, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 2016 , İmge Kitapevi, 31. baskı Ankara s.315-316

anlaşma akdedilmiştir. Bu ek anlaşma içeriği itibari ile çok önemlidir. Özellikle Kıbrıs Adası için detaylı düzenlemeleri içermektedir. Adadaki Osmanlı halkı için hayat güvencesi olan vakıfların yönetimi düzenlenirken, vakıfların taşınmaz ve gelirleri de Osmanlı Devleti yönünden garanti altına alınmıştır.

Kıbrıs Konvansiyonu yahut Kıbrıs Sözleşmesi olarak anılan anlaşma ile adanın yönetimi Birleşik Krallığa verilirken, ada Osmanlı Devleti'nin mülkiyetinde kalmıştır.

1.3.2 Birleşik Krallık Dönemi (1878-1960)

İngiltere, 19. yüzyılda deniz ve deniz ticaretinde egemen konumda bulunmaktaydı. Egemenliğini korumak ve devam ettirmek için ise Hindistan'a giden rotaların güvenli olması önem arz etmekteydi. 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması ile dünya ekonomisi ve ticareti açısından Akdeniz'de önemli bir hedef haline gelmiştir.

Akdeniz pazarına hakim olabilmek için İngiltere 18. yüzyıl itibari ile çalışmalarına başlamıştır.

Dönemin egemen devletleri incelendiğinde, İngiltere'nin özellikle Akdeniz politikaları yönünden en büyük rakibinin Rusya olduğu görülmektedir. Yukarıdaki bölümde detaylı olarak açıklanan 93 harbi sonrasında Rusya ile Osmanlı Devleti arasında akdedilen Ayastefanos Anlaşması sonrasında; Akdeniz ve Asya toprakları üzerinde elde ettiği hak ve ayrıcalıklar neticesinde Rusya rakibi İngiltere karşısında güçlenmiştir.

19. yüzyılda Avrupa güçler dengesi politikasını koruyan İngiltere, değişen güç dengeleri neticesinde izlediği bu politikayı terk ederek, Rusya'nın etkinliğini azaltmak amacı ile Osmanlı Devleti ile ittifak yapıp, karşılığında Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası ile üs elde etmiştir.

1880 tarihinde İngiliz Başbakanı Benjamin Disraeli "*Kıbrıs, Batı Asya'nın anahtarıdır.* " 1920 yılında ise İngiliz Başbakanı Lord Curzon "*Kıbrıs'ın Kaderi Anadolu'nun kaderine bağlıdır.*"⁷ tespitlerinde bulunmuştur.

İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Salisbury'e göre ise Kıbrıs;

Hem Anadolu ve hem de Suriye'ye yakın olup; açık bir düşmanlığa yol açmaksızın ve Avrupa barışını tehlikeye düşünmeksizin, Anadolu ve Suriye'de askerî harekât için gerekli olan savaş malzemesi ve askerî birliklerin Ada'da toplanabilmesi⁸

yönünden nitelikli bir noktada bulunmakta idi.

İngiltere tarihi boyunca Kıbrıs Adası'nın İngiltere politikaları yönünden önemine sıklıkla değinilmiştir. Osmanlı-İngiltere ittifakına yönelik anlaşmanın uygulama ve ortadan kalkmasına yönelik zaman sınırının olmaması, Osmanlı Devleti'nin gücünü adeta tamamen yitirmesi birçok cephede farklı ülkeler ile savaşması, Rusya'nın Osmanlı topraklarını işgalini arttırması neticesinde İngiltere önce Kıbrıs Adası'nı tarafsız bölge ilan etmiştir. Ardından Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin karşı cephelerde yer alması sonucunda Kıbrıs Adası İngiltere tarafından ilhak edilmiştir.⁹

1914 yılının 5 Kasım tarihinde yayımlanan Krallık Emirnamesi ile İngiltere Kıbrıs Adası'nı ülkesine katmıştır. Aynı emirnamede Osmanlı-İngiltere arasında akdedilen 1878 tarihli ittifak anlaşması ve eklerinin feshedildiğini, adanın İngiliz Kralı'nın mülkü olduğunu belirtmiştir.¹⁰

⁷Mustafa Sıtkı Bilgin *Johnson Mektubu ve Türk-İngiliz İlişkileri* s:13 Atatürk Araştırma Merkezi, "Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 -Gazimagusa" Ankara, 2016

⁸ Metin Menekşe, *Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı-İngiliz İlişkileri 'nde Kıbrıs Meselesi (1878-1923)*, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2013 yılı 1. sayı, s. 313

⁹ Halil AYTEKİN, *Kıbrıs'ta Monagra Ermeni Lejyonu Kampı* 2000, Türk Dil Kurumu, Ankara, s.41-42

¹⁰Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878- 1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika I* 1984, İstanbul, Kaynak Yayınları, s.68

Osmanlı ilhak ilanını protesto ederek, tanımadığını bildirmiştir. Ancak bundan sonuç alınmamıştır. Ada'nın yönetiminin İngiltere'ye geçmesi ile adadaki Osmanlı tebasının Osmanlı topraklarına başlattığı göç, adanın İngiltere tarafından ilhakı ile ciddi rakamlara ulaşmıştır.

Adanın ilhakı ile İngiltere Akdenizde egemen olmuştur. Aynı zamanda adaya bir üs fonksiyonu tanımlayarak, ikmal alanı olarak kullanmıştır. İngiltere'nin izlediği politikalar sonucunda adanın Türk ve Rum nüfusu azalmıştır. Osmanlı tebasına yönelik yürütülen sert ve net politikaların yanında Rumlara karşı hoşgörülü bir politika izlenmiştir. ¹¹

Yaşanan süreçlerin sonunda Lozan Anlaşması ile belirsizlikler giderilerek, Kıbrıs konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Lozan Anlaşması'nın ilgili maddeleri incelendiğinde;

Madde 20 —Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914'te açıklanan ilhakını tanıdığını bildirir. ¹²

Madde 21 — 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Adasında yerleşmiş olan Türk uyrukları, yerel yasanın belirlediği koşullara göre, İngiltere uyrukluğuna geçecek ve böylece Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte, bu Türkler, isterlerse, bu Andlaşmanın yürürlüğe konulmasından bağlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluğunu seçebileceklerdir. Bu durumda, seçme haklarını kullandıkları günü izleyen on iki ay içinde Kıbrıs Adasından ayrılmak zorunda kalacaklardır. İşbu Andlaşmanın yürürlüğe konulması günü Kıbrıs Adasında yerleşmiş bulunup da, yerel yasanın belirlediği koşullara uyularak yapılan işlem üzerine, o gün İngiltere uyrukluğunu edinmiş ya da edinmek üzere bulunmuş olan Türk uyrukları da bu nedenle Türk uyrukluğunu yitireceklerdir. Şurası da kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümeti, Türkiye Hükümetinin

¹¹ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, 2000, İstanbul. s.19

¹² Lozan Antlaşması Tam Metni, <http://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf>

izni olmaksızın Türk uyrukluğundan başka bir uyrukluğu edinmiş olan kimselere İngiltere uyrukluğu tanımayı reddetmek yetkisine sahip olacaktır. ¹³

1923 tarihinde imzalanan anlaşmanın madde metni ile de detaylandırıldığı üzere Birleşik Krallığın adayı ilhakı yasal olarak da tanınmıştır. Birleşik Krallığın adadaki fiili durumu, hukuken de kabul edilmiştir. Ada Taç Kolonisi olarak, İngiliz Valisi tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

¹³ Lozan Antlaşması Tam Metni, <http://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf>

2. İNGİLİZ KOLONİSİ OLAN KIBRIS ADASINDAN, KIBRIS CUMHURİYETİNE UZANAN SÜREÇ

Yunanistan'ın 1829 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi sonucunda Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar'ın Yunanistan'a bağlanma talebi, Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bağlanma talebini ortaya çıkartan faktörler Osmanlı ve İngiltere'nin ada politikaları, dönemin siyasi aktörleri bu bölüm altında ele alınacaktır.

2.1 Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası Politikası

1878 yılında adanın yönetiminin İngiltere'ye verilmesi ile Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemini yaşaması, birçok cephede savaşması, ağır kapitülasyonları ülkelere tanınması, ekonomik sıkıntıları neticesinde Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası'na yönelik politikalarını sekteye uğramıştır.

1914 yılında İngiltere'nin adayı ilhak etmesi Osmanlı Devleti'nin bu durumu tanımamasını açıklaması ancak etkin bir yaptırım uygulayacak güce sahip olmaması ilhakı *de facto* olarak kabul etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye Lozan Antlaşmasında Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan siyasi dengeyi korumak amacıyla Kıbrıs üzerindeki egemenliğinden “belirli bir devlet lehine, İngiltere lehine vazgeçmiştir.”¹⁴

¹⁴ Sevim Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 35

Lozan Barış Antlaşması uyarınca Birleşik Krallığın Kıbrıs Adasındaki egemenliğinin tanınması neticesinde Osmanlı Devleti'nin (Türkiye'nin); ada üzerinde yasal bir hakkı kalmamıştır. Bu gelişmeler sonrasında Kıbrıs Türkleri ile Osmanlı Devleti'nin (Türkiye'nin) ilişkileri daha sınırlı ve yüzeysel hale gelmiştir.

2.2 Birleşik Krallık'ın Kıbrıs Adası Politikası

Birleşik Krallığın Kıbrıs Ada Politikası tarih boyunca önemini muhafaza etmiştir. Adanın yönetimini devralmadan önceki Doğu Akdeniz'deki "üs" kurma ihtiyacı, adanın ilhakı ve akabinde uluslararası alanda bu ilhakın uluslararası aktörler tarafından tanınması ile tescillenmiştir.

İkinci Dünya savaşı sonrası Arap milliyetçi akımının etkin olması, İngiltere'nin Filisten ayrılması Kıbrıs Adası'nın önemini daha da belirginleştirmiştir. Ada, 50'li yıllar itibari ile Orta Doğu askeri üs vasfını kazanmıştır. Ancak dönemin özellikleri gereği ABD'nin hakimiyeti Orta Doğu'da arttığandan, adayı NATO'ya açık askeri üs olarak fonksiyonlandırılmasını İngiltere kabul etmek zorunda kalmıştır.¹⁵

Adanın bu dönemde Yunanistan'a verilmesi gündeme gelmiş ise de gerçekleşmesine yönelik ciddi bir girişim gerçekleştirilmesi kontrol altında tutulmuştur. Kıbrıs'ın jeopolitik ve stratejik önemi nedeniyle İngiltere ada egemenliğini muhafaza etmiştir.¹⁶

¹⁵ Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878- 1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika I* 1984, İstanbul, Kaynak Yayınları, s.46

¹⁶ Şükrü Sina Gürel, a.g.e., s.160-169

2.3 Yunanistan'ın Kıbrıs Adası Politikası

Yunanistan'ın "Megali İdea" olarak adlandırdığı temel amacı; İstanbul merkezli iki kıta, beş denizden oluşan Büyük Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmaktır. Yunan milliyetçiliği, Ortadoks Kilisesi'nin teşviği ile bu soyut ideal somutlaştırılmaya başlanmıştır.

Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazanması ile Kıbrıs Adası'nda yaşayan Rumlar da Birleşik Krallık idaresindeki adayı Yunanistan'a bağlamak istemiştir. Kıbrıs Rumları'nın Yunanistan'a bağlanma talepleri "Enosis" olarak tanımlanarak konjonktürde yerini almıştır.

2.4 Birleşik Krallık Yönetimine Karşı Ayaklanmalar

Osmanlı Yönetimi, Kıbrıs'ın Ortodoks Hıristiyan halkına, 300 yıldır Latin Katolik baskısı altında bulunan Ortodoks Kilisesi'ne sahip çıkma hakkını¹⁷ tanımıştır. Bu hak ile birlikte Hıristiyan halktan para ve vergi toplama yetkisi de yine Başpiskoposluğa verilmiştir.¹⁸

İngiltere tarafından Kıbrıs yönetilmeye başlandığında, temsil yetkisine ve ekonomik olarak kuvvetli bir Rum burjuvazisi ve adada egemen bir kilise ile karşılaşmıştır.¹⁹

¹⁷Geoege H. Hill, *A History of Cyprus IV*, Cambridge: Cambridge University Press, London, 1952,s. 25.

¹⁸Hakeri, a.g.e., s. 254.

¹⁹Şükrü Sina Gürel, a.g.e., s.14

Adadaki Rum halkı güçlerinden aldıkları destek ile adanın yeni yöneticisi ve egemeninden, güçlerini muhafaza etmek, kendilerini temsil etme için taleplerde bulunmuştur.

22 Temmuz 1878'de İngiliz General Wolseley'in Larnaka'ya üzerinden adaya geldiğinde onu karşılayanlar arasında bulunan Girne Piskoposu "Kıbrıs'ın daha önce Yunan adaları örneğinde olduğu üzere Yunanistan'a verilmesi" talebinde bulunmuş ve yeni sömürge idaresinin Kıbrıslı Rumlar tarafından ancak bu şartlarda kabul edilebileceğini dile getirmiştir.²⁰

Churchill'in;

Yunan kökenli Kıbrıslılar için anavatanları olarak gördükleri Yunanistanla coşku, gayret ve samimiyetle birlikte hareket etme ideali doğal karşılanmalıdır. Bu tür duygular Yunan milletine özgü asil ve vatansever bağlılık gösteren duygulardır...Şunu ifade edebilirim ki tarafıma iletilen düşünceler İngiliz hükümetinin saygıyla karşılamakta tereddüt etmeyeceği türdendir.²¹

beyanatı enois talebinde kabul edilebilir, olumlu bir vaat olarak Kıbrıs Rumları tarafından değerlendirilmiştir.

1. Dünya Savaşı'nın çıkması ve İngiltere'nin savaşa dahil olması ile İngiltere, 1915 yılında Kıbrıs'ı kendi koşullarında savaşa katılması karşılığında adayı Yunanistan'a vermeyi teklif etmiş, Yunan Kralı Constantine tarafından teklifin yükümlülükleri çok ağır bulunarak bu teklif kabul edilmemiştir.²²

²⁰ George Hill, *a.g.e.*, s.297.

²¹ Christopher Hitchens, *a.g.e.*, s.34

²² "Greece and Cyprus", The Times, 22 October 1915

Rum Halkı, barışçıl yollar ile taleplerinin kabul görmemesi neticesinde örgütlenerek baş kaldırı yolunda somut adımlar atmaya başlamışlardır. Bu adımlar toplumun önderleri öncülüğünde başlamış ve geniş kitlelere kısa sürede yayılmıştır.

Larnaka Piskoposu Nikedemos Mylonas Kavanin Meclisi üyeliğinden ayrılmış, 20 Ekim 1931 tarihinde ise Limasol'da “Biz Yunan bayrağı altında hür yaşamak istiyoruz, yaşasın hür halk”²³ söylemi ile halkı örgütleyerek, baş kaldırmaya teşvik etmiştir.

Bu teşvik ve çaba Rum Halkı tarafından da kabul görmüş bunun sonunda Kıbrıs Rumları, İngiltere yönetimine karşı Nikodimos Milanos önderliğinde 21 Ekim 1931 tarihinde, tarihte 1931 isyanı olarak da bilinen fiilli ilk ayaklanmayı gerçekleştirmiştir.

Bu teşvik ve çaba Rum Halkı tarafından da kabul görmüş bunun sonunda Kıbrıs Rumları, İngiltere yönetimine karşı Nikodimos Milanos önderliğinde 21 Ekim 1931 tarihinde, tarihte 1931 isyanı olarak da bilinen fiilli ilk ayaklanmayı gerçekleştirmiştir.

Kıbrıs Adası'ndaki Rumların Birleşik Krallık yönetimine karşı ayaklanmasının ardından Birleşik Krallık, Yunan ve Türk tarihinin okutulması, iki ülkenin bayraklarının kullanılması, Yunan ya da Türk ulusal kahramanlarının resimlerinin sergilenmesi yasaklayarak sert bir politika yönelmiştir ²⁴.

2.5 Kıbrıs Adası için Self-Determinasyon Talebi

Kıbrıslı Rumların enosis amaçlarının somulştırabilmek için “Self Determinasyon” için, 21 Kasım 1949'da Birleşmiş Milletler'e başvurmuştur. 1949 yılında Makarios

²³ “The Riots in Cyprus, Bishop of Kition Arrested”, The Times, 26 October 1931, s.14

²⁴ Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs, Son İki Yıl (1958-1960). Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne. Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı* 1. Baskı, Ankara, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1998, s.147

başkanlığında Sen Sinod Meclisi toplanarak, enosis için plebisit yapılmasını ve Rum toplumunun iradesinin bu yolla belirlenmesini kararlaştır. ²⁵

Kilise önderliğinde 15 Ocak 1950'de gerçekleştirilen plebisit (halk oylaması) neticesinde Rum halkının yüzde 96'sının Enosis'e olumlu yanıt vermiştir. ²⁶

Türk toplumu oylamayı ve oylamanın yanıtını protesto etmiştir.

Oylama sonucunun sunulduğu Kıbrıs Valisi "*İngiltere, Kıbrıs sorununu kapanmış bir konu olarak görmektedir. Kıbrıs'ta statü değişikliği söz konusu olamayacağı*" ²⁷ beyanatı ile talebi reddetmiştir.

Yunan iç savaşının sona ermesiyle birlikte 1950'li yılların başından itibaren Kıbrıs'ta iki ülkenin de hak sahibi olma iddiaları oluşmaya başlamış ve daha sonrasında Yunanistan'da oluşan kamuoyu baskısı ve İngiltere'nin de bu konuyla ilgilenmesi üzerine konu Birleşmiş Milletlere taşınmıştır. Kıbrıs konusunun BM'e götürülmesi hazırlıkları sürerken, İngiltere'nin bu konuda görüşmelerde bulunmak istemesi ile, Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki girişimleri hızlanmaya başlamıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs'a ilişkin politikasının değişmesiyle birlikte Yunanistan ve İngiltere arasında 1955'lere kadar süren bir görüşme süreci yaşanmıştır. ²⁸

Yunanistan politikası gereği ilk kez 16 Ağustos 1954 tarihinde "Halkların eşit hakları ve 'self- determinasyon' prensibinin Birleşmiş Milletler'in himayesi altında Kıbrıs halkına uygulanması talebiyle başvurulmuştur. ²⁹

²⁵ Ahmet C. Gazioğlu, a.g.e., 435

²⁶ Melek Fırat, *Yunanistan'la İlişkiler, Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I içinde, derl.*, Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), s. 596.

²⁷ Ahmet C. Gazioğlu, a.g.e., s. 460

²⁸ Süha Bölükbaşı, *The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement between 1954 and 1996* International Journal of Middle East Studies, Vol.30, No.3 s.419-421

²⁹ Sevim Toluner, a.g.e., s. 55.

Başvurunun tarihi önemine bakıldığında ise bu başvuru ile birlikte bir iç mesele olan Kıbrıs sorunu, uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Self determinasyon, yâni kendi kaderini tâyin hakkı alışılmış anlamda ulusların kendi geleceklerini belirlemesi kavramı olup, genel olarak, milletlerin kendi siyasal durumlarını, ekonomik, sosyal ve kültürel manada izleyecekleri yolu kendi istençleriyle belirlemeleri şeklinde tarif edilmektedir. Buna göre; kendi geleceğini belirleme hakkı yalnızca ulusun kendisine aittir; kimse ulusun hayatına zorla müdahale etme, okullarını ve diğer kurumlarını yok etme, gelenek ve göreneklerine saldırma, dilini baskı altına alma ve özgürlüklerini kısıtlama hakkına sahip değildir. Buna hakka göre Rumlar, kendi geleceğini belirleme hakkının ulus olarak kendilerine ait olduğunu, Kıbrıs Adası'nın egemenliğinin uhdelinde bulunduğunu, bu sebepler ile Kıbrıs'ın bir Rum Adası olduğunu ileri sürmüşlerdir.³⁰

Self determinasyon talebi karşısında bütünlüğünün esasının birincil olduğu görülmektedir. Temel hak olarak kabul edilen self determinasyonun Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilebilirliği hususunda kriterler belirlendiği verdikleri kararlarda görülmektedir. Hakkın kullanımının ana kriterlerin tarafların uzlaşma neticesinde bu hakkı kullanması ve devletlerin toprak bütünlüğünün korunması olduğu değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ın Kıbrıslı Rumlar yönünden self determinasyon talepleri ise Birleşmiş Milletlerin belirlediği bu kriterleri içermediğinden olumlu sonuçlanmamıştır. Ancak bir çok kez Birleşmiş Milletler gündemi olmuştur.

Yunanistan, İngiltere'ninadada self-determinasyon talebini kabul etmesi gerektiğini , Lozan Anlaşmasının bu talebe bir engel teşkil etmediğini belirtmiştir. Birleşmiş Milletler şart hükümlerinin, diğer uluslararası antlaşmalardan öncelikli olduğu bu

³⁰ Süha Bölükbaşı, a.g.e., s.386-388

sebeple de self-determination adada Kıbrıslı Rumlar yönünden self determinasyon talebinin uygulanması gerektiğini iddia etmiştir.³¹

Ayrıca Lozan Anlaşmasına Yunanistan'ın taraf olmasının anlaşmanın tüm şartlarını kabul etme mahiyetine gelemeyeceği, anlaşmanın 20 inci maddesinde İngiltere'nin ilhakının Türkiye tarafından rıza gösterildiği, Yunanistan'ın ise bu hükmü tanımadığını ileri sürmüştür.³²

Bu iddialar karşısında İngiltere, Ada'daki İngiliz egemenliğinin Lozan Antlaşması ile kurulduğunu; Yunanistan'ın bu antlaşmaya taraf olduğunu ve İngiltere'nin Ada'daki egemenliğini, Oniki Ada'dan farklı olarak, çekince ileri sürmeksizin tanıdığını ileri sürmüştür. Bu hususla birlikte selfdeterminasyon ilkesinin her yerde uygulanamayacağını ve coğrafi, hukuki, stratejik, tarihi nedenlerle ve uluslararası düzenin sağlanması amacına hizmet etmek için uygulanabileceğini de belirtmiştir. BM Kıbrıs'a ilişkin talepler Yunanistan'ın istediği şekilde sonlanamamıştır.³³

2.6 Self Determinasyon Talebinin Reddi ve Uluslararası Etkisi

Ada üzerindeki İngiliz egemenliğinin milletlerarası alanda tartışılması, İngiltere'nin 1945 yılında Süveyş'ten çekilmesi nedeniyle adanın askeri ve stratejik bakımdan İngiltere için büyük önem kazandığı bir döneme rastlarmaktadır. 1958 yılına kadar Kıbrıs sorununun Adada İngiltere egemenliğini saklı tutacak bir biçimde çözümlenmesinde direnen İngiltere , enosis isteğine karşı koymak ve tezini gerek milli ve gerek milletler arası alanda haklı göstermek için siyasetinin temelinde yatan askeri ve stratejik nedenler yanında, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Toplumunun çıkarlarının korunması gerektiğini ileri sürerek; Türkiye'nin uyumsuzluğa taraf olmasını amaçlayarak

³¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İlk Komitenin 11. Oturum Tutanağı, s.5

³² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İlk Komitenin 11. Oturum Tutanağı, s.10

³³ Sevim Toluner, a.g.e., s.25-26

yaşanan Kıbrıs sorununun basit bir sömürge sorunu olmadığı algısını yaratmak istemiştir.³⁴

1934 yılında ise İngiltere Valisi Palmer “*Kıbrıs ulusçuluğu'nun ancak halklar arasındaki ayrımın körüklenmesiyle önlenebileceğini*”³⁵ ifade etmiştir.

İngiltere, kendi egemenliğinin devamını sağlamak için iki toplum arasında var olan karşıtlıklardan yararlanarak Enosis hareketlerine karşı Türklerin direnişini bir denge unsuru olarak kullanmıştır.³⁶

Yaşanan gelişmeler neticesinde, İngiltere Kıbrıs için oluşturduğu stratejisini güncellemiştir. Bu tarihten sonra Kıbrıs Adası'nda yaşayan halklar arasında halkların eşitliği ve esenliğine yönelik olarak tarafsız ve dengeli bir yaşamın sürme garantörü olacağını beyan etmiştir. Kıbrıslı Rumların Enosis talepleri karşısında Kıbrıslı Türklerin haklarının ortadan kalkacağı, bu durumun Kıbrıslı Türkler yönünden mağduriyet yaratacağı belirtilmiştir. Bu şartlar altında ise Kıbrıslı Rumların talepleri karşısında Kıbrıslı Türkler'in varlığı sorun haline gelmiştir.

Bu durum karşısında İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar arasında yaşanan ihtilafta eksen değişikliği yaşanmıştır. Kıbrıslı Rumların talepleri karşısında Kıbrıslı Türkler'in adada bulunması ve kendilerine tanınan hak vb sorunun esası haline gelmiştir. Kıbrıslı Türkler ile birlikte Türkiye de sorunun tarafı olmuştur.

³⁴ Sevim Toluner, a.g.e., s.57

³⁵ Tuncer, Kıbrıs Sarmalı, ss. 69-70

³⁶ Halil Erdemir, “The Origin of Cyprus Question: British Policy on the Creation of Cyprus Republic,” Perceptions, 6, 4, (Aralık 2001- Şubat 2002), s. 111.

2.7 Türkiye'nin Kıbrıs Sorununa Taraf Olması

1950'li yılların ortalarına kadar Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik politikasında Soğuk Savaş koşulları belirleyici olmuştur. Özellikle NATO ittifakı çerçevesinde İngiltere ve Yunanistan ile ilişkilerini korumaya öncelik veren Türk Dış Politikasının Kıbrıs'a yaklaşımı bu eksen üzerinden belirlenmiştir.³⁷

Yunanistan'ın Kıbrıslı Rumlar yönüyle Birleşmiş Milletler'e yapılan self determinasyon başvuruları sonucunda Kıbrıslı Türkler yönünden Türkiye'nin görüş ve politikaları önem kazanmıştır.

1954 yılında Dışişleri Bakanı Ordinaryus Prof. Dr. Fuat Köprülü;

İngiliz egemenliği altındaki Kıbrıs konusunda Yunan liderleri ile asla görüşmeler yapılmadı ve konunun Yunanistan ile görüşülmesi uygunsuz bir davranış olacaktı. Türkiye için 'Kıbrıs sorunu' bulunmamaktadır; ancak günün birinde adanın geleceği İngiltere ile görüşülecek bir konu olarak ortaya çıkarsa, adada yaşayan büyük orandaki Türk azınlığın varlığı Türkiye'ye konu üzerindeki görüşlerini açıklama hakkı verecektir. Bununla beraber Türk hükümetinin görüşüne göre adanın bugünkü statüsünde bir değişikliğin yapılması uygun değildir.³⁸

söylemlerinde bulunmuştur.

Türkiye'nin Kıbrıs politikasında ilk somut girişim, 29 Ağustos 1955 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda Türkiye'yi temsil eden Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Lozan Antlaşması'nı hatırlatarak adanın statüsünün değişmesi durumunda çözüm şekli

³⁷ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," ss. 597-598.

³⁸ "Aydın Tarihi", Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, (20 Eylül 1955).
<http://www.ayintarihi.com/PQKpZ/date/1955-09-25>

olarak kendi kaderini belirleme şeklinin en uygun yöntem olacağını vurgulaması sonrasında belirmiştir.³⁹

Yunanistan, Türkiye'nin ada üzerinde hiçbir hakkı olmadığını iddia etse de, Konferans sırasında Türkiye, 16. maddede belirtilen taraflardan biri olarak, diğer adalarla birlikte Kıbrıs'ta da söz sahibi olma hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.⁴⁰

İngiltere'nin başarılı politikası sonucunda Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar ile yaşadığı ihtilafıta Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin taraf haline getirilmesi ile Türkiye Kıbrıs politikalarını değiştirmiştir. Bu tarihe kadar İngiltere'nin ada egemenliği kabul edilerek, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların taleplerinin aralarındaki bir iç mesele kabul edilmesi, Türkiye'nin bu iç meseleye müdahale hakkı olmadığı, self determinasyon talebi dahil tüm taleplere ilişkin olarak İngiltere'nin bu ihtilafı çözümede görevli ve yetkili olduğu kabul edilmekte idi. Ancak self determinasyon taleplerinin Kıbrıslı Türkler sebebi ile reddi neticesinde, adada yaşayan halkların eşit olarak kaderlerini belirlemesi gerektiği, bu bağlamda adanın Yunanistan'a bağlanması karşısında, adada var olan ve yaşayan halkların sahip oldukları eşit haklar neticesinde "taksim" tezi ileri sürülmüştür.

2.8 Yunanistan'ın Self Determinasyon Talebinin Değerlendirilmesi

Kıbrıs Adasının birinci alt başlık altında incelenmiş olan tarihine dayanılarak da ispatlanacağı üzere; Kıbrıs Adası, hiçbir zaman Yunanistan ve onun kurmuş olduğu siyasi oluşumların egemenliği altına girmemiştir.

³⁹ Sönmezoğlu, Kıbrıs Sorunu, s. 21

⁴⁰ Sevim Toluner, a.g.e., s. 36-40.

Winston Churchill;

Yunanistan ile Ada arasında ne tarihî ne de coğrafi bir bağ vardır. Ada'nın tarih boyunca herhangi bir dönemde Yunanistan'a bağlandığını gösteren hiçbir bilgi yoktur. Geniş bir hayâl gücüyle düşünülse bile coğrafi açıdan Kıbrıs Yunanistan'ın bir parçası olamaz. Adada yaşayan insanlar, Yunanlı değildir. Onları Yunan geleneklerine bağlayan tek şey dildir.⁴¹ açıklamasında bulunmuştur.

Diğer yandan; eski çağlarda, Adada kendilerini Yunan soyundan sayan bazı kolonilerin ve krallıkların kurulduğu görülmekte ise de, bu süre içinde Kıbrıs Halkı, Yunanistan açısından yabancı bir halktır. Çeşitli istilalar nedeniyle çeşitli kavimlerin yerleşmiş bulunduğu bu Ada halkının tümünün, eski Yunanlıların soyundan geldiğini ileri sürmek de güçtür. Kıbrıs Adası uygarlığı, siyasi tarihini yansıtan karma bir uygarlıktır. Kıbrısta yaşayan halkın bir kısmının, kendilerini Yunanlı saymaları dil ve din birliğinden doğan bir inançtır. Tarafsız çevrelerce de belirtildiği üzere "Bir Kıbrıslı, kanı nedeniyle her şey olabilir, fakat Ortodoks olduğu için kendisini Yunanlı sayar."⁴² ifadesi yer almaktadır.

Yunan soyundan geldiğine inanan Kıbrıs Rumlarının, Adanın Yunanistan ile birleşmesini talep etmesi karşısında; adadaki varlıklarına son verileceği kaygısı ile enosis talebini protesto eden Kıbrıs Türkleri, İngiliz egemenliğinin sona ermesi halinde ada'nın Türkiye ile birleşmesi tezini ortaya atmıştır. Bu tez Türkiye'nin Kıbrıs politikası haline gelmiştir. Siyasi amaçlardaki bu zıddiyet, dil, din, kültür ve gelenek bakımından farklı olan iki toplumu birbirinden daha da uzaklaştırmıştır. İngiltere, enosisi siyasi çıkarlarına uygun bulmamak ile taraflar arasındaki kutuplaşmayı teşvik ederek, Ada için öngörülen anayasal düzenlemelerle iki toplumun ayrılığı bilincinin güçlenmesine yol açmıştır.⁴³

⁴¹ Ulvi Keser, *Son Elli Yıllık Süreç Kıbrıs Meselesi ve Avrupa Birliği*, Stratejik Araştırmalar Dergisi, S. 2, Eylül 2003, Yıl: 1, s. 241.

⁴² Chatham House Memoranda, op cit., s.1

⁴³ Sevim Toluner, a.g.e., s.324

2.9 İlhak Edilmeyen Kıbrıs Adasında Siyasi Durum

1954 yılında Yunanistan'ın BM'ye taleplerini taşıması neticesinde uluslararası boyut kazanan kazanan, talebinin reddedilmesi neticesinde Rumlar ve Yunanlılar nezdinde İngiltere aleyhine bir tavır oluşmuştur.

19 Aralık 1956 tarihinde İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox-Boyd'un kendi kaderini tayin etme hakkının Kıbrıs'ta uygulanmasını kabul ettiğini ancak adanın bölünme seçeneğinin de göz önünde bulunması gerektiğini açıklamıştır.⁴⁴

1956 yılında “Kıbrıs halkının” kendi kaderini tayin etme hakkının olduğu gerekçesiyle tekrar BM'ye başvuran Yunanistan, sürecin hiç beklemediği bir yöne doğru evrilmesine zemin hazırlamıştır. 1957 yılında karara bağlanan başvuru neticesinde BM, barışçı, demokratik ve adil bir çözümün bulunması yönündeki arzusunu teyit ederek bir an önce görüşmelerin başlamasını talep etmiştir.⁴⁵

Kıbrıs ile ilgili görüşmelere katılan dönemin Dışişleri Bakanı Genel Sekreteri Melih Esenbel;

Ada'nın taksim edilmesi tezinin Türkiye tarafından benimsenmesine gerekçe olarak, artık şartların adanın Türkiye'ye geri verilmesini zorlaştırdığını, dolayısıyla gerek Türkiye'nin gerekse Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin güvenliğini sağlamak için en ideal yolun taksim olduğunu savunmuştur.⁴⁶

⁴⁴ SevimToluner, a.g.e., s. 31.

⁴⁵ UN, “General Assembly Eleventh Session 1013 (XI). Question of Cyprus,” (<http://daccessdds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/340/17/IMG/NR034017.pdf?OpenElement>), Erişim: 27 Haziran 2010.

⁴⁶ Esenbel, Kıbrıs-1 Ayağa Kalkan Adam, s. 53-54

Bu karar ile birlikte Türkiye resmen uyuşmazlığa taraf olan bir aktör olarak konumlandırılmıştır. Yunanistan ise kendi beklentileri yönünde bir sonuç alamadığı için Türkiye'nin uyuşmazlığın bir tarafı olmadığı savını öne sürerek, yapılacak görüşmelerin İngiltere ve Kıbrıs Türk toplumu arasında yapılması fikrini ortaya atmıştır.⁴⁷

Uluslararası arenadan ve Birleşmiş Milletlerden talep ettiği desteği göremeyen Yunanistan, İngiltere ve ABD'nin benimsediği "*Kıbrıs'ta bağımsızlık formülünü*"⁴⁸ benimsemeye başlayarak, strateji değişimine gitmiştir.

İngiliz İdaresine karşı önceleri yasal yollarla yürütülen direniş, gelişmeler karşısında boyut ve nitelik değiştirmiştir. 1955 yılında Kıbrıslı Rumlar tarafından *Grivas* öncülüğünde Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü (EOKA) Birleşik Krallık kuvvetlerini adadan çıkarmak amacıyla silahlı eylemlere başlamıştır. Örgüt, 1958 Kıbrıslı Türkler aleyhine hareket etmeye başlamıştır. Kıbrıslı Türkler ise 1958 tarihinde Türkiye'nin de desteğiyle Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'yi EOKA ile mücadele edebilmek için kurmuştur. Örgütlenmeler neticesinde adanın taksim olmasını savunan Türkler ile Yunanistan'a bağlanmasını Rumlar birbirleri ile çatışmaya başlamıştır. Rumların başlattıkları hareket genişleyerek bir iç savaş hâlini almıştır.⁴⁹

1958 tarihinde adadaki yaşayanlar arasında meydana gelen toplumlararası çatışmalar ile sorunun ekseni değişmiştir. Rumların asıl talebi olan İngilizlerin Ada'dan çıkarılması sorunu Rum-Türk sorunu haline gelmiştir. Bu hamle de kendisine karşı

⁴⁷ Toluner, a.g.e., s. 57-61.

⁴⁸ Nazım Güvenç, *Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye*, İstanbul, Çağdaş Politika Yayınları, 1984, s. 124

⁴⁹ Rauf Denктаş, *Kıbrıs Elli Yılın Hikayesi*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, 2008, s.257

olan tehditi farklı bir mecraya yönlendiren ve bölgedeki stratejik önemi dolayısıyla adanın kontrolünü elinde tutmak isteyen İngiliz Diplomasinin önemli bir sonucudur.

2.10 Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulma Zemini

İngiltere, Kıbrıs sorunu için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin bir araya gelmesini talep etmiştir. 29 Ağustos 1955 tarihinde İngiltere'nin teklifi kabul edilerek tarafların Londra'da bir araya gelmesi hususunda mutabık kalınmıştır. Taraflar bir araya gelirken Kıbrıs için birbirlerinden tamamen farklı düşünce ve isteklere sahipti. Yunanistan, Kıbrıslı Rumların adaya hakim olduğu ve en doğal hakları olan kendi geleceklerini belirleme haklarını kullanarak Yunanistan'a adanın bağlanmasını savunmakta idi. Türkiye ise, İngiltere mülkiyetinde bulunan adanın doğal olarak İngiltere uhdesinde devam etmesini ancak Yunanistan'ın taleplerinin kabul görmesi ihtimaline karşın ise adada uzun yıllardır yaşanan Kıbrıslı Türklerin haklarının göz ardı edilmeksizin korunarak, ada halkları arasında eşitlik sağlanması neticesinde sorunun bir çözüme kavuşturulması gerektiğini ileri sürmekte idi. İngiltere yönünden ise mevcut mülkiyet durumunun kendi yönünden korunması gerektiği ancak Kıbrıslı Rumların taleplerinin kabul görmesi halinde kendi tasarrufu altında özgün bir yönetim yapısı oluşabileceğini böylelikle ihtilafın giderilebileceğini iddia etmekte idi.

Tarafların birbirinden keskin ve çok farklı tezleri neticesinde, konsensus sağlanamamış ve taraflar herhangi bir sonuç alamadan masadan kalkmak zorunda kalmıştır. Ancak tarafların bir araya gelmesi ile ihtilafın taraflarının belirlenmesi yönünden adım atılır iken bugüne kadar ciddiye alınmayan bu hususun barışçıl çözüme ihtiyaç duyduğu konusunda mutabık kalınmıştır. Toplantı bundan sonraki çözüm sürecine yönelik somut öneriler ve adımlar atılmasında başlangıç noktası olmuştur.

2.11 Macmillan Planı

19 Aralık 1958 tarihinde Macmillan Planı ile İngiltere kendisine üsler bırakılması kaydıyla yedi yıl sürecek bir geçiş döneminden sonra, adanın egemenliğini Yunanistan ve Türkiye ile paylaşmayı teklif etmiştir.⁵⁰

İngiltere tarafından uzun yıllar boyunca ada egemenliği uhdesinde bulundurulurken; Rumların örgütlü çatışmaları bunlara karşı yürütülen mücadelelerin maddi ve manevi külfetleri, adanın tamamı üzerinde egemenliği sürdürmenin zorlukları ve belirledikleri üslerin uhdelerinde kalmasının tüm bu külfetleri ortadan kaldıracığının belirlenmesi ile İngiltere tarafından Kıbrıs Ada politikası değiştirilmiştir.

Uyuşmazlığa taraf olan ülkelerin politikalarını revize etmelerinin arka planları incelendiğinde;

- İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Orta Doğu'da azalan etkinliği, Süveyş olayları sonucunda belirgin hale gelmiştir. Yaşanan gelişmeler ışığında İngiltere, Orta Doğu'da ABD ve NATO'dan bağımsız bir politika sürdürmesinin mümkün olmadığını kavramıştır ve adada NATO'nun kullanımına açık askeri üs ve askerleri kabul etmiştir.⁵¹
- Yunanistan BM nezdinde Self-determination talebinin "*başarısızlığa uğradığından*"⁵², Türk-Yunan muhaberesini riske edemediğinden bağımsız devlet fikrini olumlu değerlendirmiştir.

⁵⁰ Şükrü Sina Gürel, a.g.e., s. 171-172.

⁵¹ Şükrü Sina Gürel, a.g.e., s. 129-131

⁵² Nancy Crawshaw, The Cyprus Revolt, London, George Allen Unwin, 1978s. 260.

2.12 Zurih Anlaşması

1959 yılının 5 Şubat'ında Türk ve Yunan Başbakanları Zurih'te karşılıklı gelerek görüşmeleri başlatmışlardır. Yapılan görüşmeler neticesinde 11 Şubat'ta; Centilmenlik Anlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti Temel Yapı Belgesi, Garanti Anlaşması ve İttifak Anlaşması adları verilen şartları ve yükümlülükleri belirleyen belgelerde anlaşma sağlayarak ihtilafın çözülmesine yönelik ilk adımlarını atmış ve hususlarda mutabık kaldığını belirlemişlerdir.

2.13 Londra Konferansı

Tarih 17 Şubat'a geldiğinde ise heyetler genişlemiştir. İngiltere, Yunanistan, Türkiye, Kıbrıs Türk ve Rum heyetleri bir araya gelmiştir. Londra'da gerçekleşen bu gündemde ihtilafın tüm tarafları ilk kez bir araya gelerek, ihtilafın çözümüne yönelik en köklü adımı atmışlardır. Yapılan görüşmeler neticesinde antant kalınan Zurih Anlaşma belgeleri tüm taraflara sunulmuş ve tüm tarafların bu belgelerde mutabık kaldığı teyit edilmiştir. Zurihte mutabık kalınan; Cumhuriyet Anayasası'nın "Temel Maddeleri"⁵³ olarak kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyeti Temel Yapı Belgesi, Centilmenlik, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını garanti altına alan Garanti ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamı için taraflara barış ortamını işbirliği içerisinde sürdürme yükümlülüğü yükleyen İttifak Anlaşmalarının imzalanmıştır.

Yapılan anlaşmalar neticesinde 19 Şubat tarihinde; Akrotiri ve Dhikelia'nın askerî üs olarak kullanım hakkının devam etmesi karşılığında adadaki haklarını Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devredeceğini İngiltere Bildirisi ile deklare etmiştir. Yunanistan, Türkiye Dış İşleri Bakanlıkları da bildirimler yayımlayarak Kıbrıs sorunun çözümünde

⁵³ Conference on Cyprus, Documents signed and initialed at Lancaster House on February 19, 1959, Cmnd. 679, London, Her Majesty's Stationery Office.

anlaşmalar sonucunda mutabık kalındığını kamuoyuna sunmuştur. Yine Kıbrıs Rum ve Türk Toplulukları da anlaşmaya varıldığını beyan etmiştir.

2.14 Anlaşmaların Değerlendirilmesi

Yukarıdaki bölümlerde detaylı olarak açıklandığı üzere Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran tüm anlaşmalar, Britanya, Yunanistan; Kıbrıs Cumhuriyeti adına da ayrı ayrı "Kıbrıs Rum Toplumunu" ve "Kıbrıs Türk Toplumunu" temsilcileri tarafından imzalanmıştır.

Sorunun tüm taraflarının ortak iradeleri açıklamaları neticesinde, müzakere süreci ile çözüme ulaşılmıştır. Anlaşmaların tüm taraflar tarafından imza edilmesi ile belirsizlikler giderilmiştir.

Öncelikle bu anlaşmalar ile de tescil edildiği üzere; Kıbrıslı Rum ve Türk Toplumlarının uluslararası hukuk bağlamında, selfdeterminasyon hakkı da dahil olmak üzere "eşit" siyasi ve hukuki statü haiz olduğu görülmektedir.

Kıbrıs Adası üzerine ileri sürülen "enosis" "taksim" ve "mevcut statünün korunması" tezlerinin ortadan kalkması sağlanmıştır. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye kurulacak devletin devam ettirilmesi için garantörlük yükümlülüğü yüklenmiştir. Bunun yanında Yunanistan ve Türkiye'ye uyruklarının; eğitim, dini, sosyal ve kültürel vb faaliyetleri için mali destekte bulunma hakkı da tanınmıştır.

2.15 Kıbrıs'taki Yeni DüzeneYönelik Hazırlıklar

Yunanistan, Türkiye tarafından 2'şer Kıbrıs Rum ve Türkleri tarafından 1'er kişi belirlenerek Cumhuriyet Anayasası hazırlanması girişimleri Ortak Komisyon adı verilen bir grup tarafından yürütülürken, İngiltere'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönetimi ve adayı devredebilmesi için Geçici Komite adı verilen bir grup tarafından hazırlık süreci başlatılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda 1960 yılının 6 Nisan tarihinde Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası oluşmuş ve resmîyet kazanmıştır. Ancak İngiltere tarafından talep edilen askeri üsler hususunda ihtilafların giderilememesi neticesinde Cumhuriyet ilanı uzamıştır.

Kurucu Antlaşma, egemen üslerin sınırları ve geleceği, egemen üslerdeki sivil idare ve İngiltere'nin Cumhuriyet'e yapacağı mali yardım konularında 1 Temmuz 1960 tarihinde anlaşmaya varılmıştır.⁵⁴

Ancak kurucu anlaşmalar ve tarafların yapmakla yükümlü kıldığı hususlar tam olarak gerçekleşmemiştir. 16 Ağustos 1960 tarihine kadar yani Cumhuriyet'in ilan edileceği güne dek ayrı Türk belediye sorunu çözülememiş ve bu belediyeler yasal bir zemine oturtulamamıştır.⁵⁵

Ada'da Cumhuriyetin ilan edilmesinden evvel egemenliğin İngiltere'den devir alınması hususu idi. Bu yönde yapılan çalışmalar 1960 Kıbrıs Yasası olarak bilinen ve Kraliçe İkinci Elizabeth tarafından imzalanan emirname ile kesinlik kazanmıştır. Yayımlanan yasaya göre 16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs Anayasası yürürlüğe girmiştir.⁵⁶

2.16 Lefkoşa Antlaşmaları

15 Ağustos'u 16 Ağustos'a bağlayan gece Lefkoşa'daki Temsilciler Meclisi Binasında Lefkoşa Antlaşmaları imzalanmıştır. Anlaşmanın 1 inci maddesinde

⁵⁴ Stephen G. Xydis, *Cyprus: Reluctant Republic*, The Hague, Mouton, 1973, s. 480

⁵⁵ Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, Ankara, s.31

⁵⁶ Ahmet C. Gazioğlu, a.g.e., 209-2011

belirtildiği biçimde, Kıbrıs Anayasası ve *Antlaşmalarına "16 Ağustos'ta yürürlük kazandırıldığından"*⁵⁷, Kıbrıs Cumhuriyeti bir devlet olarak bu tarihte doğmuştur. Ve "*Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin, ötekilere eşit biçimde bir devlet olarak taraf olduğu antlaşmalar, Lefkoşa Antlaşmalarıdır.*"⁵⁸

⁵⁷ Marios L. Evriviades, *The Legal Dimension of the Cyprus Conflict*, Texas International Law Journal, Vol. 10, No. 2, Spring 1975, s. 238.

⁵⁸ Sevim Toluner, a.g.e., s. 523.

3. KIBRIS CUMHURİYETİ

Kıbrıs Ada tarihinde ilk olarak; Zürih, Londra ve Lefkoşa Anlaşmaları neticesinde bir devlet kurulmuş ve 1960 yılının 16 Ağustos gününde adada Cumhuriyet ilan edilmiştir. Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türk ve Rumların ortaklık esasına Kıbrıs Anayasası ile dayandırılan, **eşit hak ve şartlara sahip** iki uluslu bir devlet olarak kurulmuştur.

3.1 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı

Kıbrıs Cumhuriyeti, başkanlık sistemiyle yönetilen bir cumhuriyetti. Cumhurbaşkanı Rum, cumhurbaşkanı yardımcısı Türk olup, Rum ve Türk toplumları tarafından ayrı ayrı genel oyla 5 yıl için seçileceklerdi. Cumhuriyetin resmî dilleri Yunanca ve Türkçe olup, resmî belgeler iki dilde yayımlanmak zorundaydı. Devletin bayrağı, cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından seçilecek tarafsız renk ve biçimde olacaktı. Bununla birlikte Yunan ve Türk millî bayramlarında, iki devletin de bayrağı Kıbrıs bayrağıyla birlikte asılabilecek ve bu bayramlar Kıbrıs'ta kutlanabilecekti. ⁵⁹

Anayasaya göre; "Kıbrıs, Rum bir Cumhurbaşkanı ve Türk yardımcısının, 7 Rum'a karşılık 3 Türk'ün yer aldığı bir bakanlar kurulu ve genel seçimlerde toplumların ayrı oylamayla 7/3 oranında seçeceği 50 üyeli temsilciler meclisinden oluşan" ⁶⁰ bir yapılanma teşkilatı doğrultusunda vucüt bulmuştur.

⁵⁹ Olaylarla Türk Dış Politikası, Komisyon, Ankara 1990, Alkım yay., s. 611.

⁶⁰ Kıbrıs Tarihi, http://users.metu.edu.tr/kktctntm/KKTC_tarihi/kibris_cum.html, s. 3,

Yasaların uygulanması ve vergiler gibi önemli konularda, her iki toplumun temsilcilerinin ayrı ayrı çoğunluk oyu aranması şartı getirilmiştir. Anayasaya eklenen Garantörlük ve İttifak Antlaşması'na göre Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a anayasa ihlal edildiği zaman birlikte ya da tek başlarına adaya müdahale hakkına sahip olmuştur.⁶¹

Türk,Rum ve Bağımsız bir hakim tarafınfan Anayasa Mahkemesi Başkanlığı çatısı altında yürütülecek yargı sistemi oluşturulmuştur. Bu çatının altında toplumların eğitim, kültür vb gibi hususları için ayrı bağımsız mahkeme yapıları oluşmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nde askeri birliklerde 40/60, devlet kurum ve yapılarında ise 30/70 oranlarında yapılanma gerçekleştirilmiştir. Anlaşma uyarınca Türkiye, Yunanistan ve İngiltere için Kıbrıs Cumhuriyeti “en çok ayrıcalıklı ülkeler” olarak gösterilmekle beraber, kendi toplumları için mali yardımda bulunma serbestisi tanınmıştır. Anlaşmalar gereğince Türk ve Yunan askerlerine adada belli yerlerde garantör devlet olarak üs kurma hakkı verilmiş olup, 16 Ağustos tarihinde antlaşmalar gereğince adaya 950 Yunan ve 650 Türk askeri çıkmıştır. Adaya her iki ülkeden gelen askerler, antlaşmalara göre 6'ya 4 oranında Rum ve Türklerden oluşan 2000 kişilik Kıbrıs Ulusal Muhafızları'ndan ayrı konumlanmıştır.⁶²

3.2 Kıbrıs Cumhuriyetinin Nitelendirilmesi

Anlaşmalara ve Anayasaya göre; "*2 topluma dayalı 3 devletin garantisi altında, sınırlı egemen bir devlet olarak kurulmuştur. Kıbrıs'ta iki eşit siyasi, etnik ve kültürel varlık Birleşmiş Milletler tarafından da kabul edilmiştir.*"⁶³

⁶¹ Süha Bölükbaşı, a.g.e., s.415

⁶² Kıbrıs Tarihi, http://users.metu.edu.tr/kktctntm/KKTC_tarihi/kibris_cum.html, s.5

⁶³ Hasan Tahsin Fendoğlu, a.g.e., s.125

1960 Anayasası esasen iki toplumlu bir ortaklık devleti için hazırlanmıştır. Adanın, siyasi eşitliğinin sağlanmasıyla, Türk ve Rum halkı, yeni kurulan cumhuriyetin ‘Kurucu Ortakları’ olarak tanımlanmışlardır. 1960 anayasası, esasen fonksiyonel bir federasyon için tasarlanmıştır. Uluslararası düzeyde Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tek hukuki kimliği olmuştur.⁶⁴

Kıbrıs Cumhuriyeti “yetkileri kısıtlı devlet”⁶⁵ statüsünde konumlandırılmıştır. Garanti Antlaşması uyarınca tarafların “Enosis” veya “taksim” gibi adanın statüsünü değiştirecek başvuruları yasaklayan maddeler, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin “bağımsızlığı kısıtlı bir devlet”⁶⁶ statüsünde olduğunu göstermektedir.

3.3 Kıbrıs Cumhuriyeti Yasama ve Yürütme Sorunları

Kurucu anlaşmalar ve anayasası uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti, hızlı bir kurulma ve yapılanma süreci yaşamıştır. Devletin işleyişi için öngörülen oranlar doğrultusunda kurumsal yapı oluşturmaya başlanmış, adanın ve cumhuriyetin güvenliği ve devamı için askeri yapılanma geliştirilmiş, ekonomi ve vergilendirilmeler ile ilgili çalışmalar yanında belediyeler konusundaki ihtilafların giderilmesi için adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak bu adımlar atılırken toplumlular arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk aşamalarda küçük kabul edilen ihtilaflar büyümüş, uzlaşma hususunun göz ardı edilmesi neticesinde ciddi ihtilaflara sebep olmuştur. Tarihi yapı incelendiğinde en büyük ve belirgin toplumsal ihtilaflar şunlar olarak görülmüştür;

İlk ihtilaf, Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın İngiliz yapısında olduğu şekilde vergilendirme yapılma kararıdır. Bu karar alınırken Cumhurbaşkan yardımcısı ve Türk

⁶⁴ Hilal ERDOĞAN, Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/269955> s.139

⁶⁵ Kudret Özersay, a.g.e, s. 36.

⁶⁶ Kudret Özersay, a.g.e, s. 36-38.

Toplumunun talep ve itirazları göz önü alınmaksızın işlemler tesis edilmiştir. Kesinleşen vergi yapısı karşısında Kıbrıslı Türkler, Anayasa Mahkemesinde haklarını aramıştır.

Ada silahlı kuvvetleri oluşturulurken yetkili ve sorumluların Rum kuvvetleri olarak belirlenmesi, Cumhurbaşkanı yardımcısının kararı veto etmesini sağlamıştır.

Yapılanmalar aşamasında Kıbrıs Cumhuriyet Anayasasında belirtilen Türk Belediyelerin kurulmasının ardından Cumhurbaşkanı'nın Türk Belediyelerinin oluşmaması gerektiğini bildirmiştir. Bu ilan doğrultusunda Türk Belediyeleri'nin kaldırılması için kararlar alınmıştır. Alınan kararlara karşı yine Türk toplumu tarafından Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi alınan kararın **ab initio (başından beri)** batıl olduğuna hükmetmiştir. Yargı kararları ile Türk Belediyeleri faaliyetlerine devam etmiştir.⁶⁷

3.4 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa Değişikliği

Kıbrıs Cumhuriyeti, kurucu anlaşmaları ve Anayasası ile toplumlarına işbirliği ve birbirlerine danışma yükümlülüğü yüklemiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti topluluklar arasında görüş ayrılıklarının oluşması, kurucu anlaşma ve Anayasa'nın yüklediği danışma ve işbirliği yükümlülüğüne karşın kararların alınması neticesinde yukarıda somut örnekler ile belirtildiği üzere toplumlar arasında irtibatsızlık yaşanmaya başlamıştır.

30 Kasım 1963 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın Anayasanın 13 maddesinde değişiklik yapılması talebi, taraflar arasındaki irtibatsızlığı kopma noktasına taşımıştır.

⁶⁷ Zaim M. Necatiğil, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kıskaçında Türkiye, 2.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2006, s.20

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios;

Kıbrıslı Rumların lideri olarak davet edildiğim ve 5 Şubat 1959'da Lancaster House'da toplanan Konferans'ta, Yunanistan ve Türkiye hükümetleri arasında Zürih'te varılan ve İngiltere hükümetince kabul edilen antlaşmanın belirli hükümlerine bazı itirazlar ileri sürdüm ve güçlü kaygılarım olduğunu belirttim. Bu antlaşmanın hiç olmazsa bazı hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak için çok çaba sarfettim. Fakat bu çabalarımda başarılı olamadım; ya antlaşmayı olduğu gibi imzalamak ya da yol açacağı tüm vahim sonuçlarıyla birlikte reddetmek gibi bir ikilem karşısında kaldım. Bu şartlar altında, antlaşmayı imzalamaktan başka bir seçeneğim yoktu. Bu bana, zaruretin dikte ettirdiği bir yoldu. ⁶⁸

açıklaması ile Anayasa'nın değişmesi gerektiği tezini sunmuştur.

Cumhuriyet Anayasasının uygulanamayacak bir yapı olduğunu belirten Makarios, değişiklik talepleri için Türkiye ile görüşmüştür. Teklif edilen anayasa değişikliği Türkiye ve Kıbrıslı Türkler tarafından "Rumların Enosis'i gerçekleştirmeyi hedeflediği;bu plan doğrultusunda gerçekleştirilecek saldırıların uluslararası alanda kurulan düzenin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği imajını oluşturulmak için yapıldığı " ⁶⁹ görüşünü oluşturmuştur.

Talepleri olumlu karşılanmayan Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde anayasasına aykırı maddeleri bulunan on üç maddelik (Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının veto hakları kaldırma, seçimlerin Temsilciler Meclisinin ilgili tarafından değil meclisin tamamı tarafından yapılması, yasaların kabulü için gereken ayrı toplumların çoğunluğu aranma şartını kaldırma, ayrı belediyeler ve yargı sistemini kaldırma, güvenlik güçleri, polis ve jandarmanın da ayrılığının kaldırılması ile sayılarının yeniden düzenlenmesi, kamu yönetim oranlarının değiştirilmesi, Kamu Yönetimi Komisyonu'nun basit çoğunlukla

⁶⁸ Ehrlich, a.g.e., s. 50.

⁶⁹ Rauf Raif Denктаş, "The Crux of the Cyprus Problem" Perceptions, 4, 3, (Eylül-Kasım 1999), s. 13; Planın detayları için bkz. Rauf Raif Denктаş, The Cyprus Triangle, (Londra: George Allen&Unwin Publishers, 1982), ss. 179-191.

karar almasıve Toplum Meclislerinin ilgası hususlarını içeren değişik talebi) anayasa değişikliğini yine de ilan etmiştir. (Ertekün, 1981:182)

Kıbrıs Devlet Başkanı Makarios'un garantör devletlere Anayasa'da -altısı değiştirilemeyecektemel hükümlere ilişkin- 13 önemli değişiklik yapılmasını önermesi ile bu yaklaşımı takip eden uygulamaları, "fiilen" taraflar arasındaki eşit ve güvenceli statüyü, Rum çoğunluğa üstünlük sağlayacak şekilde bozmuştur.⁷⁰

3.5 Anayasa Değişikliğinin Sonuçları

Türkiye bu değişiklik ilanını 1963 yılının 16 Aralık tarihinde kabul etmemiştir. Kıbrıslı Türkler de yapılan tek taraflı değişikliği kabul etmemiştir. Adada yaşayan toplumlar arasında denge ve eşitlik bozulduğu için Rumlar adada hakim pozisyona geçerek, adada yaşayan Türklere yönelik sistematik bir yıldırma politikası izlenmeye başlamıştır. Ancak bu politika sadece yıldırma ile sınırlı kalmamıştır.

21 Aralık 1963'te Akritas Planı yürürlüğe girmiş ve bu plan çerçevesinde Türklere yönelik saldırılar başlamıştır.⁷¹

Yıldırma politikaları, saldırılar, Anayasa değişikliğinin uygulanması ile adadaki yapı tamamen değişmiştir. Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası ile devletin yasama, yürütme ve yargı çerçevesi belirlenmiş iken değişiklik sonucunda tamamen ayrı bir yapı ve yönetim oluşmuş, Kıbrıslı Türklerin anayasa ile tanınan tüm hakları yok sayılmıştır. Kıbrıslı Türklerin idari, askeri, siyasi sistemden çıkartılmıştır.

Bunun sonucunda,

⁷⁰ Şadi ÇAYCI s: 442

⁷¹ Necati Ertekün, *The Cyprus Dispute and The Birth of The Turkish Republic of Northen Cyprus*, Rustem and Brother, Nicosia, 1984, s. 11.

"Kıbrıs Cumhuriyeti yönetimindeki Kıbrıslı Türkler, görevlerinden çekilmiş veya buna zorlanmışlardır. Kıbrıslı Türklere, ancak yeni Anayasa Düzenini kabul ettikleri takdirde kamusal görevlere dönebilecekleri" ⁷² bildirilmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası'nın değiştirilmesi ile 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, meşruiyetini kaybetmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan tüm altlıkların ortadan kalmasına, şiddet ve kaos ortamının adada tekrar hakim olmasına ve Cumhuriyet'in işlevini yerine getirememesine sebep olmuştur.

⁷² Şadi ÇAYCI, a.g.e., s: 442

4. KIBRIS CUMHURİYETİ SORUNU

4.1 1963-1967 Dönemi

Anayasanın Rum tarafının talebi ve iradesi ile değiştirilmesi sonrasında adada çatışmalar başlamış hatta iki toplumu savaşıma noktasına getirmiştir.

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük, Birleşmiş Milletler üyelerinin Devlet Başkanlarına;

Hükümetteki ve Güvenlik Kuvvetlerindeki çoğunluk güçlerinden cüret alan ve bu gücü suiistimal eden Kıbrıs Rumları, 20 Aralık 1963 tarihinden itibaren, benim ikametgâhım ve resmi ofisim de dahil olmak üzere, Türklere ve yerleşim yerlerindeki Türk mülklerine, Rum polisi ve sivil Rumlar tarafından gerçekleştirilen toplu bir silahlı saldırı planını uygulamaya koymaya başlamışlardır. ⁷³

açıklaması ile adada yaşayan Türk kesimin karşılaştığı zorlukları dile getirmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Noel olayları ile ilgili raporunda;

Tylliria'daki çatışma da dahil Adadaki son olaylarda mülkiyete verilen zarar hakkında Birleşmiş Milletler Barış Gücü etrafı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma, çoğu Türk Köyü veya müşterek yerleşim olan 109 köyün ve 527 evin tahribedildiğini ve 2.000'inin ise yağmaya uğradığını ve zarar gördüğünü saptamıştır. Ktima'da 38 ev ve dükkân tamamen, 122'si ise kısmen harabolmuştur. Lefkoşa'nın Omorphita (Türk) bölgesinde 50 ev tamamen yıkılmış, aynı bölgede ve civarındaki 240 ev de kısmen harabolmuştur⁷⁴ ibarelerine yer vermiştir.

⁷³ Umut ARIK, "Kıbrıs Krizi" s. 5
EUL Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi June 2011 Haziran
<http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si1.pdf>

⁷⁴ United Nations Documents S/5950, 10 Eylül 1964

Yaşananlar sonucunda Türkiye, "Garanti Anlaşması" uyarınca diğer garantör devletler olan Yunanistan ve İngiltere'ye harekete geçilmesi için talepte bulunmuştur.

İngiltere'nin teklifi üzerine, taraf toplumlar ile Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla 15 Ocak 1964 tarihinde Londra'da biraraya gelinmiştir. 21 Ocak'ta fiilen kesilen, Makarios'un Denктаşı "persona non grata" ilan etmesi ile konferans hiçbir konuda çözüme ulaşmadan son bulmuştur.⁷⁵

Çözumsuz süreç ile birlikte Rum saldırıları sonucunda Türkiye BM'ye başvurmuştur. İngiltere de BM Güvenlik Konseyine talepte bulunmuştur.

İngiltere ve ABD, Kıbrıs Hükümeti'nin iki toplumdaki meydana geldiğini vurgulayan bir karar tasarısı hazırlamıştır. Türkiye tarafından adada yaşayan Türk Toplumuna yapılan baskı ve şiddetin de karar tasarısına eklenmesi talebinde bulunmuştur. Konseyin tarafından BM Barış Gücü'nün adaya gönderilmesi ve BM Genel Sekreteri'nin barışçı bir çözüm sağlamak üzere arabulucu atmasını öngören bir tasarı hazırlanmıştır. Bu tasarı 4 Mart 1964 tarihinde 186 sayılı Güvenlik Konseyi kararı olarak kabul edilmiştir.⁷⁶

186 numaralı BMGK kararı uyuşmazlığının seyrinde "dönüm noktası"⁷⁷ kabul edilir. Kararın 4. maddesindeki "BM Barış Gücü'nün Kıbrıs Hükümeti'nin rızasıyla

⁷⁵ Fahir Armaoğlu, *20. yy Siyasi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, , 786

⁷⁶ Umut ARIK, "Kıbrıs Krizi" s. 7

EUL Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi June 2011 Haziran
<http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si1.pdf>

⁷⁷ Ahmet C. Gazioğlu, *Security Council Resolution 186 and United Nations Force in Cyprus Perceptions*, Mart-Mayıs 2001, s. 39.

kurulması” ifadesi uyuşmazlığın günümüze kadar devam etmesine ve taraflar arasındaki “siyasi ve hukuki dengenin bozulmasına sebebiyet verdiği”⁷⁸ kabul edilmektedir.

Alınan karar neticesinde Birleşmiş Milletler Barış Gücü adada göreve başlamıştır. Ancak Birleşmiş Milletler Barış Gücü çatışmaların durdurulmasına yönelik etkin bir rol üstlenememiş; hatta BM’nin bu tutumu Makarios’un hareket alanını genişletmiş⁷⁹ olarak değerlendirilmektedir.

Lefkoşa’da Türk ve Rum kesimini birbirinden ayıran adeta tampon bir bölge oluşturan Barış Kuvvetleri Komutanı Peter Young tarafından harita üzerinde yeşil kalemle çizilen, 180 km uzunluğundaki “Yeşil Hat” ile barış ortamı tesis edilmeye çalışılmıştır.

Ancak bir türlü hedeflenen barış ortamı tesis edilememiştir. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin’in 5 Haziran 1964 tarihli demecinde “Eğer Rumlar hareketlerine devam ederlerse günün birinde Kıbrıs’a gitmemiz mukadderdir...”⁸⁰ açıklamasında bulunmuştur.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Barış Gücü’nün de sorunu nitelikli olarak çözmemesi neticesinde İngiltere ile birlikte karar tasarısı hazırlayan ABD’nin de Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarına karşı Türkiye ve Kıbrıslı Türklere destek olmasını talep etmiştir.

Ancak beklediği destek ve işbirliğini bulamayan Türkiye “16 Mart 1964 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi adaya askeri müdahalede bulunma ve Yunan vatandaşı olan 13 bin Rum’un Türkiye’den sınır dışı edilmesi kararını almıştır.”⁸¹

⁷⁸ Ali L. Karaosmanoğlu, “UNFICYP and the Problem of Consent,” *Cyprus and International Law içinde, derl., Reşat Arım, (Ankara: Dış Politika Enstitüsü, Temmuz 2002), s. 105.*

⁷⁹ Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs*, s. 47.

⁸⁰ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 60.

⁸¹ Çağrı Erhan, “ABD ve NATO’yla İlişkiler,” *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve Yorumlar Cilt I: 1919-1980 içinde, derl., Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), s. 685.*

4.1.1 Acheson Planı

İsviçre'nin Cenevre Kenti'nde BM Arabulucusu Tuomioja'nın ve ABD temsilcisi Acheson refakatinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere görüşmelere başlamıştır.

14 Temmuz 1964'te sunulan Acheson planında, özetle, Mağosa'nın kuzeyindeki Boğaz ile Kıbrıs'ın Kuzey kıyılarındaki Akantu geçiti arasında çizilen çizginin doğusunda kalan Karpas yarımadasının Türkiye'nin münhasır egemenliğine bırakılacağı, Türklerin çoğunlukta olduğu birkaç bölgede özerklik sağlanacağı, Ada Türklerinin Lausanne'da Yunanistan'daki müslümanlara tanınmış azınlık haklarından yararlanacağı, Meis (Castellorizo) adasının Türkiye'ye verileceği belirtilmişti. Türkiye'nin kabul ettiği bu planı Makarios ve Yunanistan reddetmiştir. 20 Temmuz'da Yunanistan Adanın 32 km.2'lik bir bölümünün Türkiye'ye 50 yıllığına kiralanmasını içeren bir teklifte bulunmuştur. ENOSİS'e açık olan bu teklif Türkiye tarafından reddedilmiştir.⁸²

4.1.2 Johnson Mektubu

TBMM tarafından alınan karar doğrultusunda yapılması planlanan müdahale için çalışmalar sürerken ABD Başkanı Lyndon Johnson tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup gönderilmiştir.

Bu mektupta Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede ABD yardımıyla sağlanmış olan savunma amaçlı silahları kullanamayacağı, bu durumda ortaya çıkacak bir Sovyet tehdidi karşısında NATO ittifakının Türkiye'yi korumakla yükümlü

⁸² Umut ARIK, "Kıbrıs Krizi" s. 8
EUL Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi June 2011 Haziran
<http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si1.pdf>

olmadığı ve Türk hükümetinin ABD'nin onayı olmadan böyle bir girişimde bulunmaması gerektiği, “ağır ve sert” bir dille bildirilmiştir.⁸³

Johnson Mektubu Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik kararları üzerinde “*olumsuz etki*”⁸⁴ yarattığı değerlendirilmektedir.

4.1.3 Türkiye'nin Hava Müdahalesi

1964'te Kıbrıs'a müdahale konusunda Hükümete yetki veren TBMM kararı yürürlükte bulunmaktaydı. 15 Kasım gecesi Ankara'da Bakanlar Kurulu toplantısında Demirel tarafından Ada'ya müdahale kararı değerlendirilmekte idi. Türk Hükümeti 16 Kasım günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa'nın savaş ilânına ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine dair 66 ıncı maddesine dayanarak Kıbrıs'a müdahale yetkisini 435 üyenin 432 oyu ile almıştır.⁸⁵

Ancak, toplantı sırasında askerlerin bir çıkarma planlarının olmadığı ve başarılı bir harekât için gerekli güçleri Adaya taşıyacak deniz araçlarının bulunmadığı anlaşılmıştır.

86

Rumların saldırılarının devam etmesi üzerine Türk donanması Kıbrıs'a doğru açılmıştır. 17 Kasım tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi saldırıların devam etmesi durumunda Yunanistan ile savaş kararı almıştır. Tepkiler üzerine Rumlar işgal ettikleri köylerden

⁸³ Hart, Two NATO Allies, ss. 163-166.

⁸⁴ Erdoğan Teziç, Murat Sarıca ve Özer Eskiuyurt, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 73.

⁸⁵ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 799

⁸⁶ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*Cilt:III, 1.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013,s.734

çekilmiş, Türk esirler serbest bırakılmış ve Yunanistan'ın gizlice adaya soktuğu askerlerden 12 bini geri döndürülmüştür.⁸⁷

Kıbrıs Türklerine yönelik saldırıların devam etmesiyle, Türkiye Garanti Antlaşması'nın tanıdığı haklara dayanarak 25 Aralık'ta ihtar uçuşu yapmıştır. İhtar uçuşu karşısında Makarios, 1 Ocak 1964 tarihinde "Kıbrıs halkına zorla kabul ettirilen" Garanti ve İttifak Antlaşmalarını feshettiğini açıklamıştır.⁸⁸

Kıbrıslı Rumlar, 1964'te Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye arasında İttifak Antlaşması'nı sona erdirdiklerini ileri sürdükten üç yıl sonra, 1967'de Ada'da yaşanan olaylar ertesinde bahse konu Antlaşma'nın sona ermediği ve geçerli olduğu yönünde bir davranış ortaya koymuşlardır. Buna göre, Türkiye ve Yunanistan'ın, İttifak Antlaşması çerçevesinde Ada'ya yerleştirdikleri askerî kuvvetlerin dışında kalan tüm kuvvetlerini geri çekmeleri talep edilmiştir. Türkiye de, yerinde bir kararla, bu yönde bir tutum ortaya koyarak, Makarios tarafından yapılan bu açıklamayı dikkate almadıklarını ve Lefkoşa'daki Türk büyükelçisinin, Kıbrıslı Rum yöneticilerince verilemek istenen ve İttifak Antlaşması'nın sona erdirildiği yönündeki "tamamıyla yasa dışı, Anayasa'ya aykırı ve hiç bir hukuksal gücü bulunmayan" notayı kabul etmediğini bildirmiştir.⁸⁹

İttifak Antlaşması'nın sona erdirilmesiyle ilgili olarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Umumi Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Sevim Toluner;

Sınırların saptanması amacıyla akdedilmiş olan bir antlaşmanın taraflardan birisi tarafından esaslı ihlâli, diğer tarafa bu antlaşmayı feshedip dilediği sınırı uygulamak hakkını nasıl vermez ise, bir ülke ile ilgili daimi bir statü saptamak amacıyla akdedilmiş

⁸⁷ Yavuz GÜLER, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi" 2004 s.108 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aeukefd/article/viewFile/5000086619/5000080573>

⁸⁸ Sevim Toluner, a.g.e., s. 109

⁸⁹ Kudret Özersay, a.g.e., s. 143

olan antlaşmalar da, bu niteliklerinden ötürü, esaslı ihlâl nedeniyle sona erdirilemezler ...⁹⁰ tespitinde bulunmuştur.

Bu tespit, İttifak Antlaşması'nın uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde sona erdirilmediğini ve halen yürürlükte olduğunu doğrulamaktadır.⁹¹

Güvenlik Konseyi'nin 20 Temmuz 1974 tarihli kararının 4. paragrafı; uluslararası antlaşmalar uyarınca bulunanlar dışındaki tüm askerî personelin, ... Kıbrıs Cumhuriyeti'nden geri çekilmesini talep" etmiştir. Uluslararası antlaşmalar uyarınca Ada'da bulunan yabancı askerî personel, Türk ve Yunan Birlikleriyle, İngiliz üslerindeki askerî personeldir. Bu nedenle, 4. Paragrafın İttifak Antlaşması'nı yürürlükte kabul ederek hazırlandığı açıktır.⁹² ibaresine yer vererek anlaşmanın yürürlükte olduğunu onaylamıştır.

4.1.4 Türkiye - Yunanistan Görüşmesi

1967 yılının 9 ve 10 Eylül tarihlerinde gerçekleşen görüşmeler, Dedeoğaç ve Keşan'da yapılmıştır.

Yunanistan Hükümeti;

Türkiye'nin stratejik çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde Enosis'in gerçekleşmesini ve Kıbrıs Türklerine de azınlık hakları verilmesini" talep etmesine karşılık Türk Hükümeti

⁹⁰ Sevim Toluner, a.g.e., s. 135.

⁹¹Kudret Özersay, a.g.e., s. 144

⁹² Mendelson, EU and Cyprus..., a.g.y., s. 28, 61 No'lu dipnotu.

“ ... Enosis’in ne şekilde olursa olsun müzakere edilmeyeceğini”⁹³ adada Lozan ile kurulmuş olan Türk-Yunan dengesinin devamının esas alındığını vurgulamıştır.⁹⁴

Taraflar arasında gerçekleşen görüşmeden neticesinde uzlaşma sağlanamamıştır. Adada da iç çatışmaların dozu artmıştır.

4.1.5 1967 Krizi

15 Kasım 1967’de Grivas komutasında harekete geçen Rum Milli Muhafız Birliği stratejik önemleri büyük olan Türk Köyleri Geçitkale (Kophinou) ve Boğaziçi (Ayios Theodoros)’ne saldırarak buraları ele geçirmiştir.⁹⁵

Rum Milli Muhafız Örgütü tarafından önceden planlanan ve Türkiye ve Yunanistan’ı “savaşın eşiğine” getiren Geçitkale-Boğaziçi saldırıları olarak bilinen bu saldırılar, 1967 krizi olarak tarihe geçmiştir.⁹⁶

Çatışma ve saldırıların devam etmesi halinde Türkiye'nin müdahalede bulunacağını beyan edilmesi üzerine ABD, Cyrus Vance'i görevlendirmiştir.

⁹³ “Türkiye toprak istemiyor, Enosis’e karşı,” Milliyet, 12 Eylül 1967. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/7EolmReXg4Dn17dJZ7U4Aw_x3D__x3D_), Erişim: 12.11.2018

⁹⁴ Melek Fırat, a.g.e., s. 736.

⁹⁵ Umut ARIK, "Kıbrıs Krizi" s. 12

EUL Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi June 2011 Haziran
<http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si1.pdf>

⁹⁶ Göktepe, “The Cyprus Crisis of 1967...,” ss. 438-439.

4.1.6 Arabulucu Cyrus Vance ile Uzlaşılan Hususlar

ABD'nin görevlendirmesi ile Cyrus Vance; Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi görüşmeleri sonucunda aşağıda açıklanan başlıklarda mutabakat sağlanmıştır.

1. Türkiye ve Yunanistan; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına, ülke bütünlüğüne saygı duyacak,
2. Türkiye ve Yunanistan antlaşmalar dışında Ada'da bulundurdukları kuvvetleri, ivedilikle adadan çıkartacak,
3. Adadan askeri güçlerin çıkarılmasının ardından Türkiye aldığı savaş tedbirlerini kaldıracak,
4. Boğaziçi ve Geçitkale'de zarar giderilecek ve ölenlerin mirasçılarına tazminat verilecek,
5. Adadaki yasa dışı bulunan silah ve mühimmatlar adadan tahliye edilecek,
6. Grivas adaya dönmek üzere gönderilecek,
7. Ada toplumları tarafından tesis edilen "milli kuvvetler" tasfiye edilecektir.⁹⁷

Varılan mutabakat değerlendirildiğinde, adada toplumlar arasında savaş ve sorunlara sebep olduğu değerlendirilen hususların giderilmesine yönelik olarak ciddi adımlar atıldığı madde metinlerinden anlaşılmaktadır. Yapılan mutabakatın ise "*Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'nin lehine*"⁹⁸ sonuçlandığı değerlendirilmektedir.

⁹⁷ Baskın Oran, a.g.e.,s.737

⁹⁸ Sönmezoğlu, Kıbrıs Sorunu Işığında Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye Politikası (1964-1980), s. 25.

4.2 1967-1974 Dönemi

Siyasi ve İdari gelişmeler ışığında sadece Kıbrıslı Rumlardan oluşan Kıbrıs Hükümeti Meclisi'nin Kıbrıslı Türkleri temsil edemeyeceğinin ortaya çıkması ile Kıbrıslı Türkler de kendilerini temsil edecek, haklarını koruyacak siyasi bir yapı oluşturmaya karar vermiştir.

Bu karar neticesinde 28 Aralık 1967 tarihinde Geçici Türk Yönetimi ilân edilmiştir. Yapı “Türk Yönetimi” ifadesi ile bilinmiştir.

Rauf Denktaş Türk Yönetimi'nin prensiplerini;

Enosisin olmaması, bir cemaatin diğerine tahakküm etmemesi, milletlerarası andlaşmaların tek taraflı bozulması ve Lozan Antlaşması ile kurulan dengenin devam etmesi ⁹⁹ olarak açıklamıştır.

Rauf Denktaş Rum tarafının uzlaşmacı olmamasını;

Rum idaresi uluslararası alanda “hükümet” olarak tanınması, mali ve idari imkanlara tamamen sahip olması, nüfusun beşte birini teşkil eden Türk toplumunu dikkate almaksızın yönetimde bulunabilmesi, bütçesinden Türk toplumunu silip, toplumdan vergileri alabilmesi, dıştan gelen dövizlerden faydalanması, Türklerin ayrı idareleri ve ayrı bölgeleri konusundaki ağırlığı da oldukça hafifletmekte ve Rum tarafına Kıbrıs meselesinin hallini zamana bırakmak siyasetini uygulamak fırsatını vermesi” ¹⁰⁰ gerekçeleri ile kamuoyuna deklare etmiştir.

⁹⁹ R.Rauf Denktaş, Rauf Denktaş'ın Hatıraları Cilt: 5 1968 Boğaziçi Yayınları 1997, s. 654

¹⁰⁰ R.Rauf Denktaş, a.g.e., s. 530

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant 13 Mart 1968 tarihinde Güvenlik Konseyi'ne sunduğu bir raporda Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarını doğrudan müzakerelere davet edilmesi gerektiğini belirlemiştir.¹⁰¹

Barışçı bir çözüme ulaşabilmek için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi B.F.Osorio-Tafall'ın gözetiminde ilk toplumlararası görüşmeler 3 Haziran 1968 tarihinde Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş ile Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides arasında Lefkoşa'da başlayarak, 20 Eylül 1971'e kadar devam etmiştir.¹⁰²

Taraflar arasında başlayan görüşmeler ile uzlaşısı sağlanamamıştır.

4.2.1 Kıbrıs Rum Yönetimine Darbe Girişimi

Gelinen noktada Kıbrıs Rum Yönetimi ile Yunanistan arasında görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Makarios, Yunanistan'ın desteğini yitirmiş bunun sonucunda aleyhindeki Kıbrıslı Rumlar beraberinde Yunanistan tarafından da desteklenen Başkanlık Saray'ına müdahale gerçekleşmiştir. 15 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleşen eylem neticesinde Helen Cumhuriyeti ilan edilerek Nikos Samson yönetime geçmiştir. Yönetim değişikliği sonucunda adadaki anayasal düzen tamamen yıkılarak, gayrimeşru bir yönetim oluşturulmuştur.

4.3 Kıbrıs Barış Harekatı

Yeni Rum Yönetimi adadaki Kıbrıslı Türklerinin sistematik olarak hedef haline getirmiştir. Rumlar'ın yanında Yunanistan'ın adaya aleni müdahalesi,yapılan fiillere

¹⁰¹ Fahri Armaoğlu, a.g.e. s. 800

¹⁰² Necati Ertegün, a.g.e. s.25

karşı garantör diğer devlet olan İngiltere'nin olanlara duyarlılık göstermemesi ve müdahil olmaması neticesinde garantör diğer devlet olan Türkiye'nin , Kıbrıslı Türklerin haklarını koruması zarureti oluşmuştur.

TBMM tarafından 1964 yılında alınmış olan "müdahale kararı"nın ekseninde Kıbrıslı Türklerin haklarını korumak amacı ile çalışmalara başlanmıştır.

4.3.1 Kıbrıs Barış Harekati

20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, tüm politik ve diplomatik yolları tükettikten sonra Garanti Anlaşması'nın 4 üncü maddesine dayanarak adadaki her iki topluma ve adaya barış götürmek amacı ile Kıbrıs Adası'na asker çıkartmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, bir taraftan hava kuvvetlerinin himayesinde Girne plajlarına çıkarken, diğer taraftan da Lefkoşa-Girne yolu üzerinde ve Lefkoşa yakınlarındaki Gönyeli'ye de havadan indirme yapmıştır.¹⁰³

Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit;

Türk Silahlı Kuvvetleri ateş açılmadıkça, ateş etmeyeceklerdir. Savaş için değil, barış için Kıbrıs'tadırlar. Kıbrıs'ı istila için değil, zorbaca bir istilaya son vermek için Kıbrıs'tadırlar. Kıbrıs'taki son Yunan harekâtı yalnız bir hükümet darbesi değildir, onun ötesinde Bağımsız Kıbrıs devletini temelinden yıkmayı amaçlayan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal dayanakları niteliğindeki anlaşmaları çiğneyen bir harekettir.¹⁰⁴

beyanında bulunarak Türkiye tarafından adaya asker çıkartılmasının amacını açıklanmıştır.

¹⁰³ Fahri Armaoğlu, a.g.e. 803

¹⁰⁴ Mehmet Ali Birand, 30 Sıcak Gün, Milliyet yayınları, İstanbul, 1986, s.133.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünü güvence altına almış üç garantör ülkeden biri olan Yunanistan'ın anlaşmaları çiğneyen tutulmaları karşısında, dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Ankara'daki Yunanistan Büyükelçisi Kozmopolos'a; "Türk Silahlı Kuvvetleri şu anda, Garanti anlaşması uyarınca Kıbrıs'a müdahale etmişlerdir. Türkiye, Kıbrıs'ın toprak bütünlüğü, egemenliği ve her iki toplumun haklarını korumak için adaya çıkmaktadır." ¹⁰⁵ bildiriminde bulunmuştur.

Türkiye'nin, Girne'den Lefkoşa'ya uzanan güzergahı kontrol altına aldığı hareket sonucunda ABD ve diğer NATO ülkeleri ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından ateşkes çağrısında bulunmuştur.

4.3.2 1 . Cenevre Konferansı

Türkiye ile Yunanistan adeta savaş eşiğine gelirken, Türkiye Birleşmiş Milletler Kurulu'nun çağrı ve kararına uyarak 22 Temmuz 1974 tarihinde ateşkes sağlanmıştır.

Birinci Cenevre Konferansı 25-30 Temmuz tarihlerinde gerçekleşmiş olup, görüşmelerde Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, İngiliz Dışişleri Bakanı James Callaghan, Yunan Dışişleri Bakanı Georgios Mavros bulunmuştur. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Arthur Hartman da toplantıya refakat etmiştir.

4.3.2.1 Türkiye

- Barışın tesis edilmesi,
- Kıbrıs Türkleri'n güvenliğinin sağlanması,

¹⁰⁵ Mehmet Ali Birand, a.g.e., s.137.

- Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası gereği tüm anayasal hakların ilgililere iadesi başta olmak üzere talepleri mevcuttu.

4.3.2.2 Yunanistan

- BM ateşkesinin uygulama usulünün belirlenmesini,
- Türk Birliklerinin adadan ayrılması talep etmekteydi.

4.3.2.3 1. Cenevre Konferansı'nın Sonucu

Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları yapılan toplantı sonucunda Cenevre Deklarasyonu'nu 30 Temmuz 1974 tarihinde akdetmiştir.

1960 Anayasa düzeninin yeniden tesisi hakkında mutabakat olmakla beraber, bundan önce alınması gereken bazı acil tedbirler vardır. Kıbrıs'ta taraflar 31 Temmuz 1974'te saat 24.00'te kontrolleri altında bulundurdukları alanı genişletmeyeceklerdir. 30 Temmuz ateşkes çizgisinde BM güçlerinin kontrolünde bir güvenlik bölgesi tesis olunacaktır. Kıbrıs Rum ve Yunan kuvvetlerinin muhasarası altında olan bütün Türk bölgelerinden bu kuvvetler çekilecek ve buralar BM gücünün koruması altına girecektir. Üç Dışişleri Bakanı 8 Ağustos'ta anayasa düzenini tesis için tekrar bir araya gelecektir. Denktaş 1960 anayasası çerçevesinde derhal Cumhurbaşkanı Yardımcısı görevine başlayacaktır. Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi anayasal düzen kurulana değin devam edecektir.¹⁰⁶ hususlarını içermektedir.

¹⁰⁶Umut ARIK "Kıbrıs Krizi" s. 18 EUL Journal of Social Sciences (2:1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi June 2011 Haziran
<http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si1.pdf>

Cenevre Protokolünün en önemli maddesi "Kıbrıs Cumhuriyetinde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki muhtar idarenin mevcut bulunduğu taraflarca kabul edilmesidir."

107

Bu anlaşma ile;

"Tarafların (Türkiye, Yunanistan ve İngiltere), 16 Ağustos 1960'ta Lefkoşa'da imzalanan uluslararası andlaşmaları dikkate alacakları hüküm altına alınmıştır. Aynı şekilde, söz konusu andlaşmaya ek olarak yapılan açıklamada da açıkça işbu andlaşmanın tarafların, 1960 Garanti Andlaşmasının yorumlanması ve uygulanmasına ve Andlaşma çerçevesinde sahip oldukları hak ve yükümlülüklerine ilişkin karşılıklı görüşlerine hiçbir şekilde hanel getirmeyecektir" ¹⁰⁸ noktaları imza altına alınmıştır.

4.3.3 2. Cenevre Konferansı

1. Cenevre Konferansı ile antaant kalınan Cenevre Deklerasyonu'nun hükümlerinin uygulanmaması, Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan'ın anaysal düzenin sağlanmasına yönelik yükümlülüklerini yerine getirmemesi, adada bulunan Türk Askeri'nin tehlike altında olması ile Cenevre Deklerasyonu sonuçsuz ve amaçsız kalmıştır.

1. Cenevre Konferansını oluşturan şartların aynen devam etmesi 2. Cenevre Konferansının toplanmasını sağlamıştır. İlkinden farklı olarak Kıbrıs Türk Kesimi Temsilcisi Denktaş ve Kıbrıs Rum Kesimi Temsilcisi Clerides de konferansta bulunmuştur.

¹⁰⁷ Yavuz GÜLER, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi" 2004 s.110

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aeukefd/article/viewFile/5000086619/5000080573>

¹⁰⁸Uğur Baylıoğlu, "Bazı Yunan Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs Sorununa ilişkin Düşünceler" s.53

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/45458>

Denktaş; Kıbrıs'ta coğrafi esasa dayanan federatif bir devlet biçimi benimsenmelidir. Merkezi Hükümete verilecek yetkiler saptanırken devletin iki milletten teşekkül ettiği esası kabul edilmelidir. Adanın %34'ünü kapsayacak Kıbrıs Türk Federe Devletinin sınırları Batıdan Doğuya doğru Limni'de Lefke'den başlamak üzere Lefkoşa ve Mağosa'nın Türk kesimlerinden geçerek Mağosa limanında son bulmalı, bu sınırın Kuzeyi Kıbrıs Türk Federe Devletini teşkil etmelidir. taleplerini açıklamıştır. ¹⁰⁹

Clerides ise "iki toplum tarafından belirlenecek köylerde, yönetimin köy toplumunun çoğunluğunun elinde olmasını" ¹¹⁰ önermekte idi.

Clerides'in yetkili kılınmasına rağmen ek 36 saat talebi iyi niyetli kabul edilmemiş, süreci oyalamaya ve uzatmaya yönelik bir hamle olarak değerlendirmiştir. Adadaki Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıslı Türkleri'n can ve mal güvenlikleri şartlar altında ciddi tehlikede olması sebebi ile 1974 yılında 14 Ağustos gününde hareket "Ayşe Tatile Çıksın" kodu ile gerçekleşmiştir.

4.3.4 2. Barış Harekâtı

14 Ağustos 1974 tarihinde Türk Kuvvetleri tarafından İkinci Barış Harekâtı başlatılmıştır.

Türk birlikleri iki gün içinde Kıbrıslı Türk Mücahitlerin de desteği ile bir yandan doğuda Magosa'ya, öte yandan batıda Lefke'ye kadar olan bölgeyi ele geçirmişlerdir. Daha sonra Yeşilirmak Türk halkı da, oradaki mücahitlerle birlikte özverili ve kahramanca direnişleri sonucu Rum tehdidinden kurtulmuşlardır. Böylece, Karpaz Yarımadası'nın

¹⁰⁹ R.Rauf Denktaş, a.g.e., s. 236

¹¹⁰ R.Rauf Denktaş, a.g.e., s. 237

doğu ucundan batıdaki Yeşilırmak'a kadar uzanan ve bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sınırlarını oluşturan hattın kuzeyi Türklerin eline geçmiştir. ¹¹¹

16 Ağustos tarihinde arasında Türk birlikleri, ikinci Cenevre Konferansında Kıbrıs Türk Federe Devleti sınırı olarak Denктаş tarafından önerilen hatta gelerek adanın toplam %38'ine egemen olmuştur. Sonrasında BM tarafından alınan 360 sayılı ateşkes kararına Türkiye uymuştur. ¹¹²

4.3.5 Kıbrıs Barış Harerkatlarının Değerlendirilmesi

İkinci Kıbrıs Harekâtı, birincisinin aksine dünya kamuoyunda "Türkiye'nin aleyhine bir havanın doğmasına neden olmuştur. İlk harekât hukuki bir müdahale ahietinde telakki edilmesine rağmen, ikincisi harekât toprakkazanma ve hatta bir işgal olarak anlaşılmıştır. ¹¹³

Türkiye'nin adaya yaptığı ikinci müdahalenin uluslararası kamuoyunda "işgal" olarak nitelendirilmesine karşılık dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, Cenevre Protokolü hükümlerine aykırı davranıldığı ve Yunanistan ile Rum yönetiminin esas amacının uzlaşi sürecini yokuşa sürerek zaman kazanmak olduğunu ifade ederek İkinci Barış Harekâtı'nın haklı gerekçelerini ortaya koymuştur. ¹¹⁴

¹¹¹ Yavuz GÜLER, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi" 2004 s.110

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/aeukefd/article/viewFile/5000086619/5000080573>

¹¹² Fahri Armaoğlu, a.g.e. s.805-806

¹¹³ Yavuz GÜLER, a.g.m., s.108

¹¹⁴ "Müdahaleyi zorunlu kıldılar, bari barışçı hedefine ulaşmasına yardım etseler ," Milliyet, 15 Ağustos 1974.

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/dQhdfi06V75PPHvdgRkU4g_x3D__x3D_=

Türkiye' nin BM Baş delegesi Osman Olcay, BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmasında;

Türk ve Rum bölgelerinde ayrı ikili bir federasyonun kurulmasının Kıbrıs Türklerinin güvenliği için şart” olduğunu, Türk birliklerinin Kıbrıs'a gelişiyle ilgili olarak istilâ kelimesinin kullanılmaması konusuna da dikkati çekmiş, Kıbrıs'taki Türklere karşı baskı ve hukuk dışı eylemlerinde bulunmak amacıyla Yunanlıların 1963 yılından beri adayı işgal etmeleri nedeniyle Türk birliklerinin Kıbrıs'a çıktığını ¹¹⁵ bildirmiştir.

Birinci çıkarma yönünden eski durumun yeniden tesisi için Garanti Antlaşması'nın kendisine tanıdığı hakları kullanma' temeline dayanmakta idi. Türkve Rum toplumun ayrı olduğu, bu temel üzerinde federal devlet biçiminde anlaşılabilceğini savunmuştur. Görüşmelerin kesinlelememesi neticesinde operasyon yapılması zaruretş neticesinde adanın yaklaşık %30'luk kısmının alınması bu şartları sağlamıştır.Bu dönemden itibaren Türk tezi hareket öncesi hukuki yapının değiştirilmesi üzerine kurulmaya başlamıştır. ¹¹⁶

Kıbrıs Barış Harekâtı, 1963 yılından itibaren birbirinden ayrı düzende yaşayan Kıbrıs'ın iki halkını coğrafi olarak da ikiye bölmüştür. Adanın bölünme süreci, bu tarihten sonra coğrafi olarak belirgin duruma gelmiştir. Harekât, hukuksal normlara uygun, meşru bir zemine dayanmaktadır. Avrupa Birleşmiş Milletler Komitesi kararınca 29 Temmuz 1979'da resmen kabul edilmiştir. Hatta Yunan Temyiz Mahkemesi, 21 Mart 1979 tarihinde uygunluk kararını beyan etmiştir. Harekât, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını önlemeyi, Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunmasını ve adada iki halk içinde güvenli barış ortamının sağlanmasını amaçlamaktadır. ¹¹⁷

¹¹⁵ Halkın Sesi Kıbrıs Yerel Gazetesi, 1 Mart 1975, s. 1, <http://www.halkinsesikibris.com/?m=arsiv>.

¹¹⁶ Faruk Sönmezoğlu, a.g.e. s.109-110

¹¹⁷ Süleyman Koç, a.g.e., s.212

Kıbrıs Türkleri için 1963-1974 dönemi korku, güvensizlik, ulaşım sıkıntıları, yoksulluk ve izolasyon dönemi olmuştur. Bu tarihler arasında, 25.000 Kıbrıs Türkü göçmen olmuş, 23.500 kişi işsiz kalmış, sakatlanan ve kaybolan ailelerin sayısı da 7.500 kişiyi bulmuştur. Kıbrıs bu dönemde, fiili olarak Yunanistan yönetiminin işgaline sahne olmuştur. Hâlbuki, Rum tarafı Türk tarafıyla birlikte cumhuriyetin ortak kurucularıdır. Ancak bu dönemde, Rum kesiminin dayatmacı bir politika izlemesi ve hukuk normlarını hiçe sayması sebebiyle gayri meşru Rum yönetimi uygulanmıştır.¹¹⁸

Prof. Dr. Baskın Oran;

Türkiye'nin Temmuz 1974 çıkartması, 1959 garanti antlaşmasınının 4. maddesine dayanan, hukuken tamamen haklı bir çıkartmaydı; nitekim bütün dünyada tıs çıkmadı. garanti antlaşması diyordu ki, kıbrıs'ta anayasal düzen bozulursa, o düzeni iade etmek için üç garantör devlet ortak olarak veya ayrı ayrı müdahalede bulunabilir. bu maddeye dayanarak Türkiye tek başına müdahalede bulundu. bu uluslararası hukuka tamamen uygundu.¹¹⁹

değerlendirmesinde bulunmuştur.

Tüm görüşler ışığında ve yasal mevzuat ile garanti anlaşması çerçevesinde Türkiye tarafından Kıbrıs Adası'na yapılan müdahale tatlısız olarak hukuka uygundur, Türkiye'nin "işgalci" olarak adada nitelendirilmesi uluslararası alanda engellenememiş, Kıbrıslı Rumlar ile Yunanistan'ın faaliyetleri ve politik ortaklarının da desteği ile Kıbrıs sorunun köklenmesine ve bu sorunda haklı iken Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin haksız olarak konumlandırılmasına sebep olmuştur.

¹¹⁸ Soyalp Tamçelik, a.g.e. s.7

¹¹⁹ Kıbrıs Çıkartması Değerlendirmesi, baskinoran.com

4.3.6 Barış Harekatları Sonrası Adadaki Siyasi Durum

İkinci Barış Harekâtı'nın ardından, *"Rum toplumu lideri Makarios'un talep ve baskıları ile ABD Kongresi Türkiye'ye yönelik ambargo kararı"* ¹²⁰ alınmıştır.

BM Genel Kurulu, 1 Kasım 1974 tarih ve 3212 sayılı kararıyla;

Tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyetinin egemenliğine saygı göstermeye, bu devlete karşı eylem ve müdahaleden kaçınmaya davet ederek, adadaki tüm yabancı kuvvetlerin geri çekilmesi, askeri müdahalelerin durdurulması, bütün göçmenlerin güvenlik içinde evlerine dönmeleri talebinde bulunmuştur.¹²¹

BM Güvenlik Konseyi Aralık 1974 tarih ve 365 sayılı karar ile;

Genel Kurul, Kıbrıs sorununu inceledikten sonra, Milletlerarası Barış ve Güvenlik için bir tehdit olan Kıbrıs buhranının devam etmesinden ötürü ciddi kaygılanarak, Bu buhranın BM'nin amaç ve prensipleri uyarınca gecikilmeksizin barışçı yollarla çözümü gereğini göz önünde bulundurarak; Bütün devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlık siyasetine saygı göstermeye ve bu devlete karşı bütün eylem ve müdahalelerden kaçınmaya çağırır. Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün yabancı askeri kuvvetlerin ve yabancı askeri varlığın ve personelin süratle geri çekilmesi ve bu devlete yönelik bütün yabancı müdahalelerin durdurulmasında ısrar eder, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa sisteminin Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarını ilgilendiren bir sorun olduğunu düşünür. Genel Sekreterin iyi niyet çabaları ile iki toplum temsilcileri arasında eşitlik esası uyarınca ilişkilerin ve görüşmelerin başlamasını uygun bulur ve bu ilişki ve görüşmelerin, bunların temel ve meşru haklarına dayalı karşılıklı olarak kabul edilebilir bir siyasi çözüme serbestçe ulaşılması amacıyla devam etmesini diler. Bütün göçmenlerin güvenlik içinde evlerine

¹²⁰ Rauf Denktaş, *The Cyprus Triangle*, ss. 78-79.

¹²¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararları (İngilizce)
<http://www.un.org./documents/sc/res/1974/scres74.htm>

dönmeleri gerektiğini düşünür ve ilgili tarafları bu amaca yönelik acil tedbirler almaya yönelik çağrıda bulunmuştur.¹²²

4.4 1975-1984 Dönemi

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni uhdelerinde bulunduran Rum yönetimi karşısında, Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Türk Federe Devletini kurmuştur.

Birleşmiş Milletler 12 Mart 1975 tarih ve 367 sayılı kararında; "KTFD'nin ileride oluşturulacak iki kesimli federatif bir yapıya zemin olmasını kabul etmediğini ve tarafların BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde görüşmelere başlaması gerektiğini"¹²³ belirtmiştir. BM bu kararı ile müzakere sürecini etkileyebilecek her türlü tek taraflı tasarruftan kaçınılmasını ifade etmiştir.

4.4.1 Viyana Görüşmeleri

Görüşmeler ile "BM Barış Gücü'nün himayesinde güneyde yaşayan Türklerin kuzeye, kuzeyde yaşayan Rumların ise güneye geçmesine imkan tanınması"¹²⁴ ile Nüfus Mübadel Anlaşması kabul edilmiştir.

¹²² Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları (İngilizce)

<http://www.un.org/documents/sc/res/1974/scres74.htm>

¹²³ UN, "Resolutions adopted and Decisions taken by the Security Council in 1975," (<http://www.un.org/documents/sc/res/1975/res367e.pdf>)

¹²⁴ Ertekün, a.g.e., s. 38-44.

4.4.2 Dört Nokta Anlaşması

12 Şubat 1977 tarihinde **Dört Nokta Anlaşması**'nın imzalanması ile “*bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu federal Cumhuriyet'in kurulması noktasında mutabakat*”¹²⁵ sağlanmıştır.

İki ulusal toplumun varlığına dayalı federal bir yapıyı kabul etmekle iki bölgelilik unsurunun da teyit edilmiş olmasına rağmen Rum yönetimi iki bölgelilik esasını kabul etmeme konusunda ısrarcı davranmıştır.¹²⁶

Ertekün'ün konu hakkındaki değerlendirmesinde;

1978 yılında Türk tarafının iki toplumlu ve iki kesimli (bi-zonal) federal bir devlet yapısını öngören ve Maraş'ın açılmasını da kapsayan çözüm önerilerinin Rum Yönetimi tarafından reddedilmesinde ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosunun kaldırılmasını önleme çabaları da etkili olduğu¹²⁷ görüşü bulunmaktadır.

4.4.3 On Nokta Anlaşması

1979 yılında 18 ve 19 Mayıs günlerindeki görüşmeler sonrasında akdedilen Doruk yahut On Nokta Anlaşması ile “Cumhuriyet'in bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağlantısızlığı, bir başka ülke ile kısmen veya bir bütün olarak birleşmesi veya taksimine karşı”¹²⁸ belirlenen prensipler doğrultusunda sürecin yürütülmesi hedeflenmiştir.

¹²⁵ Ertekün, a.g.e., s. 278.

¹²⁶ Ertekün, a.g.e., s. 46-48

¹²⁷ Ertekün, a.g.e., s. 56-58

¹²⁸ Ertekün, a.g.e., s. 360.

1977 ve 1979 tarihlerinde Kıbrıslı Rum ve Türktoplum yetkililerinin vardıkları uzlaşma neticesinde eşit iki toplumun oluşturacağı federatif sistemin ilk basamağı çıkmıştır.

4.4.4 1980-1983 yılları arasında gerçekleştirilen toplumlarası görüşmeler

Anlaşma ile toplumsal görüşmelerden sonuç alınamasa da toplumsallar arası irtibatın devam etmesi neticesinde taraflar tezlerini ilerleyen süreçte de belirlemiştir Buna göre;

Türk Yönetimi, Garanti Anlaşması'nın esas alındığı ve Rum Yönetimi'nin tahakkümünün asla kabul edilmeyeceği, iki ulusal toplumlu ve iki bölgeli federal bir yapının kurulmasını önerirken, Rum Yönetimi Kıbrıs Türk halkını azınlık konumuna indirgeyen üniter bir devlet yapısını kurulmasını savunmuştur.¹²⁹

BM'nin 37/253 sayılı kararında “Kıbrıs Cumhuriyeti halkı” ibaresi ile adadaki Türk silahlı kuvvetlerinin “işgalci” olarak nitelemiştir.¹³⁰ Bu nitelemeler neticesinde Kıbrıs Türk Toplu mu da kendi kaderini belirleme hakkını kullanma kararı almış, buna ilişkin yasal zemini oluşturmak amacı ile somut adımları atmaya başlamıştır.

¹²⁹ Zaim M., The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective, (Nicosia: Tezel Offset and Printing, 1985), ss. 45-51.

¹³⁰ UN, “Resolution 37/253 (1983),” (<http://www.un.int/cyprus/Res37253GA.htm>)

4.4.5 KKTC'nin kurulması

1983 yılı 15 Kasım gününde Kıbrıs Türk Federe Devlet Meclisi tarafından alınan karar doğrultusunda kurulmuştur. Uluslararası arenada hiçbir ülke tarafından tanınmamıştır. Sadece Türkiye tarafından tanınmıştır.

4.4.5.1 KKTC'nin Değerlendirilmesi

KKTC'nin ilân edilmesinin ardından İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi, BM'ye başvurmuştur.

BM Güvenlik Konseyi 17 Kasım 1983 tarih ve 541 sayılı kararında;

15 Kasım 1983 tarihli bağımsızlık ilânından duyduğu endişeyi belirterek, bu ilânın 1960 Kurucu ve Garanti Antlaşmalarına aykırı olduğunu, KKTC'yi kurma girişiminin yasa dışı olduğunu ve bunun Ada'daki durumun kötüleşmesine katkıda bulunacağını düşündüğünü vurgulamıştır. Ayrıca Konsey, bağımsızlık ilanının yasadışı olması gerekçesiyle geri çekilmesini istemiş, 365 ve 367 sayılı kararların acilen ve etkili biçimde uygulanması çağrısında bulunarak, tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve tarafsızlığına saygı göstermeye çağırmıştır.¹³¹

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar, Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânından derin üzüntü duyduğunu belirterek, bu kararın BM Güvenlik Konseyi kararlarına aykırı olduğunu savunmuştur. BM Genel Sekteri ayrıca ilgili tüm tarafları, durumu daha da gerginleştirecek her türlü girişimden kaçınmaya çağırmıştır. BM Genel Sekreterliği'nden yapılan açıklamaya göre Perez de Cuellar, yeni cumhuriyetin

¹³¹ Kudret Özersay, a.g.e s. 101-113

Kıbrıs'ta durumu olumsuz yönde etkileyebileceğini ve Kıbrıs sorununa adil çözüm bulunması yolundaki çabaları zorlaştırabileceğini söylemiştir.¹³²

23 Kasım 1983 tarihli Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi "Kıbrıs'ın kuzeyinde ortaya çıkan tek yanlı bağımsızlık deklarasyonunu reddetmiş ve Türk işgâl kuvvetlerinin geri çekilmesini"¹³³ bildisinde bulunmuştur.

1054 sayılı kararında ise "tüm üye devletleri, BM kararlarına uygun olarak Kıbrıs'ın işgâl altındaki parçasında bulunan yapının tanınması biçiminde yorumlanabilecek tüm eylemlerden kaçınmaları"¹³⁴ çağrısında bulunmuştur.

4.5 Kıbrıs Sorununa Çözüm Getirme Çabaları ve Müzakere Süreci

Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında 1963 yılında başlayan müzakereler günümüzde de halen devam etmektedir. Uzun yıllardır nihayete erdirilemeyen görüşmelerin tarihi geçmişinin yanında günümüze uzanan süreci ile müzakere içeriklerine el verildiği ölçüde bu başlık altında yer verilecektir.

4.5.1 Doruk Anlaşmaları

Yukarıdaki bölümde de belirtildiği üzere 1977 ve 1979 tarihlerinde imzalanan anlaşmalar ile müzakerelerin çerçevesi çizilmiştir. Esasında görüşmeler ile elde edilmek istenen sonucun amacı belirtilmiştir. Buna göre " iki toplumun birleşmesi ile

¹³² . Milliyet, 16 Kasım 1983, s. 3

¹³³ Kudret Özersay, a.g.e., s. 118.

¹³⁴ Kudret Özersay, a.g.e., s. 118.

oluşacak devletin iki bölgeli bir federasyon" olması tarafların ortak iradelerinin mutabık kalmasıdır.

Bu anlaşmalara göre;

"Federasyonun niteliğini belirleyecek 3 özgürlük, yani dolaşım özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakkı da bu iki bölgeli yapıya uygun olacaktır. Sorun, iki tarafın "iki bölgeli" federasyon kavramını nasıl yorumladıkları noktasında kendini göstermektedir. Rum Kesimi federal hükümetin güçlü olduğu bir devlet yapısı tercih ederken Türk kesimi gevşek bir federasyon yapısı içinde iki egemen devletin birleşimini tercih etmektedir." ¹³⁵

4.5.2 Cuellar Planı

Kesilen toplumsal görüşmelerin ardından 10 Eylül 1984 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın öncülüğünde **dolaylı görüşmeler** başlamıştır.

Cuellar Planına göre;

"Bağımsız, bağlantısız, iki kesimli, iki toplumlu ve iki resmi dili (Türkçe ve Rumca) olan federal bir yapı oluşturulacak; Türk Federe Devleti yüzde 29'luk bir alanda toprak sahibi olacak; oluşturulacak olan iki kamaralı yapıda Türkler, Senato'da yüzde 50, Meclis'te ise yüzde 30'luk temsil hakkına sahip olması " ¹³⁶

temel alınmakta idi.

¹³⁵ Ezgi TUTKAL, AIHS Normları Çerçevesinde Kıbrıs'ta Mülkiyet Meselesi <https://www.uiportal.net/aihs-normlari-cercevesinde-kibris-ta-mulkiyet-meselesi.html> (Ahmet Özen ve Kudret Özersay, "The Annan Plan: State Succession or Continuity", Middle Eastern Studies, Vol. 43 No. 1 January, s. 127.)

¹³⁶ Necatigil, a.g.e.s. 195-199.

"Denktaş, Türklere bırakılacak olan toprakların yüzde 30'dan az olmasını; hatta Türkiye'nin garantörlüğüne uluslararası garantörlüğü kabul etme noktasına gelmesine rağmen, Kipriyanu'nun uzlaşmaz tavrı nedeniyle görüşmelerden bir sonuç elde edilememiştir." ¹³⁷

4.5.3 Gali Planı

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Gali tarafından fedare çözüm önerisi devam ettirilmektedir. Tarafların 1992 tarihinde bir araya gelmiş, Türk kesiminin %29 oranında egemenlik alanı altında herhangi bir hususu kabul etmesinin mümkün olmadığını belirtmesi neticesinde müzakerelerde ilerleme sağlanamamıştır..

4.5.4 Annan Planı

BM Genel Sekreteri Annan'ın 1999 tarihinde özellikle 'hükümet, anayasa, toprak ve güvenlik' konuları gündeminde görüşme çağrısında bulunması ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde Kıbrıs Cumhuriyeti için Kıbrıs Rum Kesiminin Avrupa Birliğine üyelik başvurusunda bulunması nedeniyle, Kıbrıs sorununun Avrupa Birliği boyutu gündeme gelmiştir.

24 Nisan 2004 tarihinde ise müzakereler sonunda belirlenen hususları içeren Annan Planı referandum için sunulmuştur.

Bu planda ile tesis edilmek istenen yapının;

¹³⁷ Melek Fırat, a.g.e., s. 119.

iki kesimli olacağı, iki tarafın birbirinin ayrı kimliğini ve bütünlüğünü tanıyacağı, tarafların birbirlerinin kültürel, dini, siyasi, sosyal ve dil kimliklerine saygı gösterecekleri, bir tarafın diğer taraf üzerinde hakimiyet kuramayacağı, kurucu devletlerin kendi alanlarında yetkilerini egemence kullanacakları ve kendi düzenlerini serbestçe kurabilecekleri, kurucu devletlerin ve Federal Hükümetin birbirlerinin yetki ve işlevlerine karışamayacakları gibi hususlara ilaveten, bir tarafın diğer taraf üzerinde otorite ve yetki iddiasında bulunamayacağı hususu ¹³⁸ bulunmakta idi.

Referandum sonucunda Rum kesimi %75 hayır oyu kullanırken, Türk Kesimi %65 evet oyu kullanmıştır. Referansum sonrasında ise görüşmeler yine duraklama aşamasına girmiştir.

4.5.5 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye Tam Üye Olarak Kabul Edilmesi

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin -Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin- adanın tek meşru egemeni ve hükümeti kabul edilmesi ile bu yönetim tarafından 3 Temmuz 1990 tarihinde Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusunda bulunulmuştur. 1998 yılında başlayan üyelik müzakereleri, 2004 tarihinde - Güney Kıbrıs Rum Yönetimi- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne tam üye kabul edilmesi ile sona ermiştir.

4.5.6 Möller Temasları

2006 yılında Kıbrıs Özel Temsilciliği ile UNFICYP Misyona Şefliği görevine getirilen Michael Möller temaslar gerçekleştirmiştir.

¹³⁸ Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı
http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

Bu müzakereler ile;

“iki kesimli, iki toplumlu ve ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarında tanımlandığı şekliyle siyasi eşitlik temelinde bir federasyon kurulacağını duyurdu. Bu ortaklığın tek uluslararası kimliğe sahip bir Federal Hükümeti’n yanı sıra eşit statüye sahip bir Kıbrıs Türk Kurucu Devleti ile bir Kıbrıs Rum Kurucu Devleti’nin olacağı”¹³⁹

hususunda mutabık kalındığı belirtilmiştir. Ancak yine bu müzakereler sonunda da nihai bir çözüme kavuşulamamıştır.

4.5.7 Ban Ki-moon Planı

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon’a KKTC Cumhurbaşkanı Eroğlu tarafından gönderilen mektup ile müzakereler yeniden başlamıştır.

Müzakerelerde;

"yerleşmiş BM parametreleriyle temel hak ve özgürlüklere saygı yanında, kurulacak yeni ortaklığın iki kesimli ve iki toplumlu olacağı, oluşturulacak yeni ortaklığın BM’ye üye diğer devletlerden daha farklı bir egemenliğe sahip olmayacağı ve bu egemenliğin Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlardan eşit şekilde kaynaklanacağı gibi öngörülen ortaklık devletine ilişkin temel unsurlara"¹⁴⁰

yer verilmekte idi.

Müzakere süreci Rum Kesiminin sondaj çalışmaları sebebi ile duraklarken Türk Kesiminin kendi sondaj faaliyetlerini başlatacağını ilanı ile Rum Kesiminin

¹³⁹ Kıbrıs Postası, Masa'da İki Yoldaş Talat ve Hristofyas, 3 Haziran 2018
<https://www.pressreader.com/cyprus/k%C4%B1br%C4%B1s-postas%C4%B1/20180603/281616716053693>

¹⁴⁰ Diriliş Postası, Türkiye ve Yunanistan arasında sönmeyen ateş= Kıbrıs, 23 Mart 2017
<https://www.dirilispostasi.com/dunya/turkiye-ve-yunanistan-arasinda-sonmeyen-ates-kibris-2-5a78544418e540432e74ff2f>

müzakere sürecine katılmaması sonucunda yine müzakereler nihai çözüme kavuşmadan sonlanmıştır.

4.5.8 2017 yılı Cenevre Görüşmeleri

Kıbrıs Müzakerelerinde tarihinde eşik olarak kabul edilen, ilk kez Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanlığı düzeyinde katılım sağlanan görüşmeler 9 Ocak 2017 yılında Cenevre'de gerçekleştirilmiştir. Müzakere süreci gizlilik esasına dayandığından tarafların sunmuş oldukları bilgi ve belgeler kamuya sunulmamıştır. Müzakerelerde tarafların taleplerinin örtüşmemesi neticesinde yine sonuç alınamamıştır.

BM Genel Sekreteri, Kıbrıs'ta konuşlu BM Barış Gücü Misyonu'na (UNFICYP) ilişkin olarak 10 Temmuz 2017 tarihinde yayımladığı dönemsel raporunda, "Kıbrıs Konferansı'nın sonucunun hayal kırıklığı yaratan bir başarısızlık olduğunu ifade ederek, tüm tarafları ve iki lideri bu sonuç üzerinde ciddi bir şekilde düşünmeye" davet etmiştir.

141

Mülkiyet konusunun başı çektiği uzlaşamama sürecinde, 2011 yılından itibaren başlayan doğalgaz sondaj çalışmaları diğer bir önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Özetle 2014 yılında Kıbrıs Rum kesimi için İtalyan bir şirketin sondaj çalışmalarının ardından, 2017 yılında Fransız Petrol Şirketi'nin Kıbrıs Münhasır Ekonomik Bölgesinde sondaj çalışmalarına başlaması, Kıbrıs Türk Kesimi ve Türkiye tarafından çalışmaların kınanmasına ve müzakere sürecinin durmasına sebep olmuştur.

¹⁴¹ Kıbrıs'ta Konuşlu Birleşmiş Milletler Barış Gücü Misyonu'nun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin BM Güvenlik Konseyi Kararı Hk.
http://www.mfa.gov.tr/no_-246_-kibrista-konuslu-bm-baris-gucu-nun-gorev-suresinin-uzatilmasina%20iliskin-karar-hk.tr.mfa

Diplomasi tarihinin belki de en uzun ve ilerleme kaydedilemeyen müzakare süreci olan Kıbrıs sorunu, “iki toplumlu, iki kesimli, siyasi eşitliğe dayanan federal yapı” hususunda mutabık kalınmasına rağmen somut olarak bir adım atılamaması nedeniyle belirsizliğini ve çözümsüzlüğünü halen korumaktadır.

4.6. Uluslararası Nitelik Kazanan Kıbrıs Sorunununun Tarafları Açısından Değerlendirilmesi

4.6.1 Kıbrıslı Türkler

Yukarıda detaylı olarak da açıklandığı üzere Kıbrıslı Türkler tarafından iki kesimli, iki toplumlu bir federal yapının oluşmasına yönelik müzakere süreçleri ile oluşmuş mağduriyetin giderilmesine çalışılmaktadır.

4.6.2 Kıbrıslı Rumlar

Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Cumhuriyeti ünvanı ile uluslararası zeminde adanın tek meşru yönetimi olarak tanınması neticesinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yukarıdaki bölümlerde de detaylı olarak belirlendiği üzere müzakere süreçlerinde ılımlı bir politika gütmemeleri, ulusal ve uluslararası alanlarda tanınma ile yetki, yönetim hususunda sorun yaşamamaları neticesinde Kıbrıs Sorununda egemen taraf olarak bulunmaktadır.

4.6.3 Türkiye

Önceki bölümlerde de detaylı olarak açıklandığı üzere Türkiye, Lozan antlaşması neticesinde Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakını kabul ettikten sonra Kıbrıs'la ilgili olarak uzun süre herhangi bir politika benimsememiştir. İngiltere'nin politikaları doğrultusunda , Yunanistan'ın BM'ye self-determinasyon için başvurusunun ardından Türkiye tarafından Kıbrıs konusunu gündemine almış ve Kıbrıs'a yönelik politikalar oluşturmuştur.

Yaşanan hukuki ve siyasi olaylar neticesinde, Kıbrıs sorununu Türkiye'nin Dış Politikalarında ve AB sürecinde en önemli gündemi haline gelmiştir.

4.6.4 Yunanistan

Yunanistan'ın megalı idea doğrultusunda enoıs talebi ile ortaya çıkan Kıbrıs sorunu esasen Osmanlı Devleti'nin adadaki egemen olduğu döneme kadar dayanmaktadır. Yine önceki bölümlerde detaylı olarak da açıklandığı üzere yaşanan siyasi ve hukuki gelişmelerin ardından Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumlar'ın Kıbrıs sorununun egemen gücü olduğu ve uluslararası düzende tanınma ile süreci lehlerine yönettikleri değerlendirilmektedir.

4.6.5 İngiltere

İngiltere, adayı uhdesinde bulundurduğu dönemde yaşanmaya başlanan Kıbrıslı Rumların Yunanistan'a bağlanma talepleri karşısında, Kıbrıslı Türklerin adada bulunması ve haklarının korunması amacı ile Türkiye'yi Kıbrıs sorununa taraf eklerken, kurucu anlaşmalar ve anayasa ile stratejileri ve politikaları gereği elde ettiği

askeri üsleri korumaktadır. İngiltere Ortadoğu ve Akdeniz'deki gücünü muhafaza etmek için Kıbrıs politikalarını sürdürmektedir.

"Soğuk Savaş'ta ABD'nin Avrupa'daki ortağı olan İngiltere tarafından SSCB'ye karşı bir üs olarak kullanılan Kıbrıs, İngiltere'nin Ortadoğu'ya nüfuzu için de önemli stratejik bir mevzi " ¹⁴² olarak önemini korumaktadır.

4.6.6 Türkiye - Yunanistan İlişkileri

1952 tarihinde Türkiye ve Yunanistan, NATO'ya üye olmuştur.

1957 yılında yapılan düzenleme ile;

Ege Denizi'ndeki deniz kuvvetlerinin kontrolü Yunanistan'a bırakılmış, Türkiye'nin ulusal karasuları dışında kalan bölgelerde Yunanistan'ın komuta kontrol sorumluluğu kabul edilmiştir. Türkiye'nin sorumluluk bölgesi olarak da Boğazlar, Karadeniz ve Akdeniz belirlenmiştir. ¹⁴³

Kıbrıs Sorunlarının vuku bulması ile Türkiye - Yunanistan arasındaki ilişkiler sarsılırken, dönem dönem savaş eşiğine gelinmiştir.

Yunanistan, ABD ve NATO'nun Kıbrıs Sorununda Yunanistan'ı yalnız bıraktığı iddiaları doğrultusunda NATO'dan ayrılmıştır. 1977 yılı itibari ile NATO'ya geri dönme talebinde bulunmuştur. Türkiye tarafından talebin " 1974 öncesi statüye göre olması"¹⁴⁴ istemine tepki gösterirken, diğer üyeler talebi olumlu karşılamıştır.

¹⁴² Melek Fırat, a.g.e. 596

¹⁴³ Nato Komuta Kontrol Sorunları
www.oocities.org/turkishgreek/nato.htm

¹⁴⁴ Ufuk Gündemir, Kanat s.103

4.6.6.1 Rogers Planı

Türkiye Yunanistan'ın dönüş talebine tepki göstermesi neticesinde süreç Türkiye'de yaşanan 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar sürüncemedekalmıştır. ABD'li General B. Rogers tarafından yürütülen çalışmalar Rogers Planı olarak anılarak, Yunanistan'ın NATO askeri kanadına koşulsuz olarak dönüşünün Türkiye aleyhine olmayacağı ve Yunanistan'ın sorun çıkartmayacağı yönünde Kenan Evren'e "asker sözü" vermesi neticesinde sonlanmıştır. Yunanistan'ın NATO'ya dönüş yolu açılmıştır. Ancak Yunanistan'ın NATO'ya dönüş için bulunduğu taahütlerini yerine getirmemesi, buna rağmen NATO'da aktif olarak yer alması Türkiye aleyhine değerlendirilmektedir.

Bu süreç Türkiye-Yunanistan ilişkilerini en alt düzeye indirmiştir.

4.7. Kıbrıs Sorununu Nitelemek

Kıbrıs Sorunu, milletlerarası bir nitelik kazandığı İkinci Dünya Savaşının ertesinden günümüze değin, her zaman siyasi yönü ağır basan bir uyuşmazlık olmuştur. Kıbrıs sorununun Kıbrıs için yeni bir hukuki düzenin saptanması sorunu olarak ortaya çıktığı her dönemde, kabul edilecek olan siyasi çözüm konusunda, ilgili taraflar arasında olduğu kadar diğer devletler arasında da bir görüş birliğine varılmaması, etkilenen çıkarların çeşitliliğinden ve bu çıkarları daha iyi koruyabilecek bir düzenin kabul edilmesi çabasına girilmiştir.Çıkar çatışmasının büyük ve önemli olduğu durumlarda bir anlaşmaya varılabilmesi ise her zaman güç olmuştur. Bu uyuşmazlıkta, milletlerarası hukukun rolü sınırlı fakat önemlidir. Milletlerarası barış ve güvenliği etkileyen ve zaman zaman tehdit eden Kıbrıs uyuşmazlığında iki temel sorunla karşılaşılmaktadır. Kıbrıs'taki fiilli durumun hukuka uygunluğunun kabul ettirilmesi ve Kıbrıs için yeni bir siyasi üzerinde anlaşmaya varılmasıdır. ¹⁴⁵

¹⁴⁵ Sevim Toluner, a.g.e., s. 358

KKTC Dışişleri Bakanı Emine Çolak' *"Hukuki ve siyasi bir sorun Kıbrıs sorunu. Sosyal siyasal yönü var. Tarihçisi var, potansiyeli var. Siyah beyaz gibi basit olmadığı için tıkanık kaldı. Kıbrıs sorunu kolay bir sorun değil."*¹⁴⁶ açıklamasında bulunmuştur.

Kıbrıs uyuşmazlığının ilgili tarafları arasında anlaşmaya varılmış ve halen geçerliliğini koruyan kurucu anlaşmalara ve Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası'na göre çözümlenmesi gerekmektedir.

Bu ihtiafın hukuki olmadığına yönelik bir diğer tespit ise *"Tarafların iddialarında yer alan hukuki esasları hukuk açısından değerlendiren bir milletlerarası mahkeme kararının."*¹⁴⁷ bulunmamasıdır. Uluslararası kamuoyunda uzun yıllardır gündeme gelen, kararlar alınan ve çözüm önerileri sunulan Kıbrıs sorununda hukuki bir denetim halen yapılmamıştır.

Siyasi sorun çözülmeksizin, hukuki çözüme varılması da mümkün bulunmamaktadır. Kurucu anlaşmalar ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası nazara alınarak, müzakere sürecinin mihenk taşı olan BM Genel Kurulu'nun 3212 sayılı kararı ile 1977-1979 anlaşmaları çerçevesinde " **iki toplumlu ve iki bölgeli bir federasyon**" yapısına yönelik olarak adımların atılması ile Kıbrıs sorunun taraflarının müzakere usulü ile çözüme ulaşabilmesi uyuşmazlık konusunda tek çıkış yolu olarak gözükmektedir.

¹⁴⁶<http://mfa.gov.ct.tr/tr/mulkiyet-hakkini-tasinmaz-mal-komisyonu-verecek/>

¹⁴⁷ Sevim Toluner, a.g.e., s. 197

2. BÖLÜM

SİYASİ VE TARİHSEL SÜRECİN KIBRIS ADASINDA MÜLKİYET HAKLARINA ETKİLERİ

Siyasi ve tarihsel sürecin Kıbrıs Adasındaki egemenleri değiştirmesiyle mülkiyet hakları da -ayrık tutulanlar da dahil olmak üzere- değişime ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Bir yandan özel anlaşmalar ve mülkiyet hakkını egemenden bağımsız koruyan kurumlar ve yapılar oluşturulsa da zaman içerisinde anlaşmalar geçerliliğini kaybetmiş, egemenler kabul ettiği ayrıcalıkları yok saymaya başlamış ve en çok da sonunda mülkiyet hakkı bunlardan etkilenmiştir. Bu sürecin etkilerinin anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için öncelikle mülkiyet, egemenlik ve devlet kavramlarının açıklanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

1. MÜLKİYET, EGEMENLİK VE DEVLET

Mülkiyet kavramı varlık üzerinde hâkimiyet kurulması ile ortaya çıkmış olup geçmişten günümüze; felsefe, siyaset, hukuk alanlarıbaşa olmak üzere tartışmaların odağında bulunmuştur.

Mülkiyet Hakkı diğer hak ve hürriyetlerden farklı olarak; tabi olduğu toplumun siyasi, sosyolojik ve hukuki niteliklerinden etkilenerek, her toplumda farklı tanımlamalara sahip olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde ise sürekli değişim göstermiştir.

Bu sebepler ile mülkiyet hakkını özümseyebilmek için öncelikle hak kavramı açıklanara, hak kavramı doğrultusunda mülkiyet hakkı incelenecektir.

1.1 Mülkiyet Kavramı

Hak kavramı hukuk sözlüğünde, “hukuken korunan menfaat”, “davranış özgürlüğü”, “sahiplik ileri sürebilme”, “*yasaca tanınan ayrıcalık*”¹⁴⁸ anlamlarına gelmektedir.

Doktrinde ise hak kavramı, kişilere pozitif hukuk düzeni tarafından tanınıp korunan yetki ve menfaatler olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla mülkiyet hakkı kısaca “*mülkiyet ilişkisinden kaynaklanan yetki ve menfaatlerin hukuk düzeni tarafından tanınıp korunması*”¹⁴⁹ olarak ifade edilmektedir.

Genel olarak mülkiyet hakkı; sahibine (malike) kullanma, yararlanma ve tasarruf etme hakkı tanımaktadır.

*"Malikin -hak sahibinin- bu yetkilerinin yanında bir de üçüncü kişilerden eşya üzerindeki hak ve yetkilerinin ihlal edilmemesini, ihlal edenlerin durdurulmasını ve zarar oluşmuşsa bunun tazminini talep etme hakkı "*¹⁵⁰ güvence altına alınmıştır.

1.2 Mülkiyet Hakkı

Mülkiyet hakkı; "*temel haklar ve özgürlükler, pozitif hukuk düzeni tarafından tanınmış ve güvence altına alınmış, devletin koruyup geliştirmekle yükümlü olduğu insan hakları olarak tanımlanmaktadır.*"¹⁵¹

Mülkiyet hakkı; siyasi iktidar, ekonomi ve hukukun en önemli kavramlarından biri olmakla birlikte, birçok teorinin ve akımın temel dayanağı olmuştur. Kavramın tarihsel gelişim süreci ele alındığında; toplumsal, dini ve ekonomik değişimin,

¹⁴⁸ Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, s. 438.

¹⁴⁹ Aydın Aybay, Rona Aybay Hukuka Giriş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, Eylül 2012, s. 161;

¹⁵⁰ Oğuzman, Seliçi, Oktay Özdemir a.g.e. s. 280

¹⁵¹ Abdurrahman EREN, , Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması, Turhan Kitabevi, Ocak 2007, s. 25

mülkiyet kavramından bağımsız olmadığı görülmektedir. Bu dinamiklerin birbirleriyle neden-sonuç ilişkisinde olduğu gibi aynı zamanda etkileşim-gelişim etkisine de sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Yönetenler ile yönetilenler arasındaki karşılıklı denge unsurunu içermeyen güç bağı sonucunda,"egemen" ve "egemenlik" kavramlarının ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

Siyasi iktidarın tarihi gelişimi incelendiğinde ise; Kilise, Roma İmparatorluğu, feodalite mücadelesinde imparatorluğun dağılması, dini birliğin reform ile çarpışması neticesinde kavramın zedelenmesi ve diğer keşiflerle ortaya çıkan yeni ufuklar sonucunda 15. yüzyılla beraber modern devlet olmuştugu kabul edilmektedir.¹⁵²

Mülkiyet Hakkının kavrayabilmek ve önemini izah edebilmek için egemenlik kavramını, egemenliğin mülkiyet ile ilişkisini ve gelişim süreci ele alınarak izah edilecektir.

1.3 Egemenlik ve Mülkiyet İlişkisi

Modernleşme süreciyle birlikte; Avrupa feodal toplum yapısının yıkılması, aydınlanma hareketinin başlaması ve ilerlemesi, din alanında reformlarının yaşanması ile sanayileşme süreci sonucunda yaşanan değişim ve dönüşümler "egemenlik" ve "devlet" kavramları ortaya çıkmıştır.

Egemenlik kavramı ilahi kabul edilirken, modern devletin ortaya çıkması ile insani/dünyevi hale getirilmiştir.

¹⁵² Ali Görgün, a.g.e., s .133

1.4 Egemenlik ve Mülkiyet Kuramları

Modern devlet kavramını oluşturan düşüncenin kökününün egemenlik teorisine dayandığı iddia edilmektedir.

Bu teori ile devlet kavramı kurumsallaşmış, devlet toplumun her alanında hâkim olan tek yetkin güç kabul edilmiştir. Bu sayede modern devletin ihtiyaç duyduğu dayanak ve meşruiyet sağlanmıştır.

Modern devlet kavramına ulaşırken, dönemin mihenktaşı olan kuramcılar ve teorileri doğrultusunda egemenlik ve mülkiyete ilişkin olarak görüşler ve değerlendirmelere yer verilmesi önemlibir ihtiyaçtır. Bu sayede kavramların aidiyetleri, değişimleri daha rahat anlaşılabileninden alt başlıklarda modern devlet kavramına ulaşılmasını sağlanan düşünörlere yer verilecektir.

1.4.1 Niccolo Machiavelli

Machiavelli ile modern devlet düşüncesinin ortaya çıktığı ve onun sayesinde köklendiğı değerlendirilmektedir. Görüşü ile yeni bir insan, yeni bir toplum anlayışına dayanan yeni bir egemenlik ve meşruiyet geleneğinin ortaya çıktığı, dinin egemenliğini ortadan kaldırdığı, ilahi iktidarı reddedilerek 'tek' bir hakim olduğu ve hakimiyetinin mutlak ve sınırsız olduğu iddia edilmektedir.¹⁵³

İktidarın mutlak olduğu bu kuramda; bireyin ve toplumun iktidarın meşruiyet ilkelerine uyum göstermesi gereken araçlar olduğu, iktidarı sınırlandırarak bir güç olamayacağı gibi iktidarın bireylerin ve toplumun iradelerinin üzerinde

¹⁵³ Niccolo Machiavelli, *Prens*, 5. Baskı Can Yayınevi, İstanbul, 2016,s.62

mutlak bir erk olduğu, hukukun ise egemenin iradesinin topluma iletilmesinđ sağlayan bir araç olarak kabul edildiği görülmektedir. Halk yöneticisi olmadığı zaman çaresiz, kararsız yahut iyi ve kötüyü ayırt etmekten yoksundur. Egemen halkın tek yol göstericisi olmak ile iktidarın birlik ve bütünlüğünün tek hakimi ve teminatı kabul edilmektedir.¹⁵⁴

1.4.2 Jean Bodin

Bodin'e göre "devlet; birçok ailenin ve bu ailelerin ortak çıkarlarının egemen bir güçle, doğruluk üzere yönetilmesi" dir. Ailedeki baba otoritesi ile devletteki egemen otoriteyi birbiriyle özdeşleştirilmiş, otoriteyi doğal, tartışılmaz ve sınırsız olarak kabul etmiştir. Toplumdaki tüm iktidar odaklarının yetkilerini bu ilkeden aldığı, meşruiyetinin tüm ailelerin iyiliği ve ortak çıkarı esasına dayandırdığı, egemenliğin kökünün ise çıkarların korunmasında ve sürdürülmesinde saklı olduğuna yer verilmiştir. Egemenlik yurttaşlar ve uyruklar üzerindeki yüksek, mutlak sürekli bir güç olduğu; egemenin egemen gten yoksun bırakılmasının mümkün olmadığı ileri sürülmüştür.¹⁵⁵

1.4.3 Thomas Hobbes

Hobbes, mutlak iktidarın mutlak kuruculuğunu savunmaktadır.

Hobbes için bireyin ve toplumun özü kavga, savaş, güvensizlik ve kaostur. İnsanlar kaza, güvenlik ve şöhret için mücadele eder. Devletteki her bir kimsenin verdiği yetki ve kudret bir kişide toplanmıştır. Bu kişiliği taşıyana egemen denir ve onun egemenlik

¹⁵⁴ Niccolo Machiavelli, a.g.e, s.. 69-101

¹⁵⁵ Jean Bodin, *On Sovereignty*, Cambridge University Press,1992, s.67-98

kudretine sahip olduğu söylenir, onun dışında kalan herkes ise, onun uyruğu kabul edilmiştir.

Hobbes toplumsal sözleşmeye sadece devletin kuruluşundayer vermektedir. Meşruiyet artık kurulu iktidarın egemenlik ilkesinin “mutlaklığı”, “birliği”, “sürekliliği” ve “bölünmezliği” gereği egemenin uhdesindedir.¹⁵⁶

1.4.4 Jean Jacques Rousseau

Rousseau ile egemennin şahsında bulunan egemenlik, ulusa devredilmiştir. Rousseau kavramını egemenliğin öznesini değiştirmek için oluşturmuştur.

Rousseau "halkı" egemenliğin sahibi kılarken toplum sözleşmesini:

Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada "genel istemin" buyruğuna verir ve her üyeyi bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz." Siyasal toplumun ve devletin bir bütün olarak ortaya çıkması sözleşmeyle olur. Bu sözleşmenin odak noktası genel iradedir. Devletin ve onunla özdeşleşen halkın iradesi olan genel irade, ortak iyiliği gözetir. Aynı zamanda bu bütünün kendine özgü bir yaşamı vardır, tüzel ve kolektif olan bu bütün/devlet/halk bu sözleşmenin ürünü" olarak belirtmiştir. Rousseau bu sözleşmeyle bir egemen yaratmakta, egemenliğin kaynağı "halk" olarak belirlemektedir. Egemen, Bodin ve Hobbes'ta olduğu gibi en üstün güç kabul edilmekte ve kralın şahsında değil halkın iradesinde toplandığı kabul edilmektedir. Rousseau'ya göre bireyler egemen gücün birer ögesi olan yurttaşlar olarak devletin yasalarına boyun eğler ve uyruk adını alırlar. Egemenliği "halka" verirken kendinden önceki düşünürlerden farklı olarak egemenliğin kaynağının da halk olduğunu belirtir ve halk ile egemenlik kavramını özdeşleştirmektedir.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Thomas Hobbes, Yurttaşlığın Felsefi Temelleri, 3. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul s. 28,98

¹⁵⁷ Mehmet Ali Ağaoğulları, Ulus Devlet ya da Halk Egemenliği, İmge Kitapevi, 2006, İstanbul s. 27-68-72-93

1.4.5 John Locke

Locke teorisine iktidarın bir güç ve şiddet ürünü, yönetimin de en güçlüünün yönetim hakkı olduğunu savunan Machiavelli'nin görüşlerini kabul etmez. Yönetici ve uyruk arasındaki iktidar ilişkisini babanın çocukları, vb unsurlarla açıklayan doğal iktidar kuramcısı olan Bodin'den ayrılır, Hobbes'un mutlak, üstün, sürekli, bölünmez, sınırsız olarak kutsadığı ölümlü tanrı'yı reddeder.

Locke göre;

Siyasal erk “mülkiyeti düzenlemek ve korumak için ölüm cezası ve dolayısıyla bundan daha az şiddetli cezalar verebilen yasalar koymak, bu yasaları uygulamak ve devleti yabancıların işleyeceği zararlardan esirgemek için topluluğun gücünü kullanmak, bütün bunları da yalnızca kamunun iyiliği uğruna yapmak hakkı” olarak tanımlanmıştır. Mülkiyet dar kapsamda mal sahibi olmak değil “mülkiyet genel adı altında, canların, özgürlüklerin ve malların korunması” nı kabul etmektir. Devletin amacı ise barış, güvenlik ve kamu iyiliğinin sağlamaktır. Toplum sözleşmesi ile kurulan devlet “herkesin özgürlüğünü ve mallarını daha iyi korumak amacıyla yapıldığından toplumun ya da onlarca kurulan yasamanın etki alanının genel iyiliği benimseyeceği ”.¹⁵⁸

kabul edilmiştir.

Hukuk bireyi kontrol etmek için topluma yayılan bir yapı değil bireysel özgürlüklerin siyasal iktidarın egemenliğine karşı korunmasını garanti eden bir erktir. Doğal durum “özgürlük durumudur. Bu durum, insanların kimseden izin almadan ve başka birinin iradesine bağlı olmadan, doğa yasasının sınırları içinde, eylemlerini düzenlemek, mallarını ve kişiliklerini uygun buldukları gibi kullanmak konusunda yetkin bir özgürlük durumudur”¹⁵⁹

¹⁵⁸ John Locke, *Yönetim Üzerine*, 3. Baskı Eksi Kitaplar, İstanbul, s-17-35-58-68

¹⁵⁹ John Locke a.g.e., . s.167

1.5 Modern Devlet

Yukarıda açıklanan düşünürler, oluşturdukları kavramlar, yaşanan değişim ve dönüşümler neticesinde modern devlet kavramı ortaya çıkmıştır. Herkes tarafından kabul edilen tek bir tanım üzerinde uzlaşma sağlanamadığından birbirinden farklı birçok modern devlet tanımı bulunmaktadır. Bu sebeplerle farklı tanımlamalar doğrultusunda devlet kavramsallaştırılmaya ve devletin unsurları belirlenmeye çalışılacaktır.

Bir tanıma göre ise "*devlet, herkesçe tanınmış, en başta gelen bağlılık ögesi ile var olan en büyük otorite, en yüksek ve en kapsamlı siyasal kurumdur*".¹⁶⁰ .

Farklı bir tanıma göre ise "*devlet; en ileri şekilde oluşmuş insan topluluğuna sahip, üstün, zorlayıcı, baskın gücün, kararlı, değişmez, kalıcı biçimde ve belirli bir alan içinde tek bir otoriteyi elinde bulundurmasını ifade etmektedir*".¹⁶¹ .

Tüm tanımlamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde devletin ana unsurlarının; devleti oluşturan insan topluluğu, devletin egemen olduğu alan ve egemenliği kullanım biçimi olarak belirlemek mümkündür. Konumuz gereği devletlerin egemenlik alanları ve bu alanların devlet için önemi mülkiyet kavramı ekseninde açıklanacaktır.

Mülkiyet kavramı, dikey düzlemde devletlerin egemenlik alanları oluştururken yatay düzlemde ise halkın-bireylerin varlık üzerinde hakimiyet alanı oluşturmasını sağlayan bir kavram olarak tanımlarda yer almıştır. Devler yönü ile mülkiyet kavramı, devletin egemen olduğu alanı betimlerken o alanda halkının mülkiyet hakkının sağlanması da devletin dayanağını ve meşruluğunu ifade etmektedir.

¹⁶⁰ Mehmet Özer, a.g.e., s. 42.

¹⁶¹ Ferhat Uslu, *Anayasa Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 147.

2. KIBRIS ADASINDA MÜLKİYET, VAKIFLAR VE EGEMENLERİN MÜLKİYETE İLİŞKİN SORUNLARI

Kıbrıs Adası birinci ana bölümde detaylı olarak açıklandığı üzere birçok ülkenin tabiyetine geçmiştir. Kıbrıs adasında ilk tarihinden bugüne mülkiyetine ilişkin sorunlar daim olmuş olup, günümüz Kıbrıs sorununun temeli Osmanlı Devleti döneminden günümüze gelen köklü bir uyuşmazlık olduğu görülmüştür.

Bu kadar köklü bir sorunu ele alabilmek için Adaya egemen olan Osmanlı ve İngiliz Devletlerinin mülkiyet sistemleri ile Adada kurulan ilk devlet Kıbrıs Cumhuriyetinin mülkiyet konusunun hakları irdelenecektir.

Mülkiyet hususu Kıbrıs sorununun köklerini oluşturan, dayanağının Osmanlı egemenliğindeki Kıbrıs Adasında kurulan Osmanlı vakıflarına, adanın İngiliz egemenliğine geçmesi adadaki mülkiyet ile Osmanlı Vakıflarında oluşan sorunlara, daha sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile anayasasında mülkiyet ve vakıflara ilişkin düzenlemelere bu bölümde yer verilecektir.

2.1 Osmanlı Devletinde Mülkiyet Ve Vakıflar

2.1.1 Osmanlı Devleti'nde Mülkiyet

Osmanlı devleti; tebasının canını, malını koruyarak, devletin egemenlik sınırı içerisinde güvenliği sağlayıp, devletin düzenini devam ettirerek, sınırları korumayı ve hatta sınırlarını mümkün olduğu ölçüde genişletmeyi amaç edinmiştir.

Osmanlı Devleti'nde mülkiyet hakkı, ikta sistemi olarak adlandırılan toprak ve mülkiyet sistemidir. İslam Hukuku'nda gayrimüslümlerden fetihler yolu ile elde edilen toprakların mülkiyeti, devlete ait kabul edilmekteydi.

Genişleme politikaları sonucunda müslüman devletlerin özel mülklerinin de fethedilmesi ile miri toprak sisteminde farklılıklara gidilmek zorunda kalınmış, kişi mülkiyeti ortaya çıktığından özel mülkler ile vakıf mülkleri ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin hükümdarı padişah, devletin miri arazisini gerekli gördüğü kişiye mülk olarak verme hakkına hukuken sahipti. Temlik adı verilen bu sistem ile padişah temlik hakkını umumiyetle, memleketi imar etmek, devletin vergi gelirlerini arttırmak, göçebeleri yerleştirmek, askerleri yeni fetihler için teşvik etmek amaçları ile kullanabilmekteydi.¹⁶²

Osmanlı Devletinde; kişiler özel mülklerini kullanma hakkına sahip olup, devletin herhangi bir kısıtlaması yahut engellemesi olmaksızın bu mülkü satabilir yahut vakfedebilirlerdi. Osmanlı Devleti vakıf geleneğini devam ettirerek, devletin sınırlarını koruma, adaleti sağlama, güvenliği temin etme vazifelerini yerine getirirken, sosyal vazifelerini vakıf müessesesi ile çözmüştür.¹⁶³

2.1.2 Vakıf Kavramı

"Vakıf", kelime olarak "habetmek, alıkoymak, durdurmak" manalarına gelmektedir. Hukukî anlamda ise; "bir şeyin faydalanma hakkının veya mülkiyetinin kamu yararına tahsis edilerek devamlı olarak başkalarının mülk edinmelerini engellemek, yani mülkiyetin Allah'ın rızasını kazanmak ve insanlara faydalı olmak gayesiyle kamu yararına tahsisi"¹⁶⁴ olarak tanımlanmıştır.

Osmanlı devleti; "Devlet-i Ebed Müddet" kavramı çerçevesinde oluşmuştur. Yapının amacı devletin daimi kılınarak, sonsuza dek varlığını sürsürmesi üzerine

¹⁶² Barlas, a.g.e., s. 232

¹⁶³ Moğol, a.g.e. s. 576

¹⁶⁴ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 3 Ankara 2000 s: 69

oluşturulmuştur. Bu sistemi oluştururken vakıf sistemi ile yapı işlevli hale getirilmeye çalışılmıştır. Devletin devamlığının sağlanmasına yönelik kurulan vakıflar, devletin yükümlülüklerini de sürekli sağlamaya yönelik fonksiyonlar almıştır. Sosyal hizmetleri ve gelirleri ile yapının kendini döndürmesi hedeflenmiştir.

Devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu hemen her konudaki kamuya yönelik hizmetler, Osmanlı Devletinde vakıflar aracılığıyla yapılmıştır. Eğitim-öğretim hizmetleri, sağlık hizmetleri, belediye hizmetleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, hatta askeri alanda kurulan vakıflarla, dini ve ahlaki açıdan toplumun yararlandığı her türlü hizmet, bu müessese tarafından sürekli ve kesintisiz bir şekilde sürdürülmüştür.¹⁶⁵

2.1.3 Vakıfların Kurulması

Osmanlı Devleti'nde belediyeler kurulana kadar 19 uncu yüzyıla kadar, belediyelerin yerine getirdiği ulaşım, aydınlatma, temizlik vb hizmetler¹⁶⁶ vakıflar aracılığı ile yürütülmüştür. Belediyelerin kurulması ile vakıflar fonksiyonları devam ettirirken, vakıfların önemi muhafaza edilmiş vakıflara taşınmazlar da verilerek gelir sağlanmış, yürüttükleri fonksiyonları gelirleri ile artmıştır. Yapıları gereği vakıflar ayrı bir toprak sistemine tabii olmakta ise de yine devletin denetim sistemi içerisinde yer almaktaydı. Denetlenmeleri ve yönetimleri farklı eller aracılığı ile yapılması ile 19 uncu yüzyılda belediyelerin kurulması, denetim mekanizmalarının da belirgin olması ihtiyacını doğmuş ve Efka Nezareti'nin kurulması ile belirsizlikler giderilmiştir.

¹⁶⁵ Akgündüz, a.g.e., s.2

¹⁶⁶KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ KURUMSAL ARKAPLAN RAPORU I
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1425662034-4.Kibris_Vakiflar_Idaresi_Kurumsal_Arka_Plan_Raporu.pdf s.9

2.1.4 Osmanlı Egemenliğindeki Kıbrıs Adasında Kurulan Vakıflar

Osmanlı Devleti tarafından adanın 1571 yılında fethedilmesi ile Osmanlı devletinin adaya egemen olabilmesi, adada iskan politikalarını yürütmek ve adadaki tebanın ihtiyaçlarını karşılamak için vakıflar kurulmuştur.

04-01-2012 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Kayseri Milletvekili Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu tarafından verilen bir yasa tasarısında Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından Birleşik Krallığa kiralandığı 1878 yılında o tarihteki Osmanlı tarafından kurulmuş vakıf yapısı şu şekilde özetlemiştir: "Kıbrıs'ta 1571'den itibaren ahkâm'ül-evkaf ve mülhak vakıf olarak 700'den fazla vakıf kurulmuştur. Bu vakıfların en önemlisi Abdullah Paşa, Lala Mustafa Paşa, Cafer Paşa, Ferruhzade el-Hac İsmail Ağa bin el-Hac Ramazan Ağa, Derviş Efendizade Mustafa Nazif ve Gümrükçü Osman vakıfları gibi vakıflardır. Bunlardan Abdullah Paşa Vakfı, 1761 yılında Halep Beylerbeyi iken ölen Abdullah Paşa tarafından kurulmuştur. Abdullah Paşa sahibi bulunduğu Maraş Magosa bölgesinde bulunan 60 bin dönüm araziyi vakfederek "Abdullah Paşa Vakfı" adıyla mülhak bir vakıf kurmuştur. Söz konusu vakfın vakfiyesi bizzat Abdullah Paşa'nın kendisinin hazır olduğu 24 Temmuz 1748 tarihinde Şeri Meclis'te yazılmış ve tescil edilmiştir. Lala Mustafa Paşa Vakfı ise 1571 yılında Kıbrıs'ı fetheden Osmanlı ordusunun başkomutanı olan Lala Mustafa Paşa tarafından kurulmuştur. Otağını Derinya civarında kuran Lala Mustafa Paşa'nın kurduğu vakfın sahip olduğu mülk, otağından Maraş'a kadar uzanmakta olup 30 bin dönümdür. Vakfa ait, sadece arazi olarak, Lefkoşa'da 6.775 dönüm arazi bulunmaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında Maraş bölgesinin yüzde 78'inin bu vakıfların gayrimenkullerinden oluştuğu görülmektedir. Kıbrıs 1878 yılında İngilizlere emaneten verildiğinde yaklaşık 300 bin dönüm arazi vakıf arazisi olarak görülmektedir. ¹⁶⁷

¹⁶⁷TBMM nezdinde görüşülen Kıbrıs Raporu
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=15708

2.1.5 Vakıfların Önemi ve Vakıfların Hukukî Statüsü

Osmanlı Devleti tarafından adada kurulan vakıflar, Kıbrıslı Türkler yönünden büyük önem arz etmektedir. Öncelik ile kurulum tarihleri gözönüne alındığında Kıbrıs Türklerinin adadaki tarihi ve kökleri ortaya çıkarken vakıf hukuku Türk ve Rum Mahkemeleri tarafından kabul edilmesi sebebi ile de Kıbrıslı Türklerin ada üzerindeki haklarını kanıtlayan önemli bir unsurdur.

Vakıfların sonsuza dek yaşatılacakları, hiçbir şart altında elden çıkarılmayacakları ve devredilemeyecekleri hususları ile vakfiyelerin hiçbir şart altında kurucuları tarafından dahi değiştirilemeyeceği ve ortadan kaldırılamayacağı hususları Kıbrıs hukuk sisteminde yer alan amir hükümlerdir.

168

2.1.6 Kıbrıs Adasındaki Osmanlı Egemenliği Sona Ererken Osmanlı Vakıflarına İlişkin Düzenlemeler

Kıbrıs adasının yönetimini Osmanlı Devleti tarafından devredilirken, Birleşik Krallığa devredilirken Kıbrıs'taki Şer'i Mahkemeler ve vakıfların yönetimine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme ihtiyaçları tam olarak karşılamadığı için 1 Temmuz 1878 tarihli ek anlaşma ile vakıfların varlığı ve devamı konusunda da mutabakat sağlanmıştır.

¹⁶⁸ Evcaf and Vakfs, Chapter 337 of the Laws; The Statute Laws of Cyprus, Revised Edition 1959

2.1.7 İngiliz Egemenliğinde Kıbrıs Adasında Osmanlı (Türk) Vakıflarına İlişkin Yaşanan Sorunlar

Yukarıdaki bölümde de değinildiği üzere Birleşik Krallık/İngiltere ile yapılan anlaşma uyarınca şeri mahkeme, kadı, müftü vb unsurlarvarlıklarını sürdürerek; Kıbrıs'taki Osmanlı Vakıflarının yönetiminde yer alacak idi.

İngiltere yönetimi döneminde ise Kıbrıs'taki vakıf yönetimi, Osmanlı Evkaf İdaresinden gönderilen bir delege, İngiltere'nin görevlendireceği bir delege ve Kıbrıs Adası'ndaki Kıbrıslı Türk bir delegeden oluşan üç kişiden oluşarak faaliyette bulunacaktı.

Ancak bu dönemde İngiliz yöntemini rahatsız eden hususun Kıbrıs'taki vakıflardan Osmanlı Devletine adadaki tebasına kaynak sağlaması olarak değerlendirilmektedir.

Osmanlı Devleti'ne aktarılan gelirler ile Osmanlı Devleti'nin adada gücünü devam ettirmesi Osmanlı Vakıfları'nın yönetim heyetinden Osmanlı delegesi çıkartılmasına sebep olmuştur.

24 Kasım 1923 tarihli Lozan anlaşması ile Kıbrıs'ta İngiltere'nin öngördüğü düzenlemeler kabul edilmiş, anlaşmanın 60 ıncı maddesi ile Osmanlı İmparatorluğu (Türkiye) sınırları dışında kalan vakıfların korunacağı belirtilmiştir.¹⁶⁹

1928 yılında Evkâf Dairesi, Koloni yönetimine bağlanmış ve resmi hale gelmiştir. Vakıflar'ın yönetimi Evkaf İdaresi aracılığı ile yapılırken sadece denetiminin İngiliz

¹⁶⁹ KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ KURUMSAL ARKAPLAN RAPORU I
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1425662034-4.Kibris_Vakiflar_Idaresi_Kurumsal_Arka_Plan_Raporu.pdf s.13

ada yönetimi tarafından yapılacağı, diğer hususlarda özelliğini muhafaza edeceği kararlaştırılmıştır.

Anlaşma hükümleri gereği Osmanlı Devleti'nin Vakıfları'nın İngiltere tarafından tanınacağı ve korunacağı düzenleme altına alınmış ise de uygulama ne yazık ki bu yönde gelişmemiştir. Osmanlı Vakıfları'na ada yönetimi tarafından vakıfların niteliklerine aykırı olarak fonksiyonları engellenerek, serbest tasarrufta bulunulabilecek mülk yahut taşınmazlar gibi uluslararası anlaşma ve hukuk kurallarına aykırı olarak el değiştirildiği/el değiştirildiği görülmektedir.

Bu gelişmeler neticesinde vakıfların Kıbrıslı Türk toplumunun tasarrufu altında toplanması için çalışmalara başlanmıştır. 22 Temmuz 1955 tarihli Kıbrıs Resmi Gazetesi'nde yayımlanan Vakıflara Dair islâm Mukaddes Kanunu ile düzenleme yapılarak bu husus yasal güvence altına alınmıştır.

3. KIBRIS CUMHURİYETİNDE MÜLKİYET VE VAKIFLAR

3.1 Kıbrıs Cumhuriyetinde Vakıflar

1960 Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası'nın 110 uncu maddesinin ikinci bendi;

Vakıf müessesesi ve Ahkamül Evkaf, bu Anayasaca tanınır. Vakıf müessese veya tesisini veya Vakıfları veya, camilere ve herhangi diğer bir İslam dinî müessesesine ait mallar da dahil olmak üzere; herhangi vakıf malları ilgilendiren veya herhangi bir suretle bunlara tesir eden bütün konular, münhasıran Ahkamül Evkaf ve Türk Cemaat Meclisince çıkarılan veya yapılan kanun ve nizamnamelere tabidir ve bunlara göre ve bunlar gereğince idare olunur ve hiçbir teşrii, icraî veya herhangi diğer bir muamele, bahis konusu Ahkamül Evkafı ve Türk Cemaat Meclisinin bahis konusu kanunlarını ve nizamnamelerini ihlal edemez veya onlara üstün gelemez veya müdahale edemez.¹⁷⁰

hükmünü havidir.

Bu düzenleme ile vakıf müessesesi Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası ile tanınarak garanti altına alınmış ve Türk Toplumunun tasarrufuna bırakılmıştır. Rum ve Türk yargı organları tarafından Vakıf hukuku tanınmaktadır.

3.2 Kıbrıs Cumhuriyeti Sonrasında Türk Vakıflarının Önemi

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında mutabık kalınan mübadele anlaşması sonucunda Efkaf'aait mülklerin büyük bir kısmı, Güney Kıbrıs'ta güncel hali ile Kıbrıs Rum kesiminin tasarruf alanında kalmıştır.

¹⁷⁰ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası
http://www.prio-cyprus-displacement.net/images/users/1/1960_Republic_of_Cyprus_Constitution-TR.pdf

Adadaki Kıbrıslı Türklerin hayat kaynağı olan vakıfların Rum Kesiminin uhdesinde kalması sebebi ile Vakıflar İdaresi yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır.

Bu politikanın oluşturulmasında,

Adet itibarıyla ortalama % 44'ü, gelir kaynakları itibarıyla de ortalama % 63'ü Güney'de kalan ve çok kısa zamanda, hiç bir yatırım gerektirmeden yüksek gelir getiren ve yatırımlar için finans kaynağı niteliği taşıyan emlak ve araziye karşılık, Kuzey'de Rumlardan kalan ve çoğunluğunu kilise emlakının oluşturduğu emlak ve araziden Vakıflar İdaresi kısa zamanda gelir elde edemediği gibi işletmeye açmak için büyük paralar harcamak zorunda kalınmasıdır. Güney'de kalan vakıf mallarına eş değer olarak Kuzey'de tahsis edilen emlak ve arazinin gelir getirir nitelikte olmaması, harap bir durumda bulunması, tamiri ve işletilebilir duruma gelebilmesi için büyük yatırımlara gerek duyulması, çoğunun giderlerinin gelirlerinden fazla olması nedeniyle zarar etmesi, bir kısmının Güney'den gelen göçmenlere devlet tarafından tahsis edilmesi ve dış pazarlar ile ulaşım nedeniyle vakıfların kontrolü dışındaki faktörlerden dolayı işletilememesi sonucu Vakıflar İdaresi'ne tatminkar bir gelir getirmemesi ¹⁷¹

gerekece olarak değerlendirilmiştir.

Kıbrıs Adasında yaşayan Kıbrıslı Türklerin adayı terk etmemeleri, hayati ihtiyaçlarını ile eğitim, kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için Kıbrıs Adası'daki vakıfların akarlara sahip olması ve bu gelirlerini sürekli kılmaları önemli bir husustur.

Bu hususlar ile birlikte vakıfların önemi değerlendirildiğinde "Vakıflar sahip olduğu emlak ve arazi ile Türk toplumunun Kıbrıs'taki toprak politikasında en büyük dayanağı ve garantörü ¹⁷² olmaktadır.

¹⁷¹Osmanlı İdaresinde Kıbrıs
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 3 Ankara
2000 s: 78-79

¹⁷² Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, a.g.e., s. 85-86

4- KIBRIS CUMHURİYETİNDE MÜLKİYET SORUNU

Kıbrıs adasında yaşanan özellikle 1950'ler itibari ile vuku bulan çatışmalar bir çok insanın adadan göç etmesine, adada ikamet yerini değiştirmesine ve mülkünü terk etmesine sebep olmuştur. Ancak 1974 yılı sonrasında adanın fiilen ikiye bölünmesi ardından Nüfus Mübadelesi Anlaşması'nın akdedilmesi ile adada en nitelikli mülkiyet değişimi gerçekleşmiştir.

4.1 Nüfus Mübadelesi Anlaşması

Avusturya'nun Viyana şehrinde gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 1975 yılında 2 Ağustos tarihinde Denктаş ve Klerides'in mutabık kaldıkları anlaşmanın imzalanması ile tarafların yer değiştirmesi ve bunun sonucundaki hakları düzenlenmiştir.

Bu anlaşma ile Ada'nın Güneyinde kalan Türkler, eşyaları ile birlikte adanın kuzey bölümüne naklolacak, adanın kuzeyinde bulunan Rumlar adanın güneyine geçebilecek, ancak burada kalmak isterler ise burada ikamet edebilecek yaşam ve sosyal haklarına yönelik destek olacağı düzenlenmiştir.

Yapılan anlaşma nitelendirildiğinde adayı ikiye böldüğü kabul edilen "Yeşil Hat"ın kuzeyine Türkler, güneyine Rumların yerleşmesi konusunda hukuki mutabakat sağlandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.2 Nüfus Mübadelesi Anlaşması'nın Taraflar Açısından Değerlendirilmesi

4.2.1 Kıbrıs Rumları Yönünden

Kıbrıs Rum kesimi tarafından anlaşma tereddütü karşılanmıştır.

Rum Kesimi liderlerinden Dr. Vassos Lysarides bu anlaşmanın imzalanmasına karşı çıkmış ve böyle bir mübadelenin üstü kapalı olarak Kıbrıs sorununun iki bölgeyi bir federasyon ile çözüleceğinin kabulü anlamına geleceğini bildirmiştir. Bir birleşme durumunda devlet yapısı, eşit egemen iki toplumun oluşturacağı bir federasyon olacak, bu da göçmenlerin geri dönmelerine önemli bir engel teşkil edeceği¹⁷³

değerlendirilmiştir.

4.2.2 Kıbrıs Türkleri Yönünden

*"Ada'da yaşananlar ve gerçekler temelinde iki toplumlu, iki kesimli federasyon modeli" nin*¹⁷⁴ kabul adada luştugu kanaati hakim olmuştur.

¹⁷³Ezgi TUTKAL, AİHS Normları Çerçevesinde Kıbrıs'ta Mülkiyet Meselesi <https://www.uiportal.net/aihs-normlari-cercevesinde-kibrista-mulkiyet-meselesi.html> (Clerides, 1992:298-299; Ayla Gürel ve Kudret Özersay tarafından "Cyprus and the Politics of Property", Mediterranean Politics, 11:3, s.39'da alıntılanmıştır.)

¹⁷⁴Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, Bm Müzakerelerinin Başlangıcı http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

Kıbrıs Türk Kesimi tarafından;

1975 Viyana Anlaşması ve ardından yaşanan Kıbrıslı Türk nüfusu hareketi, dönemin Kıbrıs Türk liderliği tarafından bir nevi ‘nüfus değişimi’ olarak yorumlandı ve anlaşıldı. Onların düşüncesine göre bu, çözümüm ‘iki bölge’ ve ‘iki toplumlu’ bir federal yapı olacağını ifade eden ve daha sonra yapılan 1977 ve 1979 anlaşmalarında daha da güçlenmiştir. Bu olayların ve anlaşmaların Kıbrıslı Türkler tarafından aşırı derecede basitleştirilmiş yorumu şuydu; Kıbrıslı Türklerin kuzeyde ve Kıbrıslı Rumların güneyde yaşayacağı bir nüfus değişimi yaşanmıştı ve karşılıklı olarak tarafların bir diğer tarafta bırakmış olduğu mülklerle ilgili sorun global takas sistemiyle ve üzerinde anlaşılacak bir tazminat yoluyla çözüleceği.¹⁷⁵

değerlendirilmiştir.

4.3 Kuzey Kıbrıs Türk Yönetimi Mülkiyet Düzenlemeleri

1977 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi tarafından çıkarılan “İskân, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası”nın şekillendirmesinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet Anayasa’sının 159 uncu maddesi ile mülkiyet rejimi oluşturulmuştur.

4.4 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Mülkiyet Düzenlemeleri

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıslı Türklerin güneyde kalan mallarını Vasilik Yasası çerçevesinde yönetmiştir.

¹⁷⁵ Emine ÇOLAK Kuzey Kıbrıs’ta Mülkiyet Hakları
http://www.ktihv.org/raporlar/kibrista_mulkiyet_haklari.pdf s.12

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi;

Türlere ait malların toptan mülkiyetini üzerine almak yerine denetim ve kontrolünü sağlamak iddiasıyla el koymuştur. Bunun yanı sıra GKRY gerekli gördüğü durumlarda, kamu yararı gerekçesini ileri sürerek, Resmi Gazete’de yayımladığı bildirimlerle belirli taşınmaz malları 1962’den beri yürürlükte bulunan zorla mal iktisabını düzenleyen yasa ile zorla kamulaştırma ¹⁷⁶

usulünü tercih etmiştir.

4.5 Taşınmaz Mal Komisyonu ve Diğer Düzenlemeler

Akdedilen nüfus anlaşması sonucunda adanının güneyine geçen Rumların mülkiyet hakları sona ermemiştir. Yalnızca Kıbrıslı Türklere bu alanda kullanma hakkı verilmiştir. Ancak kuzeye geçenlere mülkiyet hakkı verilmiştir. Mülkiyet rejimi konusunda da taraflar arasında eşitsiz uygulamaların olması, mülkiyet konusunun da Rumların lehine işletildiği görülmektedir.

1974’ten bu yana ilk defa AİHM’nin Kuzey Kıbrıs’ta mülkiyet haklarıyla ilgili içtihatları çerçevesinde, 1974’den itibaren kuzey kıbrıs’daki mülklerinden faydalanamayan ve onların tasarrufunu kaybetmiş olan Kıbrıslı Rumların şikayetlerini ele almak üzere yasal bir mekanizma (TMK) oluşturulmuştur. ¹⁷⁷

2003 yılında Taşınmaz Malların Tazmini, Takası ve İadesi Yasası’nın çıkartılmıştır. Bu yasanın yapıma amacı mallar üzerinde mülkiyet talebinde bulunanların, bu iddialarını ispatlamaları için hal ve şartları düzenlemesi, ispatlaması halinde ise

¹⁷⁶ Necatigil, a.g.e., s.81-82.

¹⁷⁷ ÇOLAK E. Kuzey Kıbrıs’ta Mülkiyet Hakları
http://www.ktihv.org/raporlar/kibrista_mulkiyet_haklari.pdf s.30-33

tescili, mahrum kalınan kullanım süresi için tazminat belirlenmesi olarak belirtilmiştir.

Yasanın uygulanması ise;

Yasa uyarınca oluşturulan Taşınmaz Mal Tazmin Komisyonu taşınmaz malın hak sahibi olduğu tespit edilen kişiye iadesine veya bu kişiye takas teklif edilmesine veya bu kişiye tazminat ödenmesine karar verecektir. Başvuranın, iade, takas ve taşınmaz mal karşılığında tazminat talebine ilaveten kullanım kaybından doğan zararının ve/veya manevi zararının tazminini de istediği durumlarda, Komisyon, bu konuları ayrıca karara bağlayacaktır: Başvuranın iadesini talep ettiği, yürürlükteki yasalar uyarınca mülkiyet hakkı veya kullanım hakkı herhangi bir gerçek veya devlet dışındaki tüzel kişiye ait olmayan ve iade edilmesi, konumu ve niteliği itibarıyla ulusal güvenliği ve kamu düzenini tehlikeye düşürmeyecek, kamu yararına tahsis edilmemiş olan ve askeri bölgeler veya askeri tesisler dışındaki taşınmaz mallar Komisyon kararıyla makul bir sürede iade edebilme .¹⁷⁸

hakkını düzenlemiştir.

Adadaki mülkiyet sorununu çözmek için oluşturulan Komisyon ve yasal düzenlemeler ne yazık ki sadece Kıbrıslı Rumların mülkiyet ihtilaflarını çözümüne hizmet etmiştir. İki Kesimlilik yine nazara alınmamış Kıbrıslı Türklerin mülkiyet mağduriyetlerinin çözülmesine yönelik hiçbir adım atılmamış, yasal düzenlemede bulunulmamıştır. Mülkiyet sorunlarının giderilmesine yönelik olarak iki kesim de nazara alınarak, eşitlik ve mütekabiliyet ilkeleri gereği her iki kesimin iç hukuk düzenlemeleri doğrultusunda bir yapılanma yoluna gidilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Yasal düzenlemelerin mülkiyet sorununun temeli olan iki kesimlilik baz alınmaksızın yapılması neticesinde sorunun giderilememektedir. Bu sebep ile adanın mülkiyet oranları ve tarafların birbirlerinden egemenlik alanları taleplerinde çözümsüzlük süreci devam etmektedir.

¹⁷⁸ Fazlıoğlu, AIHM'nin Arestis Kararı ve Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunu
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271246809r1949.AIHM_nin_Xenides_Arestis_Karari_ve_Kibris_ta_AIHM_nin_Xenides_Arestis_Karari_ve_Kibri_ta_Mulkiyet_Sorunu.pdf S:15-17

5. KIBRIS ADASINDAKİ MÜLKİYET SORUNUNUN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NE TAŞINMASI

5.1Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nin 17 inci maddesinde düzenlenmiş olan bu hak, AİHS kök sözleşmesinde yer almamakta iken yapılan protokol eki ile eklenmiştir.

Ek 1. Protokol'ün 1. maddesi;

Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.¹⁷⁹

düzenlemesine yer vermiştir.

Mülkiyet Hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinde açık olarak tanımlanmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları doğrultusunda mülkiyet hakkı tanımlanmaya çalışılmış ancak mahkemenin birbirinden farklı olarak verdiği kararları doğrultusunda tek bir tanım oluşturmak mümkün olmamıştır.

¹⁷⁹AİHS- Ek Protokol Madde Metni
humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/05/08/AIHS_1.protokol.pdf.

5.2 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları doğrultusunda mülkiyet hakkı değerlendirilmelerine yer verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 35 inci maddesi "*AIHM ancak uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen kurallarına göre iç hukuk yollarının tüketilmiş olduğu meseleler ile ilgili olarak yargı yetkisini*"¹⁸⁰ kullanabileceğini düzenlemektedir.

5.3 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Nezdinde Mülkiyet Hakkı

Devletin kamusal güç ve yetkilerle donatılmış olması, kişilerin mülkiyet hakkına keyfiyetle müdahale edeceği anlamına gelmemektedir. Temel bir hak olan mülkiyet hakkının korunması esas olup, sınırlanması istisna olarak kabul edilmektedir. Mülkiyet hakkına müdahale edilmesi için kamu yararının, uluslararası hukukun genel yararının yahut vergi hususunun vuku bulması kabul edilebilir haller olarak belirlenmiştir.

Mülkiyet hakkının ihlali karşısında ise yapıldığı iddia edilen müdahalenin yasal bir dayanağı olup olmadığı kontrol edilirken, eğer bir yasal dayanağı var ise bu yasal dayanak doğrultusunda eylemde bulunup bulunulmadığı konusunda denetim yapılması uygun görülmüştür.

Başvurucu yukarıda açıklanan iddialar ile başvurduğunda, - genel hükümlerin aksine - başvuru yapan değil aleyhine başvuru yapılan devlet, (sözleşme ile mülkiyet hakkı koruması esas kabul edildiğinden) müdahalede bulunup bulunmadığını, bulundu ise

¹⁸⁰ AIHS - Kök Madde Metni
humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/09/01/AIHS_TUR.pdf.

bu uluslararası hukukun ilkelerine uygun olarak müdahaledeki gerekliliğini ve kamu yararı olduğunu ispatlamak ile yükümlü kılınmıştır.

5.4 AİHM Kararları

Bu bölümde Kıbrıs Adası'nda yaşandığı iddia edilen hak ihlalleri için Türkiye ve KKTC aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunulması, yapılan yargılama süreci ve kararların etkileri incelenecektir.

5.4.1 Loizidou Kararı

Davacı Loizidou tarafından Türkiye aleyhine başvuru yapılmıştır. Başvurucu taraf, Türk askeri tarafından 1974 yılındaki adaya yapılan çıkartmanın mülkiyet hakkını ortadan kaldırdığını, günümüz KKTC egemenlik alanında kalan taşınmazına erişim engellemesinin sona erdirilmesini talep etmiştir.

Tarihi önem açısından incelendiğinde AİHM KKTC'yi, Anayasasını ve varlığını tanımadığından Türkiye'ye taraf kabul edilmiştir. Türkiye, kendi egemenlik alanı dışında başka bir ülke toprakları içerisinde gerçekleştirdiği fiillerden sorumlu tutulmuştur. Davacı haklı bulunarak, Türkiye'yi tazminat ödemekle mükellef kılmıştır.

AİHM, sorumluluğun yüklenebileceği otorite bakımından yapılan tespitlerde AİHM, etkin ve kapsamlı kontrol sahibi otoritenin Türkiye olduğu konusundaki görüşünü bir tür içtihat haline dönüştürmüştür.¹⁸¹

¹⁸¹ Özersay, a.g.e, s.13-14

5.4.2 Ksenides Kararı

Davacı Ksenides tarafında nüfus değişim anlaşması sonrasında KKTC egemenlik sınırı içerisinde olan Maraş Bölgesi içerisinde yer alan taşınmazları alabilmek ve mağduriyetinin giderilmesi amacı ile Türkiye aleyhine 1999 tarihinde yine Türkiye aleyhine başvuruda bulunmuştur.

Emsal olarak kabul edilen yukarıda detaylı olarak açıklanan dava ve karardan farklı olarak AİHM yeni bir karar vermiştir. Bu karara göre; KKTC'nin Türkiye'den bağımsız bir yapı olduğunu belirterek, davacının taleplerinin öncelik ile KKTC'nin iç hukuk yolu ile çözülmesi gerektiğine bunun için de bir iç hukuk yolu oluşturulmasına karar vermiştir.

Bu karar kadar Rumlar taleplerini doğrudan AİHM nezdinde ararmakta iken bu karar sonrasında iç hukuk yolları ile taleplerin değerlendirilmesini, bu yollar ile taleplerin sonuç bulmaması halinde AİHM'ye başvurabileceği yeni bir usul olmuşmuştur. Bu KKTC yönünden bir tanınma manasında değerlendirilebilecektir.

5.4.3 Kıbrıs-Türkiye Kararı

Bu karara kadar KKTC kadar uluslararası merciiler nezdinde tanınmamaktaydı. Bu karar ile ilk kez tanınarak, devletin bir iç hukuk yolu oluşturması ve Rumların taleplerini bu devletin iç hukukundan talep etmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu iç hukuk yolu oluşturulurken her ne kadar KKTC'nin tanınmasından bahsedilse de yine sadece Rumların taleplerini değerlendirebilecek Taşınmaz Mal Komisyonu oluşmuştur. Kıbrıslı Türklerin taşınmazların mülkiyet haklarını korumaya yönelik olarak yasal bir dengeli sistem yine işletilmemiştir.

5.4.4 Orams Kararı

Davacı Apostolidis tarafından yine nüfus anlaşmasına göre KKTC uhdesinde kalan Lapta bölgesindeki taşınmaza İngiliz vatandaşı olan Oramslar tarafından ev yapılıp sureti ile mülkiyet hakkının engellendiği, bu yapının yıkılması ile tazminat talebinde bulunmuştur.

Rum Mahkemelerinden bulunulan talepler kabul görmüştür. Davacı bu kararın tanınması için İngiliz Mahkemelerine başvurmuştur. İngiliz yargısı AB hukukunun adanın kuzeyinde uygulanmaması sebebi ile talebi reddetmiştir. Ancak İngiliz Temyiz Mahkemesi'ne kararın taşınması ile İngiltere Avrupa Adalet Divanı'na başvurmuştur.

2009 yıl ve 28 Nisan günlü görüşünde AB hukukunun kuzeyde askıda olmasının, Oramslar yönünden verilen hüküm için engel olmadığı , davacının taşınmazının geri verilmesi gerektiği bunun için, yapıların yıkılması ve taşınmazın *kullanımından mahrum kaldığı süre için tazminat ödenmesi gerektiğini* ¹⁸² belirtmiştir.

Niteliği itibari ile karar incelendiğinde ise *"AB müktesebatı, çözüme kadar Kuzey Kıbrıs'ta askıya alınmış, Kıbrıslı Türklerin lehine uygulanamazken, bu kararlar aynı müktesebat Kıbrıslı Türklerin aleyhine uygulanabilir"*¹⁸³ hale gelmiştir.

Kararın mahiyeti incelendiğinde KKTC'de taşınmaz sahibi olan yabancılar için bu kararın emsal olacağı, KKTC'de mülkiyet hakları konusunda tasarrufunun Kıbrıs Cumhuriyeti uhdesinde olduğu, Rum Mahkeme kararlarının AB ülkelerinde

¹⁸² Orams Kararı Orjinal Metni
www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2006/2226.html

¹⁸³ Semih İdiz, Orams kararı Kıbrıs'ta çözümü zorlaştırır, Milliyet Gazetesi
<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/semih-idiz/orams-karari-kibris-ta-cozumu-zorlastirir-1090512/>

tanınacağı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yani sadece Rumların tüm adanın egemeni olarak değerlendirilebileceği sonuçlarını ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlar neticesinde Kıbrıslı Türklerin tanınması ve varlıklarını talepleri doğrultusunda uluslararası alanda sürdürmeleri iyice zorlaşmıştır. Bugüne kadar Rumların egemenliği uluslararası alanda tanınırken, Kıbrıslı Türkler yönünden küçük de olsa olumlu adımlar atılmakta idi. Ancak son gelişme ile AB üyesi Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti adanın tek sahibi olarak, Avrupa Birliği hukuku ve haklarından kendi başına uluslararası arenada da yararlanması ile yine Rumların lehine gelişmeler yaşanmıştır.

Kıbrıs ihtilafında mülkiyet konusunda Rumlar'ın haklarının korunmasına yönelik atılan adımlar, Kıbrıs'ın Münhasır kara ve deniz sahanlığında yalnızca Rumların izin ve uygunluğu ile uluslararası işbirlikleri ile Rumlar lehine çalışmaların tesis edilmesi, Kıbrıs Adasının tek egemeninin Kıbrıslı Rumlar olduğu yönünde uluslararası arenada kanaat oluşmasını sağlamaktadır.

Bugüne kadar müzakere süreçlerinde tüm müzakere belgelerinin kamuya açıklanmasa bile Kıbrıslı Türklerin mülkiyet haklarının ve mülkiyet alanının azaltılmasına müzakere konusu edilmesi de bu süreci doğrulamaktadır.

SONUÇ

Kıbrıs sorunu tarihi geçmişi ile incelendiğinde de görüleceği üzere köklü ve derin bir yapıya sahiptir. Her ne kadar Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında yaşanan bir ihtilafmış gibi hareket edilse yapısı ve etkileri incelendiğinde öncelikle garantör devletlerin ekseninde tüm uluslararası arenayı doğrudan etkileyen bir sorun olduğu görünmektedir.

Ancak bu sorun Kıbrıs Adası'nın yapısı ve stratejik konumu gereği aslında yüzyıllardır sürmektedir. İlk çağlardan beri deniz ticaretine, akdenize egemen olmak isteyenlerin adaya ve konuma egemen olma arzusu ile başlayan sürecin Kıbrıs sorununun temeli olduğu görülmektedir.

Adaya her dönem egemen olanlar, önceki egemenlerin güçlerini ve otoritelerini ortadan kaldırmaya yönelik olarak düzenlemeler yapmıştır. Katolik Kilisesi'nin egemenliğini kırmak için Ortodoks Kilisesi'nin etkin hale getirilme çabaları ile başlayan mücadeleler, adanın Osmanlı egemenliğine geçmesi ile ada cemaatleri tarafından yönetilmesinin kabulü ile dini cemaatin siyasi lider haline gelerek yönetimde yer alması mücadeleleri ayrı bir boyuta getirmiştir.

Birleşik Krallığın stratejileri ile enosisi talep eden Rum Halkı ile Enosis talep edilen İngiltere Otoritesi yanında 3 üncü bir taraf olarak, Kıbrıslı Türkler ve Türkiye eklenmiş, enosis talebinin yanında taksim talebi gündeme gelmiştir. Tarafların uzlaşması ile vucut bulan Kıbrıs Cumhuriyeti, çok kısa sürede ortadan kaldırılarak siyasi ve hukuki bir garabet olan Kıbrıs Sorunu ortaya çıkmıştır.

Adanın tüm siyasi geçmişi ve sorunun tüm tarafları arasında konsensus sağlanarak çözülmesi gereken ihtilaf ne yazık ki yarım yüzyıldan fazla bir zamandan beri adeta "çözumsuzlük politikası" güdülerek günümüzdeki halini almıştır.

Ada'nın halkları olan Kıbrıs Türkleri ve Rumları'nın iradeleri ile hukuki bir yapı oluşturan Kıbrıs Cumhuriyeti, tüm kurulum anlaşmaları ve garantör devletlerinin yükümlülüklerine rağmen fiilen ortadan kaldırılmıştır. Ancak devlet yapısının ortadan

kalkması, bu yapıyı oluşturan uluslararası anlaşmaları ve garantör devletlerinin yükümlülüklerini kaldırmadığından, taraflar arasında anlaşma sağlanmış tek hukuki düzen olan anlaşmalar çerçevesinde sorunların giderilmesi tek çıkış yolu olarak görülmelidir.

Kıbrıs Sorunu hukuki nitelikli bir sorun değil siyasi bir sorun olarak kabul edilmektedir. Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek hakimi olarak değerlendirilmesi, uluslararası arenada bu yapının kabul görmesi, Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne kabul edilmesi, adanın mülkiyetine ilişkin sorunlarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşınması ve çözümüne yönelik olarak karar alınması neticesinde sorunun diğer tarafı olan İngiltere'nin hiçbir zaman nazara alınmaması-taraf kabul edilmemesi karşısında Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin ağır yaptırımlara tabi olması,sorunun boyutlarını ve türünü belirlemektedir.

Kıbrıs sorununda her ne kadar hukuk ile siyasetin içiçe geçmesi sebebi ile net bir ayırım yapılması çok güç olsa da, hukuki ihtilafların çözülmesi halinde siyasi sorunların ortadan kalkmayacağı değerlendirilmektedir.

Çeyrek yüzyıldan uzun bir süredir devam eden müzakere süreci ne yazık ki çözümden uzak bir yapıdadır. Geçerli hukuki yapıların hak verdiği garanti anlaşmalarına dayanılarak yapılan, diğer garantör ülke Yunanistan'ın haklarını kötüye kullanarak ada yönetimine yapmış olduğu müdahalenin sonucunda, adada, 3 üncü garantör ülke İngiltere'ye çatışmanın sonlandırılması için çağrı yapılması ancak sonuç alınamaması karşısında adada barışı sağlamak ve tecritleri sona erdirim amacı ile garantör ülke Türkiye'nin adaya müdahale etmesinin sonuçları Kıbrıslı Türkler ve Türkiye açısından çok ağır olmuştur.

Garanti anlaşmasının yasal tüm prosedürlerinin uygulanmasına rağmen Türkiye Kıbrıs Adası'nda "işgalci" olarak değerlendirilmiştir. Tarafların uzlaşması ile Birleşmiş Milletlerin nezaretinde belirlenen "mübadele" sürecine rağmen, süreç sadece Kıbrıslı Rumların lehine işletilmiştir. Kıbrıs Adası'nda yapılan mülkiyet düzenlemelerinde de yalnızca Kıbrıslı Rumların haklarını korumaya yönelik olarak yasal adımların atılması, Kıbrıslı Türkleri yıpratmıştır.

Müzakere süreçleri incelendiğinde sadece Kıbrıslı Türklerin egemenlik alanları konusunda talepler olduğu ve mülkiyet alanlarının azaltılmasına yönelik tekliflerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Bir ülkenin meşruiyet kaynağı olan egemenlik alanından, uyuşmazlığın taraflarından sadece birinin fergat etmesi talebi ile süreç yürütülmeye çalışılmaktadır. Müzakere konusu edilen taşınmazların, Kıbrıs Cumhuriyet Anayasası ile tanınan ve hukuki güvence altına alınan vakıf toprakları olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde de detaylı olarak açıklandığı üzere; vakıf malları hukuki statüleri ile Türk ve Rum Mahkemeleri tarafından kabul edilen ve Kıbrıslı Türklerin topraklarının garantörü olan taşınmazlardır. Osmanlı Vakıfları'nın hukuki statüsü siyasi platformda da net olarak tanınmalıdır. Bu tanıma doğrultusunda düzenlemeler yapılmalı hakları tanınmalı ve teslim edilmelidir.

Uyuşmazlığın siyasi aktörleri arasında yaşanan güç dengesizliği, hukuki dengesizliği de beraberinde getirmiştir. De facto kabul edilen Kıbrıs Ada yapı ve yönetimleri karşısında yalnızca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti zarar görmektedir. Uluslararası aktörler ve platformlar tarafından tanınmayan, yok sayılan de iure yönetim hiçbir platformda sesini duyuramaz ve yasal haklarını savunamaz haldedir.

Diğer yandan bu yapının yasal garantörü olan Türkiye, en zorlu dış politika sorununu bu konudan dolayı yaşamaktadır. Yunanistan'ın Nato'dan çekilmesinden sonra ne yazık ki uluslararası arenada istikarlı adımların atılamaması, Yunanistan'ın herhangi bir yaptırıma yahut protestoya tabi tutulmaksızın tekrar Nato'ya kabul edilmesi ile uluslararası arenada Türkiye'nin aleyhine atılan adımların hızlanmasına sebep olmuştur. Diğer yandan Türkiye'nin Avrupa Birliği önündeki en büyük engel Kıbrıs sorunu gösterilmektedir.

Kıbrıs Adasında siyasi ve hukuki olarak çözümün tek yolu, bugunde geçerliliğini koruyan kurucu anlaşmalardır. Enosis ve taksim tezlerinden her ne kadar taraflar vazgeçmiş olsalar da, yarım yüzyıldan uzun zamandır yaşananları iradeleri ve ortak uzlaşıları ile müzakereler ile çözebileceklerdir. Kıbrıs Soru'nun çözümsüzlük durumu yalnızca Kıbrıslı Türkleri mağdur etmektedir. Tüm bölümlerde de detaylı

olarak açıklandığı üzere, Kıbrıslı Rumların yönetimi Kıbrıs Adası'nın resmi yönetimi ve egemeni olarak uluslararası aktörler tarafından kabul edilmesi bunun neticesinde ekonomik, ticari, siyasi faaliyetlerini rahatlıkla gerçekleştirmesi hukuki yapılar ile korunması karşısında müzakerelerin taraflarının arasındaki güç dengesizliğinin Kıbrıslı Türkler aleyhine olması dengelenmelidir.

Basit bir abonelik sözleşmesinde dahi tüketicinin güçsüzlüğü ve otorite karşısında haklarını savunamaması kabul edilirken, tüm uluslararası arenayı ve güç dengesinde egemen güç olan Kıbrıs Rum Yönetimi karşısında da Kıbrıslı Türkler yönüyle bir denge düzenlemesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir devlet meşruluğunu, egemenlik alanından ve vatandaşlarından almaktadır. Bir devletin yüzyıllar önce hukuken elde edilen ve güncel yasalar ile de koruma altına alınan egemenlik alanından vazgeçmesi o devletin kendi egemenliğinden iradesi ile vazgeçmesi anlamına gelmektedir.

Kıbrıs mülkiyet sorunu yalnızca Kıbrıslı Rumların mülkiyet sorunu olarak değerlendirilmektedir. Oysa ki Kıbrıslı Türkler de aynı şekilde hatta belki de daha fazla mülkiyet sorununun mağdurudur. Müzakere süreci ile Kıbrıslı Türklerden talep edilen Kıbrıslı Türklerin mülkleri Kıbrıslı Türklerin egemenlik alanıdır. Takdir edilmelidir ki hiçbir ülke kendi iradesi ile egemenlik alanından, feragat etmek istemez. Bu sebeple ile müzakere sürecinde gelinen son durum incelendiğinde Kıbrıslı Türkler'in egemenlik alanlarından kendi iradeleri ile vazgeçtiği alanları görmek mümkündür ve bu alan Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs sorunu için uzlaşmacı taraf olduğunun en somut ifadesidir. Bu bağlamda sorunun tarafların ihtiyaç ve iradeleri doğrultusunda hakkaniyetli çözüme kavuşturulması, "iki toplumlu ve iki bölge bir federasyon" yapısına yönelik müzakere sürecinin teşvik edilerek çözümlenemez olarak nitelenen bu ihtilafın çözümüne gidilmesi umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmetbeyoğlu, A. (2001) Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul,

Ağaoğulları, M. A., (2006) Ulus Devlet ya da Halk Egemenliği, İmge Kitapevi, İstanbul

Akgündüz, A. 1988 İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara.

Armaoğlu, F. (1983) 20. yy Siyasi Tarihi, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983

Aybay, A. (2012) / Hukuka Giriş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 8. Baskı, İstanbul

Aybay, A. Hatemi, H., (2010) Eşya Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul

Aytekin, H. (2000) Kıbrıs'ta Monagra Ermeni Lejyonu Kampı, Türk Dil Kurumu, Ankara

Başa N. (2017) Kıbrıs'ta son söz, Kim Söyleyecek (Panel), Türkiye Barolar Birliği, Ankara

Birand, M. A.(1986) 30 Sıcak Gün, Milliyet yayınları, İstanbul

Bodin, J. (1992) *On Sovereignty*, Cambridge University Press

Bölükbaşı, S. (1998) ,: “The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement between 1954 and 1996” *International Journal of Middle East Studies*, Vol.30, No.3 Ağustos

Buluñç, A. Z. (2008) “KKTC'nin İlanı”, *Türk Dış Politikası, 1919–2008*, Ed. Haydar Çakmak, Ankara 2008, s. 867.

Crawshaw, N. (1978) *The Cyprus Revolt*, London, George Allen Unwin

Denktaş, R.R. (2008) Kıbrıs Elli Yılın Hikayesi, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul

Denktaş, R.R. (1968) Rauf Denktaş'ın Hatıraları Cilt: 5 Boğaziçi Yayınları 1997

Eğilmez, M. (2018) Değişim Sürecinde Türkiye Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme Remzi Kitapevi

Eroğlu, H. (1976) Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara

Eroğlu, H. (2005). Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. Ticaret Odası Yayınları, Ankara,.

Evriviades, M. L. (1975) "The Legal Dimension of the Cyprus Conflict", Texas International Law Journal

Fırat M. (2009) , Türk Dış Politikası, Ed. Baskın Oran, Cilt I, 15. Baskı, 2009, İstanbul, İletişim Yayıncılık

Gazioğlu, A. C. (1998)İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959), Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara

Gazioğlu, A. C. (2000) İngiliz Yönetiminde Kıbrıs, Son İki Yıl (1958-1960). Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne. Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (3), Ankara, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi

Gürel, Ş.S. (1984) , Kıbrıs Tarihi (1878- 1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika 1, İstanbul: Kaynak Yayınları,

Hatipoğlu, M. (1988) Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk – Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821- 1922), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları

Hobbes, T. (2018) Yurttaşlığın Felsefi Temelleri, 3. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul

- Koç, S. (2005). Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar. Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Locke, J. (2016) Yönetim Üzerine, 3. Baskı,Eksi Kitaplar, İstanbul
- Machiavelli, N. (2016) Prens, 3. Baskı, Can Yayınları, İstanbul
- Manisalı, E. (2003) Dünden Bugüne Kıbrıs. Gündoğan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Manisalı, E. (2003) Avrupa K1skacında Kıbrıs. Derin Yayınları, İstanbul.
- Necatiğil, Z.M. (2006), Kıbrıs uyuşmazlığı ve AİHM K1skacında Türkiye, Turhan Kitapevi, Ankara,
- Oran, B. (2016) Türk Dış Politikası Cilt I-II- III, İletişim Yayınları, İstanbul
- Özersay, K. (2002) Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara
- Pazarcı, H. (1998) Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap, göz. geç 5. Baskı, Ankara, Turhan, .
- Polat, Y. (2007) Barış İçin Oradaydılar Parola: Kıbrıs Ulus Dağı Yayınları, Ankara
- Sander, O. (2016) Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e İmge Kitapevi 31. baskı Ankara
- Sönmezoğlu, F. (1989) Kıbrıs Sorunu'nda Tarafların Tutum ve Tezleri, Türk Dış Politikasında Sorunlar, Der. Esat Çam, İstanbul Der Yay.
- Şükrü S. Gürel, Kıbrıs Tarihi-I, 1878-1960; Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika, İstanbul, Kaynak, Kasım 1984, s. 68.
- Tamçelik, S. (1997). Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri. Nil Yayınları, İzmir.
- Toluner, S. (1977) Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları

Uçarol, R. (1998) 1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması, İstanbul,

Yediyıldız, B. (1982) “Türk Vakıf Kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri 1700-1800”, Osmanlı Araştırmaları, c.II, İstanbul, 1982,